

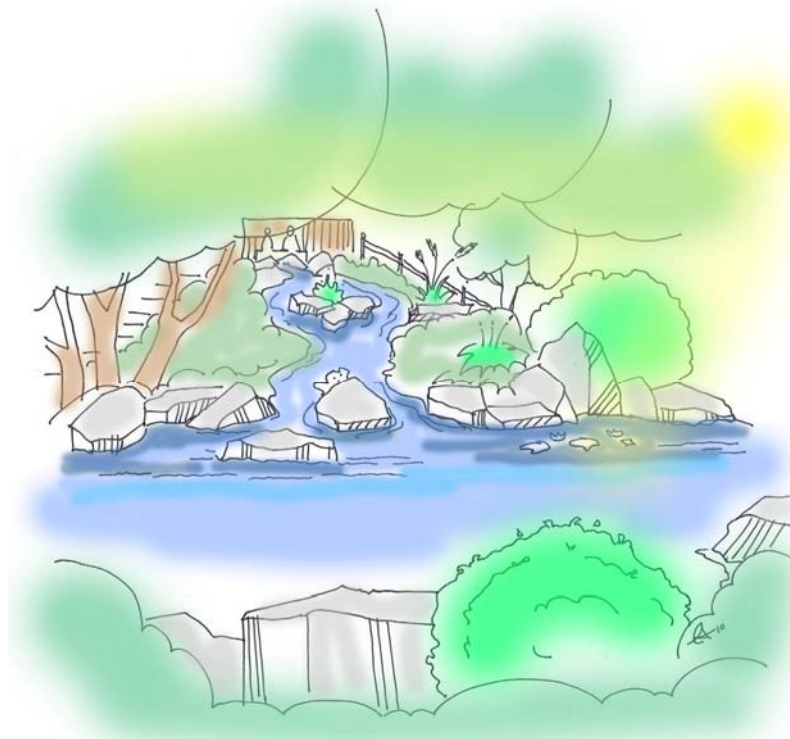
Hälsa i fokus

- *Förslag på Hälsoträdgård i Tivoliparken, Kristianstad*

Health in focus

- *Idea for a healthgarden in Tivolipark, Kristianstad*

Författare: Carolina Aouseus

Hälsa i fokus

- *Förslag på Hälsoträdgård i Tivoliparken, Kristianstad*

Health in focus

- *Idea for a healthgarden in Tivolipark, Kristianstad*

Författare: Carolina Aouseus © 2010

Handledare: Karl Lövrie, SLU Alnarp, Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap.

Examinator: Petter Åkerblom SLU Ultuna, Movium.

Biträdande examinator: Marie Larsson, SLU Alnarp, Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap.

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: Avancerad D-nivå

Kurstitel: Examensarbete, landskapsplanering

Kurskod: EXO165

Program/Utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2010

Omslagsbild: Carolina Aouseus

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Omslagsbild: Carolina Aouseus

Nyckelord: Hälsoträdgård, hälsa, Kristianstad, tematrädgård, terapi-trädgård, gestaltning, odling, sortimentsträdgård och upplevelse.

Förord

Detta är ett examensarbete i ämnet Hälsoträdgård och riktar sig till de som vill ha en inblick i vad en Hälsoträdgård innebär, dess innehåll och upplevelse. Arbetet består av en gestaltning för en Hälsoträdgård i Tivoliparken, Kristianstad.

Intresset för design och gestaltning har länge fascinerat mig. Att examensarbete skulle ha med just gestaltning att göra var passande. Då jag varit i kontakt med begreppet Hälsoträdgård tidigare i min utbildning såg jag en möjlighet att kunna tillämpa den kunskap jag hade samt möjligheten att fördjupa den ytterligare.

Hur skulle nu denna Hälsoträdgård kunna gestaltas och upplevas i Tivoliparken? Svaret finner ni i detta examensarbete.

Tack

Många har stöttat mig och tillhanda hållit information och jag tackar följande:

Karl Lövrje, landskapsarkitekt, min handledare, för vägledning och tålamod.

Anders Persson, trädgårdsdesigner, för att du låter mig vara delaktig i projektet.

Carina Tenngart, landskapsarkitekt o MSc, för vägledning vid val av begrepp.

Daniel Ottosson, stadsträdgårdsmästare Kristianstad, för tillhanda hållit information för projektet.

Sune Friström, fd stadsarkitekt o Kulturchef för tips och uppmuntran för projektet.

Lennart Lundström, hortonom, för inbjudan och varmt historieberättande.

Regionmuseet Kristianstad, minnesluckan, för varmt välkomnande och guidning.

Peter Johansson, min pappa, för ett brinnande engagemang för mitt arbete, en man med många värdefulla kunskaper.

Linda Vigren, min kära vän, för allt stöd och positivitet, du är en klippa.

David Aouseus, min man för att du funnits vid min sida och vår son *Adrian* för inspiration, älskar er!

Och så klart ett stort tack till resten av familjen i Östergötland och nära och kära i Skåne!

Carolina Aouseus
Kristianstad maj 2010

Sammanfattning

Kristianstads stadspark Tivoliparken är centralt belägen och har en underbar karaktär och är en sann rekreationsplats. Med frodande grön miljö erbjuds andhämtning från den stressiga staden. Tivoliparken är en tillgänglig park, med direkt anknytning till biosfärsområdet Vattenriket och Kristianstads innercentrum, som skapar en grön övergång mellan stad och natur. Med sina anor från 1800-talet tjänar Tivoliparken sitt syfte om att vara en offentlig park för alla, en omtyckt och betydelsefull park för Kristianstadsborna. I dagsläget finns en utvecklingsplan för Tivoliparken som är utarbetad av Kristianstad kommun, som förklarar Tivoliparkens koncept och framtida utveckling. Tivoliparkens utveckling grundas på en vidareutveckling av de karaktärer som finns, dvs. finparksrummet, det aktiva rummet och det lugna upplevelse rummet. I stadsdelen är utvecklingen stor och flertal pågående och kommande projekt är under uppbyggnad och planering, i och kring Tivoliparken.

Projektets bakgrunds idé, gällande en Hälsoträdgård i Tivoliparken, kom av Anders Persson, Trädgårdsdesigner i Kristianstad. Anders hade från början en vision om en plats för alla att mötas och njuta av trädgårdens innehåll. Syftet med examensarbetet var att presentera ett gestaltungs-förslag av en Hälsoträdgård i just Tivoliparken, Kristianstad. Examensarbetet har resulterat i ett gestaltungs-förslag om en Hälsoträdgård med hälsa i fokus. Hälsoträdgårdens innehåll är format efter målgruppen, dvs. besökaren och användaren. Även Kristianstad kommuns önskemål och Anders Perssons vision är samordnade i gestaltningen.

För ett genomförande av gestaltungs-förslaget behövdes en större inventering av projektområdet och dess omgivning samt litteraturstudie ur ett miljöpsykologiskt perspektiv. Litteraturstudien baserades på tre frågeställningar som grundade en riktlinje för hur gestaltningen av Hälsoträdgården skulle genomföras. Gestaltungs-und erlag efter inventering och litteraturläsning gällande Hälsoträdgårdens begrepp och innehåll resulterade i ett gestaltungs-förslag. Förslaget visar på hur Hälsoträdgården kan upplevas i Tivoliparken och vad den har att erbjuda.

Examensarbetet har visat betydelsen av att använda en lämplig grund som baserats på litteraturstudier och inventeringar, inför en gestaltning, då det ger ett resultat av bra design. Det har varit ett drivande arbete med utmaning om att gestalta efter de premisser som fanns i projektområdet samt det som bör finnas i en Hälsoträdgård.

Jag hoppas Kristianstad kommun kommer ha glädje av mitt examensarbete och se till förslagets potential, för detta har skapat utvecklings möjligheter för Kristianstad stad.

Summary

Kristianstad city park Tivolipark is centrally located and has a wonderful character and is a true recreation spot. With lush green environment offered breathing from the stresses of the city. Tivolipark is a park available, directly related to the biosphere area “water kingdom” and Kristianstad the inner center, creating a green transition between city and nature. With its roots from the 1800's Tivolipark serves its purpose of being a public park for all, a popular and important park for residents of Kristianstad. The current situation is a development of Tivolipark, which is developed by the Municipality of Kristianstad, which explains the Tivolipark's concepts and future development. Tivolipark's development is based on an evolution of the characters are. Fine park room, the active space and experience the quiet room. The district is developing a large and numerous ongoing and upcoming projects are under construction and planning, in and around Tivolipark.

Project background idea, a current Health Garden of Tivoli Park, came by Anders Persson, Garden Designer in Kristianstad. Anders was originally a vision of a place for everyone to meet and enjoy the garden's contents. The purpose of this study was to present a design proposal of a Garden in the Health at Tivoli Park, Kristianstad. The work has resulted in a design proposal for a Garden of Health with health in mind. Garden Health content is shaped by the target group, visitor and user. Although Kristianstad municipality wishes and Anders Persson's vision is integrated in the portrayal.

For an implementation of the design proposal needed a larger inventory of the project area and its surroundings as well as literature review of environmental psychology. The literature review was based on three main issues which established a guideline for how the portrayal of Health garden would be implemented. Basis for design inventory and reading literature relevant Health garden concept and content resulted in a design proposal. The proposal demonstrates how Health garden can be experienced in Tivolipark and what it has to offer.

The thesis has shown the importance of using an appropriate basis based on literature studies and inventories, for a design, and then it gives a result of good design. It has been a driving job with the challenge of shaping after the premises which were in the project area and what should be in a Garden of Health. I hope that Kristianstad Municipality will enjoy my study and look at the proposal's potential; this has created opportunities for Kristianstad City to develop.

INNEHÅLL	Sid.
Introduktion	9
Inledande ord	10
Syfte	10
Målgrupp	10
Metod och genomförande	11
Frågeställningar	11
Examensarbetets avgränsningar	11
Bakgrund	12
Vad är en Hälsoträdgård?	13-15
Begreppet Hälsoträdgård	15
Vad är Hälsoträdgårdens olika inriktningar?	16-18
Restorativ trädgård	16
Terapeutisk trädgård	16
Sjukhusträdgård, Hospiträdgård och Akutträdgård	17
Terapiträdgård	17
Rehabiliteringsträdgård	17
Träningsträdgård	17
Etablerade Hälsoträdgårdar i Sverige	17-18
Sinnenas Trädgård™	17-18
Alnarps Rehabiliteringsträdgård	18
Hur gestaltar man en Hälsoträdgård?	19-22
Hälsoträdgårdens design och innehåll	19-20
Designtankar och aspekter inför gestaltningen	21-22
Hur gestalta Hälsoträdgården på ett förädlade sätt?	22
Var planeras Hälsoträdgården?	23
Projektområde – del av en grönstruktur	24
Stadsdelens utveckling	25-27
Entrézon	25
Naturrum Vattenriket	26
Tivoli Ängar och Härlövs backar	26
Västra Boulevarden	26
Resecentrum/Kristianstadslänken	27
Punkthus i Tivoliparken	27
Beskrivning av Tivoliparken idag	28-36
Södra delen	28
Mellersta delen	28
Norra delen	28
Situationsplan Tivoliparken	29
Historik	30-31
Tivoliparkens koncept	32
Analyser	33-36
SWOT	33
Rums- och målpunktsanalys	34

Slitage analys	35
Rörelsestråksanalys	36
Projektområdet	37-48
Projektområdet mer ingående	38
Projektområdets olika delar	38-44
Sortiments trädgård	39-40
Inventering	39
Analys	39
Kort historik	40
Depåbyggnadsområde	41-42
Inventering	41
Analys	41
Kort historik	42
Gräsyta	43-44
Inventering	43
Analys	43
Kort historik	44
Analys projektområde	45-48
Genius loci - Vad är projektområdets själ?	45
SWOT analys för projektområdet	46-48
Tillämpning av Bakgrund	49
Hälsoträdgården i Tivoliparken, Kristianstad	50-57
Litteraturstudiernas första frågeställning	50
Vad definierar den planerade trädgården i Tivoliparken till en Hälsoträdgård?	50
Litteraturstudiernas andra frågeställning	50
Vad är inriktningen på Hälsoträdgården i Tivoliparken?	50-51
Vilka är upplevelserna i Hälsoträdgården?	51
Litteraturstudiernas tredje och sista frågeställning	52
Hur gestalta Hälsoträdgården i Tivoliparken?	52
Vad önskar Hälsoträdgårdens målgrupp?	52
Vad är unikt med projektområdet?	52
Vad kommer Hälsoträdgården i Tivoliparken innehålla?	52
Vad ger trygghet i Hälsoträdgården?	52-53
Hur gestalta Hälsoträdgården på ett förädlade sätt?	53
Externa önskemål med Hälsoträdgården	53
Inventering och litteraturstudier om projektområdet	54
Stadsdelens påverkan av Hälsoträdgården och tvärtom	54
Vad har analyserna för betydelse för gestaltungsforlaget?	54-55
Ger Hälsoträdgården något utöver det som redan finns?	56
Hälsoträdgårdens Koncept	57
Gestaltungsforslag Hälsoträdgård	58
Gestaltungsforslag	59-89
Hälsoträdgården i helhet	59-60
Situationsplan projektområde, Tivoliparken	61
Illustrationsplan Hälsoträdgården i Tivoliparken	62
Hälsoträdgårdens delar	63-89

Hälsoträdgårdens temadel	64-74
Illustrationsplan – Hälsoträdgårdens Temadel	65
Dagvattenhantering	66
Temarum	67-68
Produktvisning	69
Entréer	70-71
Café	72-73
Snitt i temadel	74
Hälsoträdgårdens odlingsdel	75-81
Illustrationsplan – Hälsoträdgårdens Odlingsdel	76
Odling	77
Växthus	78
Soltrappa	79
Luktmuseum	80
Snitt i odlingsdel	81
Hälsoträdgårdens sortimentsdel	82-89
Växtkompositioner	82
Illustrationsplan – Hälsoträdgårdens Sortimentsdel	83
Entré	84
Lugna delen	85
Fruktlund	86
Snitt i sortimentsdel	87
ECO-byggnad	88
Illustrationsplan – ECO byggnad	89
Avrundning	90
Diskussion	91
Reflektion	92-94
Källförteckning	95
Muntliga källor	96
Elektroniska källor	97-98
Figur-, tabell och bildförteckning	99-1011
Slutsida	102

Introduktion

Inledande ord

Examensarbetet är strukturerat i fem delar. Första delen är en introduktion som presenterar examensarbetets syfte, målgrupp, metod och genomförande, frågeställningar samt avgränsningar. Del två beskriver bakgrunden som består av litteraturstudier och en redogörelse för projektområdets situation dvs. områdets historia, hur den ser ut i dag och funktion etc. Del tre är det kapitel som tillämpar litteraturdelen samt projektområdets förutsättningar inför en gestaltningsprocess. Examensarbetets kärna finns i del fyra där presenteras mitt gestaltungsförslag för en Hälsosträdgård. I sista delen dvs. del fem avrundas uppsatsen med en diskussion samt reflektion om arbetets olika delar så som arbetsprocess och Hälsosträdgårdens betydelse.

Begreppet Hälsosträdgård används genom hela examensarbetet och är ett övergripande begrepp för trädgårdar med en generell positiv inverkan på människan¹. Med det så förebygger man och främjar en god hälsa hos besökaren och användaren av trädgården. Gestaltungsförslaget om Hälsosträdgården ska bli en restaurativ upplevelseträdgård med terapeutisk inriktning. Mer fördjupande information om vad en Hälsosträdgård innebär återfinns senare i examensarbetet. Begreppet projektområdet som används i examensarbetet är den utvalda del i Tivoliparken som Hälsosträdgården är tänkt i. Projektområdet utgör det nord-västra hörnet av Tivoliparken och kan ses på sida 23.

Examensarbetets grundidé växte fram från början av Anders Perssons vision om en terapeutisk trädgård i Tivoliparken. En artikel publicerade hans vision, lokaltidningen Norra Skåne, i september 2009 (se Bild 1). Anders vision var att skapa en plats där alla kan mötas, uppleva vad trädgården har att erbjuda. Allt från att provsmaka grönsaker, njuta av blomprakt, till att få jord under naglarna. Anders har stor erfarenhet inom trädgårdsbranschen, han är erfaren föreläsare och medförfattare till boken "Trädgårdens vatten". Anders har varit delaktig i trädgårdsprogrammet "Gröna rum" som visats i SVT1.

Kristianstad kommun har i dagsläget en utvecklingsplan för Tivoliparken. De önskemål som beskrivs i utvecklingsplanen har tillämpats i gestaltungsförslaget. Examensarbetet är ett komplett förslag om en Hälsosträdgård, färdigt att tillämpas och utvecklas vidare i arbetsprocessen.

Syfte

Syftet med examensarbetet var att gestalta en Hälsosträdgård i Tivoliparken som tilltalar såväl besökare som aktiva brukare, en plats för alla.

Målgrupp

Examensarbetets målgrupp var planerare och beslutsfattare inom Kristianstads kommun. Även för andra kommuner, landsting, organisationer som planerar/har planerat eller söker inspiration för liknande projekt.

Bild 1. Norra Skåne, sept. 2009

¹ Stigsdotter & Grahn (2002). "What makes a garden a healing garden?"

Metod och genomförande

För att uppnå syftet med examensarbetet tillförskaffades en gestaltungsgrund i form av litteraturstudier samt inventeringar av projektområdet. Gestaltungsgrundens baserades dels på litteraturstudier med miljöpsykologisk inriktning, historik, framtid och utveckling. Inventering av projektområdet genomfördes med ett antal besök i och kring projektområdet. Inventeringar genomfördes i form av fotografering av projektområdets övergripande struktur som kompletterades med anteckningar gällande projektområdets befintliga situation. Litteraturstudier och inventering formade ett underlag för vidare analysarbete som sedan tillämpades i ett gestaltungsförslag.

Frågeställningar

Följande frågeställningar valdes inför litteratursökning:

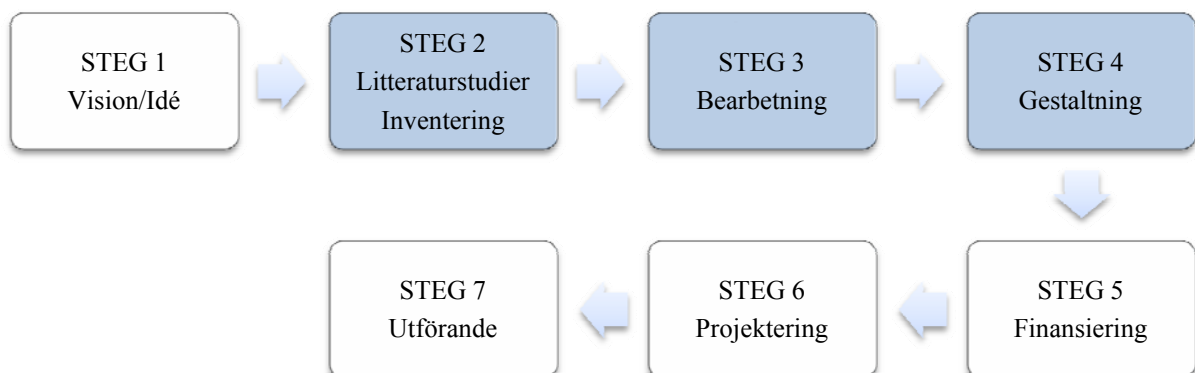
- Vad är en Hälsoträdgård?
- Vad är Hälsoträdgårdens olika inriktningar?
- Hur gestaltar man en Hälsoträdgård?

Figur 2. Frågeställningar

Examensarbetets avgränsningar

Examensarbetets avgränsningar utgår från steg två; *litteraturstudier och inventering* vidare i *bearbetning* för att tillämpas i en *gestaltning*. Då visionen redan fanns så kunde examensarbetet påbörjas i steg två och resterande steg fem till sju är processer som är lagda efter examensarbetet. Samtliga sju steg presenteras för hela projekt Hälsoträdgårds arbetsprocess. Figur 3 grundas på en avgränsningsfigur från ett examensarbete skrivet av Markvi². Figuren har omarbetats i utseende och innehåll för att anpassa detta examensarbete.

Figur 3. Projektets arbetsprocess steg 1 till steg 7, varav examensarbetets avgränsning är blå markerat, steg 2 till 4.

² Markvi (2009), 3 juni 2010

Bakgrund

Vad är en Hälsoträdgård?

Hälsoträdgård är ett vedertaget begrepp inom den gröna sektorn som förekommer i olika sammanhang, inne som ute, i vårdinrättningar/vårdhem, sjukhus, parker samt skolor. Vad är det då som skiljer en *vanlig trädgård* från en Hälsoträdgård?

En *vanlig trädgård* definieras som ett eller flera rum, skapad av mänsklig hand, bestående av "gröna" väggar, tak och golv (Bild 4). Trädgården är avskärmd från omgivning och inger trygghet och organisk förändring. En väl fungerande trädgård bjuder på upplevelse och näring för själen på olika sätt.³

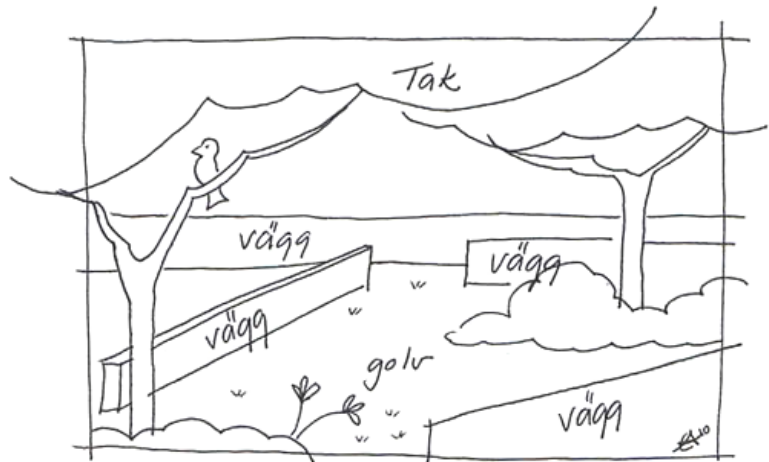

Bild 4. Trädgårdens uppbyggnad.

Hälsoträdgård är som det låter en trädgård som främjar hälsan för användaren/besökaren med en generell positiv inverkan. Att förebygga eller förbättra hälsan för målgruppen, i en Hälsoträdgård, behövs en positiv inverkan⁴. Hälsoträdgårdens definition är att ge sinnestimulering för besökaren/användaren i form av påminnelse om livets gång, känsla av trygghet, lugn och ro, styrka och skönhet. En bra designad Hälsoträdgård ger uppfattning av en "egen värld" dvs. trygghet.⁵

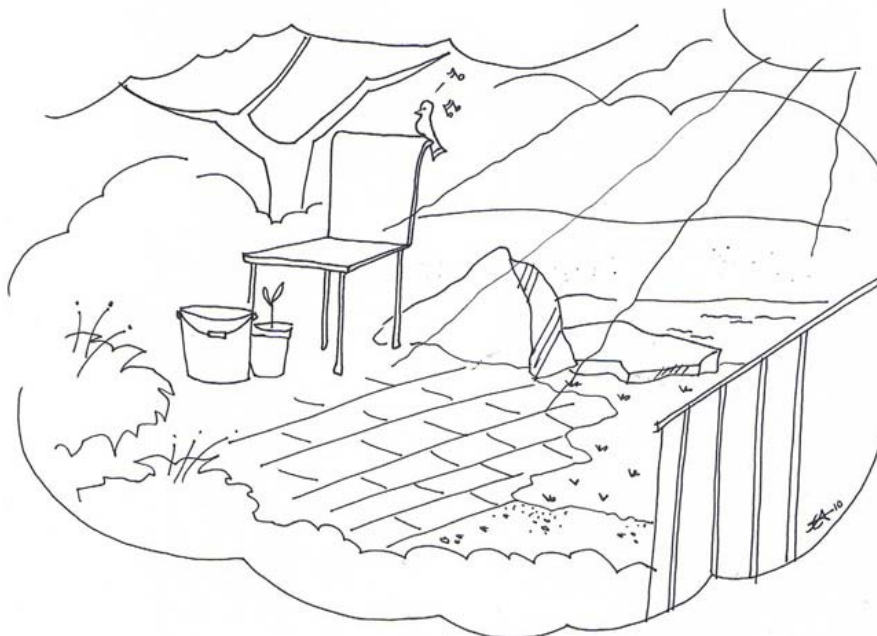

Bild 5. Hälsoträdgård och dess innehåll.

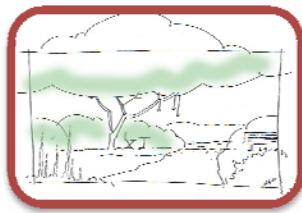
³ Stigsdotter & Grahn (2002)

⁴ ibid.

⁵ ibid. s.61

Cooper och Barnes talar om att det finns tre olika syften som en Hälsosträdgård kan ha. Påverkan av hälsa i en Hälsosträdgård främst inom vården. Det första är lättnad från psykiska symtom, det andra är stress reduktion och det tredje är ökat välbefinnande. Helandet av människan sker i direkt kontakt med den fysiska eller naturliga miljön och att en Hälsosträdgård kan vara terapeutisk utan hjälp av medicinsk personal. Trädgårdar kan vara helande med sin estetiska karaktär med variation och lockelse om att vilja vistas utomhus. För att en miljö ska vara stress reducerande behövs solljus, visuellt vacker miljö och sinnesstimulering. En trädgård kan vara mer helande om människan är med och skapar och underhåller trädgården än att bara beakta den visuellt.⁶

Enligt Stigsdotter och Grahn finns det olika teorier om vad som påverkar människans välbefinnande i en Hälsosträdgård och dessa teorier har delats in i tre delar av. Teorierna förhåller sig till Hälsosträdgården på olika sätt.⁷ Figur 6 redogör teoriernas olika aspekter som påverkar människan.

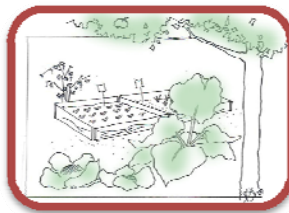

Teori 1

Läkande trädgård

positiv upplevelse av dess innehåll och design

- Restorativ effekt av miljön som inger trygghet och lugn - återhämtning.
- Läkande effekt av miljön på de kognitiva funktionerna; riktad och spontan uppmärksamhet.
- Hanterbara krav från miljön till individen.

Teori 2

Trädgårdsterapi

aktivitet i trädgårdsrummet

- Gräva, plantera, skapa ger en känsla av meningsfullhet.
- Fysisk aktivitet bra för kropp och själ inger välbefinnande.
- Utlopp för aggression, kreativitet och fantasi

Teori 3

Kognitiva

upplevelse + aktivitet = positiv hälsoeffekt

- Hälsoeffekt av individens bakgrund, personlighet och erfarenhet tillsammans med upplevelse av trädgården och dess aktivitet.
- Stärka självförtroende!

Figur 6. Tre teorier som utgår från människans välbefinnande i en Hälsosträdgård.

⁶ Cooper & Barnes (1999), s.3-4

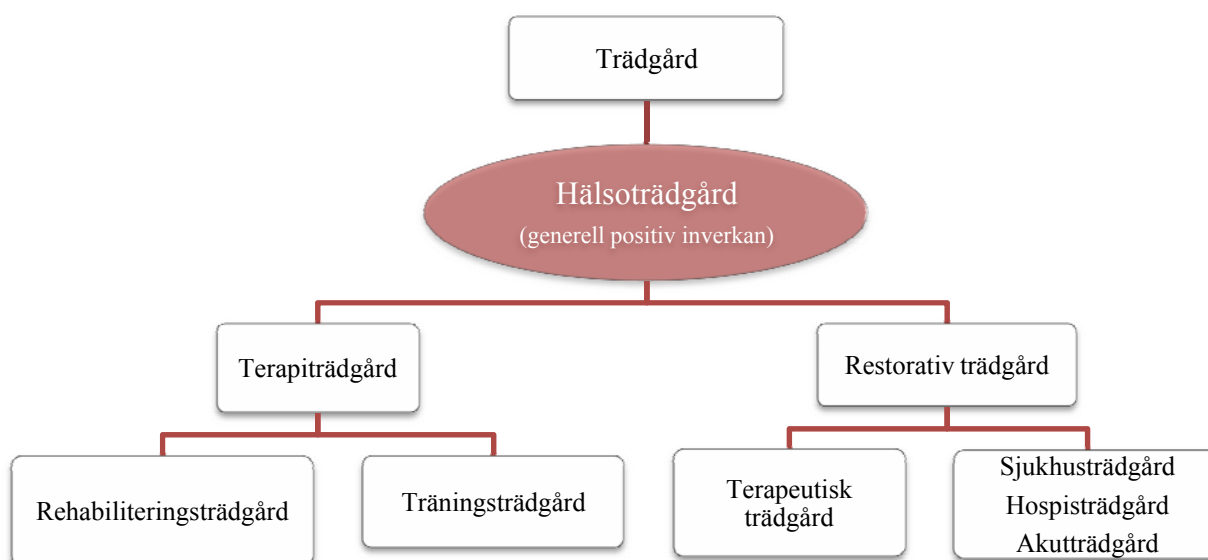
⁷ Stigsdotter & Grahn (2002)

Begreppet Hälsoträdgård

Hälsoträdgård är ett övergripande begrepp för fler underkategoriserade hälsoträdgårdar (se Figur 7.) dvs. inriktningar, med huvudsyfte: positiv inverkan. **Hälsoträdgård** kan även kallas **helande trädgård** eller **healing gardens**, samtliga faller under samma definition. Begreppet Hälsoträdgård används inte överallt dess namn kan variera, dock med samma definition, dvs. kärt barn har många namn. Det svenska begreppet har samma upplägg som det engelska och amerikansk, medans Danmark har ett övergripande begrepp; "Sansehave" (sinnesträdgård). Sansehave är motsvarande Hälsoträdgård och benämningen på dess inriktning väljer danskarna att endast nämna målgruppen för Sansehave.⁸

I citatet nedan beskriver författarna att en Hälsoträdgård kan variera och kombinationer förekommer mellan de olika underkategoriserade inriktningarna. En Hälsoträdgård är skräddarsydd efter målgruppen, dvs. användaren/besökaren av trädgården och kan på så sätt variera i innehåll.⁹ Figur 7 som anknyter till citatet, visar på olika begrepps förhållningssätt. Figuren är en tolkning av Hälsoträdgårdens och dess inriktningar, en vidareutveckling av begrepps figur från artikeln Grön Rehabilitering, skriven av Abramsson och Tenngart. Begreppen idag är inte 100 % fastlagda, det dyker ständigt upp nya tolkningar och olika Hälsoträdgårdar¹⁰.

*"Trädgårdarna kallas ofta för andra saker och innehållsmässigt är de ofta varianter på antingen terapitradgård eller restorativ trädgård eller en kombination av båda. Många gånger är namnet en beskrivning på i vilket sammanhang som trädgården används"*¹¹

Figur 7. Hälsoträdgård med underkategoriserade inriktningar.

Nu är definitionen på Hälsoträdgården redovisad, begreppet samt dess syfte. Som nämnts ovan med Figur 7 så har Hälsoträdgården olika inriktningar. Men vad står de olika inriktningar för? Det redogörs mer ingående i kommande avsnitt.

⁸ Abramsson & Tenngart (2003) s.25-26

⁹ ibid.

¹⁰ Muntlig källa: Carina Tenngart, Alnarp, 1 Mars 2010

¹¹ Abramsson & Tenngart (2003) s.26

Vad är Hälsoträdgårdens olika inriktningar?

Som tidigare nämnts finns det olika inriktningar av Hälsoträdgårdar som grundas på målgrupp, utformning, placering och innehåll. Enligt Stigsdotter och Grahn nämner så är Hälsoträdgårdens inriktning baserad på målgruppen som gestaltas för, vilket är en viktig aspekt för en fungerande Hälsoträdgård. Om målgruppen åsidosätts för trädgården kan det inge en trädgård som används på fel sätt och misslyckas i sin design.¹² En fråga som Abramsson & Tenngart ställer sig när det gäller Hälsoträdgård är:

*Är det tänkt att trädgården endast skall vara restorativ eller ska man bedriva trädgårdsterapi?"*¹³

Frågans svar ger ett bra ställningstagande för Hälsoträdgårdens inriktning och syfte. Blir inriktningen restorativ eller respektive terapi bestäms efter, som tidigare nämnts, målgruppen.

Restorativ trädgård

Restorativ inriktning (se Figur 7, s.15) av en Hälsoträdgård innebär: Restorativ miljö kan vara parker, trädgårdar och naturområden som innebär att ge besökaren möjlighet till återhämtning från stress. Ett ökat välbefinnande för alla oavsett om behovet av terapi finns eller inte, en möjlighet till social kontakt, egna reflektioner och en avkopplande miljö.¹⁴ En restorativ miljö är en vacker plats att vistas i, njuta av visuellt med naturlig kontakt. Samt möjlighet för aktivitet, socialisering och en stunds vila.¹⁵

Enligt Kaplan & Kaplan menar de att följande fyra funktioner ska finnas för att en miljö ska kunna upplevas restorativ:

- Möjlighet att komma från den riktade koncentrationens krav.
- Känsla av att vara i en helt annan värld.
- Fascination av objekt som fångas av den spontana uppmärksamheten.
- Ett stöd för vad man har lust och ork till att göra i miljön.¹⁶

Terapeutisk trädgård

Terapeutisk inriktning (se Figur 7, s. 15), är ett underbegrepp av Restorativ trädgård. Begreppet Terapeutisk kan lätt förväxlas med begreppet Terapi, skillnaden är att terapeutisk miljö är öppen för alla medans terapidelen är begränsad efter målgruppens speciella behov.

Terapeutisk miljö innebär:

- Paus från "övriga världen"
- Promenad
- Betrakta trädgården
- Ej för aktivitet utan mer som en "bild" att titta på.¹⁷

¹² Stigsdotter & Grahn (2002)

¹³ Abramsson & Tenngart (2003) s.25

¹⁴ ibid. s.24

¹⁵ Hälsans Natur, pdf s.8

¹⁶ Abramsson & Tenngart (2003) s.24

¹⁷ ibid. s.26

Sjukhusträdgård, Hospiträdgård och Akutträdgård

Sjukhusträdgård, Hospiträdgård samt Akutträdgård (se Figur 7, s.15) är Hälsoträdgårdar inom samma område, samtliga underbegrepp av restorativ trädgård. Oftast i direkt anslutning till sjukhus och formade beroende på vilket sjukhus de tillhör och syfte.¹⁸

Terapiträdgård

Terapi inriktning (se Figur 7, s.15) av en Hälsoträdgård innebär: Trädgårdsterapi sker i en miljö som erbjuder ett behandlingsprogram för patienter oftast i direkt anslutning till vårdenheter. Utbildad personal som läkare och arbetsterapeuter behandlar patienter med hjälp av trädgårdsaktiviteter enligt efter regelrätt terapiträdgård.¹⁹ Underbegrepp till Terapiträdgård är Rehabilitering samt Träningsträdgård. Rehabiliteringsträdgård har som syfte att rehabilitera en person tillbaka till sitt dagliga liv/arbetsliv genom fokus på möjligheter och inte begränsningar. Det kan vara rehabilitering från olika situationer som medicinsk skada eller utbrändhet.²⁰ Träningsträdgård är precis som rehabiliteringsträdgården, en variant av terapiträdgård. Syftet med träningsträdgården är att vara en trädgård för rörelsehindrade, det ska finnas möjlighet för träning och fysisk aktivitet. Genom arbetsterapi stimuleras rörelser, koncentration och minne. Oftast anläggs sådana Hälsoträdgårdar i anslutning till sjukhus där behovet oftast är stort.

Etablerade Hälsoträdgårdar i Sverige

Hälsoträdgårdar har funnits i Sverige sedan ca 30 år tillbaka och idag finns ett varierat utbud av Hälsoträdgårdar. Fyra utvalda Hälsoträdgårdar redogörs i nedan Tabell 8, varvid två presenteras mer ingående i följande text på nästa sida.

Rehabiliteringsträdgårdar	Terapeutiska trädgårdar
Haga Hälsoträdgård, Stockholm	Sinnenas och Minnenas Park, Hällefors
Gunnebo Trädgårdsrehabilitering, Gunnebo	Sinnenas Trädgård™, Stockholm

Tabell 8. Exempel på Hälsoträdgårdar i Sverige

Sinnenas Trädgård™

Sinnenas Trädgård™ är en Hälsoträdgård med terapeutisk inriktning. Den utgör en fristad för äldre och dess behov och är även öppen för allmänheten.²¹ Sinnenas Trädgård™ beläget i Sabbatsbergs sjukhusområde, Stockholm. Många trädgårdar är mer eller mindre sinnesträdgårdar eftersom de stimulerar våra sinnen på olika sätt. Begreppet Sinnesträdgård är populärt att använda och har i vissa fall ersatt begreppet

terapiträdgård.²² Sinnesträdgården fokuserar på att stimulera samtliga sinnen för de som använder trädgården. Dess innehåll utgörs av vattenelement, vacker växtlighet och väl designad miljö. Trädgården är mindre till storlek men fyller ändå stor betydelse för många samt bidrar med mycket till vardagslivet för använ-

Bild 9. Sinnenas Trädgård™ i Stockholm.

¹⁸ Abramsson & Tenngart (2003) s.26

¹⁹ ibid.

²⁰ Wikipedia, 18 april 2010

²¹ Stockholm stad 7 april 2010

²² Abramsson & Tenngart (2003)

darna och besökarna. Sinnenas Trädgård™ angränsar direkt till Vasaparkens ena tomothörn vilket skapat en betydelsefull visuell kontakt medan de olika dealarna²³.

Alnarps Rehabiliteringsträdgård

Alnarps rehabiliteringsträdgård beläget på universitetsområdet, Sveriges lantbruks universitet, strax norr om Malmö. Rehabiliteringsträdgården är med andra ord en Hälsoträdgård med kombination av två inriktningar terapi- samt restorativ.²⁴

Alnarps rehabiliteringsträdgård är betydelsefull för Hälsoträdgårdarnas utveckling i Sverige med en framgångsrik rehabilitering/behandling av patienter som grundar sig på många års forskning. Alnarps rehabiliteringsträdgård lyckas i dagsläget bota 70 % av de patienter som tas emot, ett resultat av den gröna rehabilitering/behandling som används. Detta uppmärksammades av både Tv4 och SVT1 i april 2010, som menade att metoderna som ”grön rehabilitering” bör ses som ett komplement till den ”vita” vården.²⁵ Den verksamhet som bedrivs för utbrända patienter är lyckad och ger en påminnelse om vad vi inte bör glömma; Naturens läkekraft och även underhåll för själen i förebyggande syfte²⁶. Alnarps rehabiliteringsträdgårds grundare Patrik Grahn forskningsledare och professor i miljöpsykologi och landskapsarkitektur SLU, Alnarp.

I Sverige finns i dag ett antal planerade Hälsoträdgårdar och för att nämna en som ligger i planeringsstadiet är Hälsoträdgården i Torup en sådan. Inriktningen är rehabilitering och dess målgrupp är Malmö stads anställda. Hälsoträdgården i Torup har en preventiv inriktning vars delsyfte är att informera målgruppen och deras chefer, gällande långtidssjukskrivningar.²⁷

Hälsoträdgårdens målgrupp ger en inriktning som utgör grunden för vidare gestaltning. Hur går man då till väga för en bra gestaltning av en Hälsoträdgård? Denna fråga besvaras i kommande avsnitt där gestaltungsprocessen av en Hälsoträdgård redovisas.

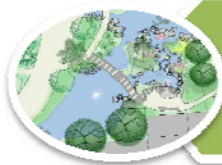
²³ Muntlig källa; Carina Tenngart, Alnarp 1 mars 2010

²⁴ Abramsson & Tenngart (2003) s.26

²⁵ Tv4, 18 april 2010

²⁶ ibid.

²⁷ Du&Jobbet, 18 april 2010

Hur gestaltar man en Hälsoträdgård?

Att skapa en Hälsoträdgård med fungerande innehåll av form och funktion är utmaningen. Att kunna uppleva något, känna ett budskap och vara tillgänglig är viktiga aspekter i gestaltungsprocessen. Bra design genererar Hälsoträdgårdens ändamål. Om den gällande målgruppen använder och håller Hälsoträdgården levande då kan man för säkert avgöra om arkitekten lyckats med designen.

Hälsoträdgårdens design och innehåll

Enligt Cooper and Barnes är det viktigt för landskapsarkitekten att ha en förståelse för hur människor ser på sin omgivning och dess reaktion. Det kan vara känsligt att gestalta en Hälsoträdgård då det är mycket att tänka på. Landskapsarkitekten bör ha en djup förståelse för hur och vad som ska skapas. En Hälsoträdgårds utformning utgår från två konceptuella komponenter:

- En plats med innehåll av helande och stödjande för användaren. Viktigt som designer att anta ett ”folk – orienterat” perspektiv och även tillämpa den information som finns inom forskningen idag. Sätta sig in i känslor, stöd, näring och hälsa.
- En tilltalande estetisk miljö är bara en av formgivningens mål. Oavsett vilken metod som tillämpas vid design så ska den skall tjäna användaren och hans eller hennes helande upplevelse.²⁸

Hälsoträdgårdar har generellt något för alla som vill vistas i en sådan miljö. I och med att man fokuserar på upplevelse i en Hälsoträdgård, med positiv påverkan på användaren, så är det en värdefull miljö. Hälsoträdgården ska ha en helhet som erbjuder något för alla beroende på vad målgruppen söker. Cooper och Barnes nämner att Hälsoträdgården blir effektiv om den främjar följande delar:

- Känsla av kontroll

Användaren behöver veta att trädgården finns, ha tillgång och finna platsen enkelt. Möjlighet att använda trädgården på ett passivt eller aktivt sätt. Erbjuda olika delar i trädgården som kan ge mer lugn och privat stund. För att förbättra känslan av kontroll ge möjlighet för användaren att involvera sig i trädgårdens utformning.

- Socialt stöd

Användaren behöver känna rummets olika nivåer till socialisering, stora som små grupper och även möjlighet för privat.

- Fysisk rörlighet och motion

Lätt motion uppmuntras genom olika möjligheter för användarens självständighet och tillgänglighet. Områden för en mer fysisk aktivitet, barns lek och liknande är stressreducerande. Positiva distraktioner och tillgång till natur, växtlighet som engagerar alla sinnen och främjar djurlivet.

Enligt Eckerling nämns en lyckad Hälsoträdgård med att ge människan stressreduktion, bekvämlighet och en ingiven styrka. Även här benämns Hälsoträdgården som en trädgård designad i hälsosyfte för att få människor att må bättre. Samtliga trädgårdar som är designade i hälsosyfte ska ge lindring känslomässigt. Att sträva efter ett lugn, tröstande, hoppfullhet, säkerhet och tid för tanke. Att designa en Hälsoträdgård är inte så stor skillnad mot att designa en ”vanlig” trädgård, då argumentation visar på att alla utomhus trädgårdar har en hälsobringande effekt på något eller annat sätt. Hälsoträdgården bör ha ett minnesvärt budskap som är unikt med platsen och får en att komma ihåg dess kvaliteter.

²⁸ Cooper & Barnes (1999) *Healing Gardens Therapeutic Benefits and Design Recommendations*, s.112-113

Eckerling anger tre lager som kan användas i designprocessen, samtliga lager är beroende av varandra:²⁹

- ”The Base” - Platsens själ, vad är unikt med platsen?
Detta medför en unik och minnesvärd design och är viktigt i designprocessen.
- ”Making it work” – Fysiska och praktisk utformning för platsen.
Vem kommer använda trädgården?
Insyn och utblick från platsen?
Trädgårdens placering
Psykisk tillgänglighet – vem vill använda trädgården?
Layout av trädgården
- ”Fine tuning” – Få med alla sinnen för att få upplevelsen mer fulländad.³⁰

David Kamp har utvecklat en checklista som nämner olika aspekter som bör tänkas på vid gestaltandet av en Hälsoträdgård. Det första är att undersöka följande, som har en stor betydelse för grunden av gestaltningen:³¹

- Var ska trädgården placeras?
- Vem kommer att använda den?
- Vad vill man uppnå och hur?
- Inom vilka budgetramar?

Det finns variabler som kan påverka gestaltandet av en Hälsoträdgård så som budget, målgrupp, bakgrund etc. Det viktigaste är för vem man skapar Hälsoträdgården och hur den kommer användas. Nästa steg är att undersöka mer ingående:³²

- Analysera platsens;
Historia och nuläge – Omgivning – Terräng – Klimat - Orientering och riktningar,
Befintlig anläggnings funktioner – Jordmån - Buller eller lukt – Utrustning – Tillgänglighet.
- Mångfald i plats design;
Stöttande och bra - Passiv användning - Aktiv användning – Intresselockande.
- Tillgänglighet och användarvänlighet;
Tillgänglighet - Enkel att använda
- Mångfald av växtmaterial;
Struktur – Sinnestimulering – Växtmaterial och mat för djurriket – Säkerhet – Tidsaspekt.
- Kvaliteten på underhållet;
Lång- och kortsiktiga följder av program, Design och materialval - Befintliga och planerade resurser.

29 Eckerling, (1996) *Therapeutic Landscapes; Designing Gardens for Health and Healing*, s.21-25

30 Eckerling, (1996) *Therapeutic Landscapes; Designing Gardens for Health and Healing*, s.21-25

31 Kamp, (1999) *Design Considerations for the Development of Therapeutic Gardens*

32 Abramsson & Tenngart, (2003) *Grön Rehabilitering - förstudie grön rehabilitering*

Designtankar och aspekter inför gestaltningen.

Olika utgångslägen kan begränsa gestaltningen av en plats och där ligger utmaningen i att hitta en lösning för just de premisser som gäller. Dessvärre är det många Hälsoträdgårdar som formas efter budget och inte efter dess budskap, forma Hälsoträdgården optimalt designmässigt för en plats från början få ett bra resultat. Enligt Grahn finns en del Hälsoträdgårdar som är av sämre utförande då de har brist på växtlighet vilket är av stor betydelse för en Hälsoträdgård.³³ Något han nämner är att platsen storlek kan ha en inverkan på möjligheten att kunna göra en bra design. Betydelsen av var man placerar trädgården avgörande då omgivningen samt i vilket sammanhang trädgården befinner sig i.³⁴

- Hälsoträdgården ska ge besökaren en känsla av liv och lust, vara bortom den offentliga miljön, avgränsning från omgivning, trygghet. Omgivningen av Hälsoträdgården skall inte vara i fokus utan bara vara just en omgivning. Översikt av Hälsoträdgården, inga höga avgränsningar visuellt, varierade rum, med öppenhet och slutenhet.
- Innehållet ska bestå av blommor, gräs, buskar och träd men aldrig för dominerande och inte för komponerande. Tidsaspekter är viktigt som vår-, sommar- höst blomning och höstfärger. Blomning och dofter ger ett positivt och starkt intryck.
- Stor variation av Hälsoträdgårdens innehåll där alla sinnen aktiveras, olika element som doft, känsla, ljud etc. Vatten har en betydelsefull roll.³⁵

De sinnen man talar om i en Hälsoträdgård är:

- Syn, "Visuella trädgården"

Skugga - sol, vatten, gräs, grus, blad, blommor, ljusprismor, varma - kalla färger, fjärilar, former

- Hörsel, "Auditiva trädgården"

Vindspel, vindens sus i buskar, fågelsång, humlor o bin, vattenporl

-Lukt, "Doftande trädgården"

Lukta på jord, blommor, gräs, kryddor, buskar, träd, dofterna väcker känslor och minnen

-Känsel, "Taktila trädgården"

Jord, stenar, gräs, kottar, bark, snäckor, mossor, blommor, solvärme, kantiga o runda former, mjuka blad, struktur, känna på vatten, vill utforska och känna, aktivitet.

-Smak, "Goda trädgården"

Kryddor, Frukt, Bär, vatten, grönsaker

-Balans, "Vestibulära/ balans sinnet"

Varierande marknivå och material

-Led- och muskelsinnet, "Kinestetiska sinnet"

Uppleva trädgården med kroppen och hjärnan. Ledtrådar som talar om var man är, vad man förväntas göra eller hur långt det är till entrén kan vara saker som förenklar.³⁶

- Skapa en vacker plats som lockar och ger känsla för att vilja socialisera som motiverar till utomhusvistelse; flanera, promenera, sol/skugga. Erbjuder olika rum för aktiviteter eller lugn o ro.³⁷

³³ Stigsdotter, & Grahn, (2002). "What makes a garden a healing garden?" s.65-68

³⁴ Ösby (2007) *Avgränsningar i svenska rehabiliteringsträdgårdar*, s.41

³⁵ Stigsdotter & Grahn (2002). "What makes a garden a healing garden?" s.65-68

³⁶ ibid.

³⁷ Hultman (2005) *Natur i vården, Grön terapi och rehabilitering..*, s.8

- En plats för alla; Inga stora höjdskillnader – behöver vara tillgängligt för rullatorer och rullstolar. När man planerar för sittplatser i trädgården bör man tänka på att göra plats för rullstol eller rollator. Odlingsslådor i olika höjder.³⁸
- Hälsoträdgårdens tillgänglighet. Värdering av landskapet innefattar enligt Kaplans³⁹ frågor om hur ”tillgänglig” den är för betraktaren enligt tre premisser: Möjlighet att komma in i området, Möjlighet att få information och Möjlighet att kunna hitta i området.

Hur gestalta Hälsoträdgården på ett förädlade sätt?

Att gestalta på ett förädlade sätt menas med att förändra med hänsyn av platsens själ och historia. Många gånger kan det vara känsligt att göra ett ingrepp i ett visst sammanhang på en plats, oftast kan de bero på dess historia och betydelse i staden. Att visa respekt för historia och integrera det nya på ett sätt som passar in i det sammanhang som finns och inte tvärtom. Många gånger betonas det som är nytt och tillfört i ett sammanhang vilket kan vara dess syfte, men inte i denna situation.⁴⁰

”Vem som helst kan förändra, däremot är det svårare att förädla”

/Peter Johansson, Arkitekt, feb 2010⁴¹

Frågan om vad en Hälsoträdgård är, dess inriktning och hur den gestaltas har nu besvarats. Detta ger en grund för vidare arbetsprocess om den planerade Hälsoträdgården i Kristianstad.

För vidare process behövs en redogörelse för Hälsoträdgårdens planerade område, i detta fall kallat projektområde. Projektområdets historia, befintliga situation och potential dvs. olika förutsättningar redogörs i kommande avsnitt.

³⁸ Stigsdotter & Grahn (2002).s.65-68

³⁹ Abramsson & Tenngart (2003)

⁴⁰ Muntligt; Peter Johansson, Åtvidaberg, feb 2010

⁴¹ ibid.

Var planeras Hälsosträdgården?

I centrala Kristianstad, närmare bestämt i Tivoliparken ligger det aktuella projektområdet. Projektområdet utgör Hälsosträdgårdens blivande placering (se Bild 10 och 11).

Väster, ca 15 meter, om projektområdet ligger Helge Å. Längs med Helge Å kan tas den så kallade åpromenaden som passerar längs med Tivoliparken samt projektområdet. Potentialen för projektområdet är stor med dess läge i Tivoliparken och stadsdelens expansiva utveckling.

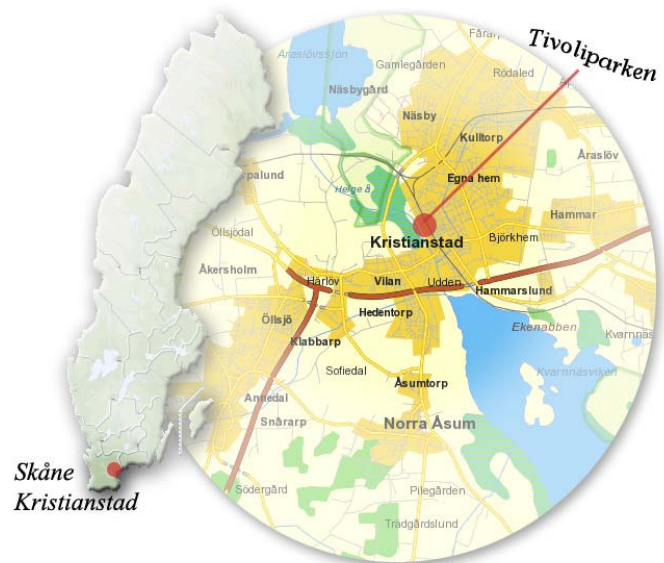

Bild 10. Kristianstad och Tivoliparkens placering.

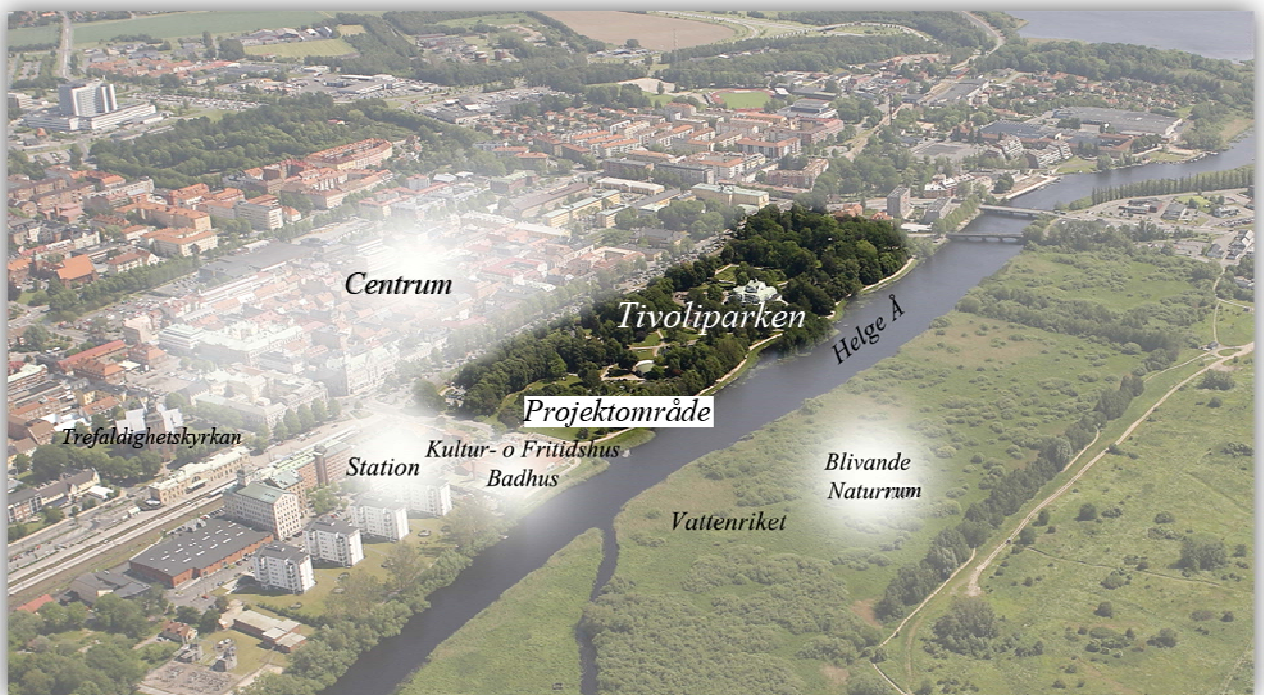

Bild 11. Projektområde i Tivoliparken dess placering i Kristianstad, vy från norr.

Projektområde – del av en grönstruktur

Den blivande Hälsoträdgården befinner sig i ett större sammanhang av rekreationsområden, naturreservat etc. I centrala Kristianstad finns inga större grönområden utan Tivoliparken utgör det enda. Förutom Tivoliparken har Kristianstad fler tillgängliga rekreationsområden strax utanför stadens centrum (se Bild 12). Naturrum kommer, vid färdigställandet, utgöra en länk mellan Biosfärområdet Vattenriket och Kristianstad stad. Stor del av Kristianstad består av Vattenriket som blev utsett till ett biosfärområde av Unesco⁴² 2005. Vattenriket har upplevelser som Linnérundan och båtsightseeing. Söder om Kristianstad innerstad ligger Ekenabben, skogsbeklädd udde i Hammarsjön, tillgänglig för alla oavsett barnvagn eller rullstol⁴³. Söder om Ekenabben finns Håslövs ängar ett naturreservat med rikt fågel liv bestående av inlandsstrandängar.⁴⁴ Lillöområdet, norr om Kristianstad, utgörs av Lillö borg.

Bild 12. Projektområdets placering i förhållande till närliggande grön- och rekreationsområden i Kristianstad

⁴² Biosfärområdet, Kristianstads Vattenrike 6 april 2010

⁴³ Vattenriket, Kristianstad, Ekenabben 6 maj 2010

⁴⁴ Vattenriket, Kristianstad, Håslövs ängar 6 maj 2010

Stadsdelens utveckling

Projektområdet ligger i en expansiv del av staden vilket kan ha en viss påverkan på den planerade Hälsosträdgården. Att vara medveten om vad som planeras och är under uppbyggnad är viktigt vid integrering och för ett fungerande sammanhang. Bild.13 visar pågående och planerade projekt, projekten redogörs, var för sig, mer ingående i kommande text.

Bild 13. Projektområdets placering i förhållande till närliggande pågående och planerade projekt i Kristianstad.

Entrézon

Närmst projektområdet planeras en trafikfri entrézon med endast cykel- och gångtytor. Entrézonen är en utveckling av den befintliga Tivolibadsgatan och är tänkt att länka samman de olika delarna: Tivolibadet, Kulturhuset Barbacka och Naturrum Vattenriket. Gång- och cykelbro mot Naturrum länkas samman visuellt och upplevelsemässigt med hela entrézonen (Bild 14).⁴⁵

Bild 14. Entrézon med Naturrums gång- och cykel bro över Helge Å.

⁴⁵ Kristianstads kommun C4 Teknik (2007) *Utvecklingsplan för Tivoliparken*

Naturrum Vattenriket

Nordväst utanför projektområdet ligger ett pågående projektet Naturrum (se Bild 15). Naturrum, byggs i Biosfärområdet Vattenriket, och beräknas stå färdigt hösten 2010. För besökande blir det en informationsanläggning i syfte att uppmärksamma och utbilda besökaren om den natur vi har omkring oss.⁴⁶

Med gång- och cykelbroar om båda sidor av Naturrum länkas staden och rekreationsområdet samman. Gång- och cykelbron närmst staden kopplar an direkt den entrézon som tidigare nämnts på föregående sida.

Bild 15. Projektområdet i förhållande till det pågående bygget Naturrum.

Tivoli Ängar och Härlövs backar

Vidare förbi Naturrum, från staden, finns Tivoliängar och Härlövs backar (se Bild.16). Här planeras ett friluftsområde med aktivitets utbud som klätterlek, joggingspår, skateboard- och amfiteater etc. Naturrums gång- och cykelbro länkar frilufsparken med Kristianstads innerstad. Friluftsparken planeras stå färdigt år 2014.⁴⁷

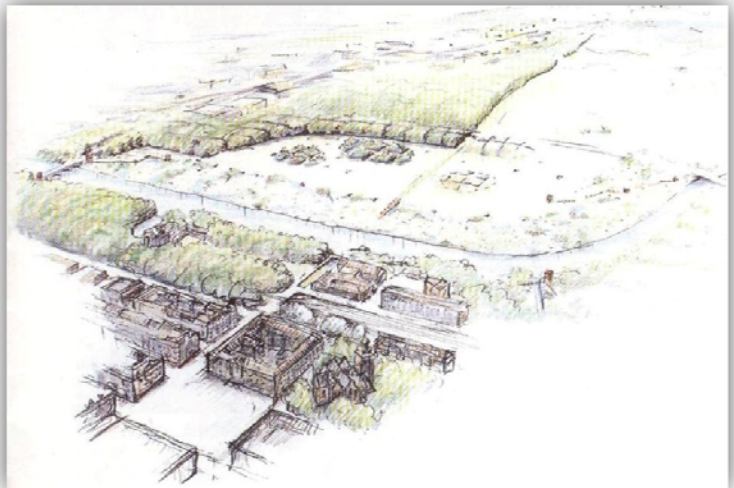

Bild 16. Friluftsparken på andra sidan Helge Å, sett från staden.

Västra Boulevarden

Västra Boulevarden, längs med Tivoli-parken, utgör idag en bilparkering. Här planeras en ombyggnad av bilparkeringen med en del av Kristianstadslänken, dvs. buss samt cykeltrafik (Bild 17.). Kristianstadslänken är tänkt att ge ett bättre fungerande system för bussarna samt cykelvägar i Kristianstad.⁴⁸

Bild 17. Västra Boulevarden förslag.

⁴⁶ Vattenriket, Kristianstad, Naturrum 2 februari 2010

⁴⁷ Mellanrum Arkitekter, 3 februari 2010

⁴⁸ Kristianstad, Kristianstadslänken, 3 februari 2010

Resecentrum/ Kristianstadslänken

Ett nytt resecentrum planeras vid centralstationen (tågstationen) i Kristianstad (Bild.18). Ett samlat resecentrum kommer ersätta de befintligt delade buss och tågstationer som finns i Kristianstad. Detta kommer generera mer rörelse, aktivitet och bättre funktion för stadsdelen.⁴⁹

Punkthus i Tivoliparken

Tre punkthus som planeras i Tivoliparkens södra del och byggstarten är lagd efter sommaren 2010 (se Bild 19). Husen kommer utgöra ett seniorboende i grönaste delen av Kristianstad.⁵⁰ Det är ABK som leder projektet och arkitekten är Greger Dahlström från Fojab arkitekter.⁵¹

Bild 18. Fotomontage av blivande resecentrum i Kristianstad.

Bild 19. Planerade punkthus i södra delen av Tivoliparken.

⁴⁹ Kristianstad kommun, Resecentrum

⁵⁰ Kristianstadsbladet, 18 april 2010

⁵¹ Fojab Arkitekter, 18 april 2010

Beskrivning av Tivoliparken idag

Tivoliparken (93 800 m²)⁵² är en grön stadspark, nära stadens centrum. Tivoliparken har Helge Å väster om sig och staden omfamnande i nord, ost, och syd läge. Mer ingående inventering redogörs från Tivoliparkens södra till norra del i följande.

Södra delen

Tivoliparkens södra del upplevs avslappnad och lättsam med sin naturliga utformning. Höga träd och plana gräsytor ramas in med de breda gångarna. Fågelhuset, volièr, bjuder på inslag av exotiska som inhemska fåglar. En större fågeldamm kan även ses här. Detaljer som trä figurer finns utplacerade i denna del av Tivoliparken.

Mellersta delen

Mellersta delen är Tivoliparkens äldsta del, statyer, klippta parterrer och rosenplantering i ett mer ordnat sammanhang. Huvudentrén välkomnar med Teaterbyggnaden i fokus och blomsterplanteringar. En typisk park känsla över området med planteringar av sommarblommor och större utbud av växtlighet.

Norra delen

Norra delen är av en mer aktiv inriktning så som lekplats, scenområde och sortimentsträdgård. Fågeldamm finns precis som i den södra delen även här. Tivoliparkens scen med scenområde finns centralt i den norra delen och är en av parkens stora målpunkter. Strax intill ligger Sortimentsträdgården som erbjuder ett större utbud av växtlighet i form av perenner, buskar och träd. I nordöstra hörnet ligger bilparkering som angränsar till den anrika Hästkastanjs allé i Tivoliparken. Tivoliparken sköts av Kristianstads kommun C4 Teknik avdelning, som håller till i skötseldepån i denna del av Tivoliparken.

Bild 20. Tivoliparkens södra del.

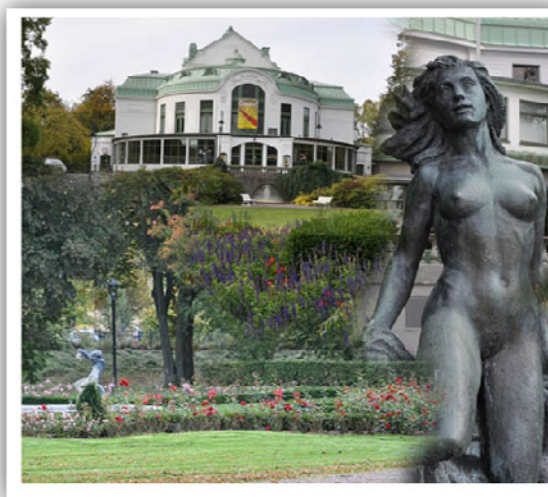

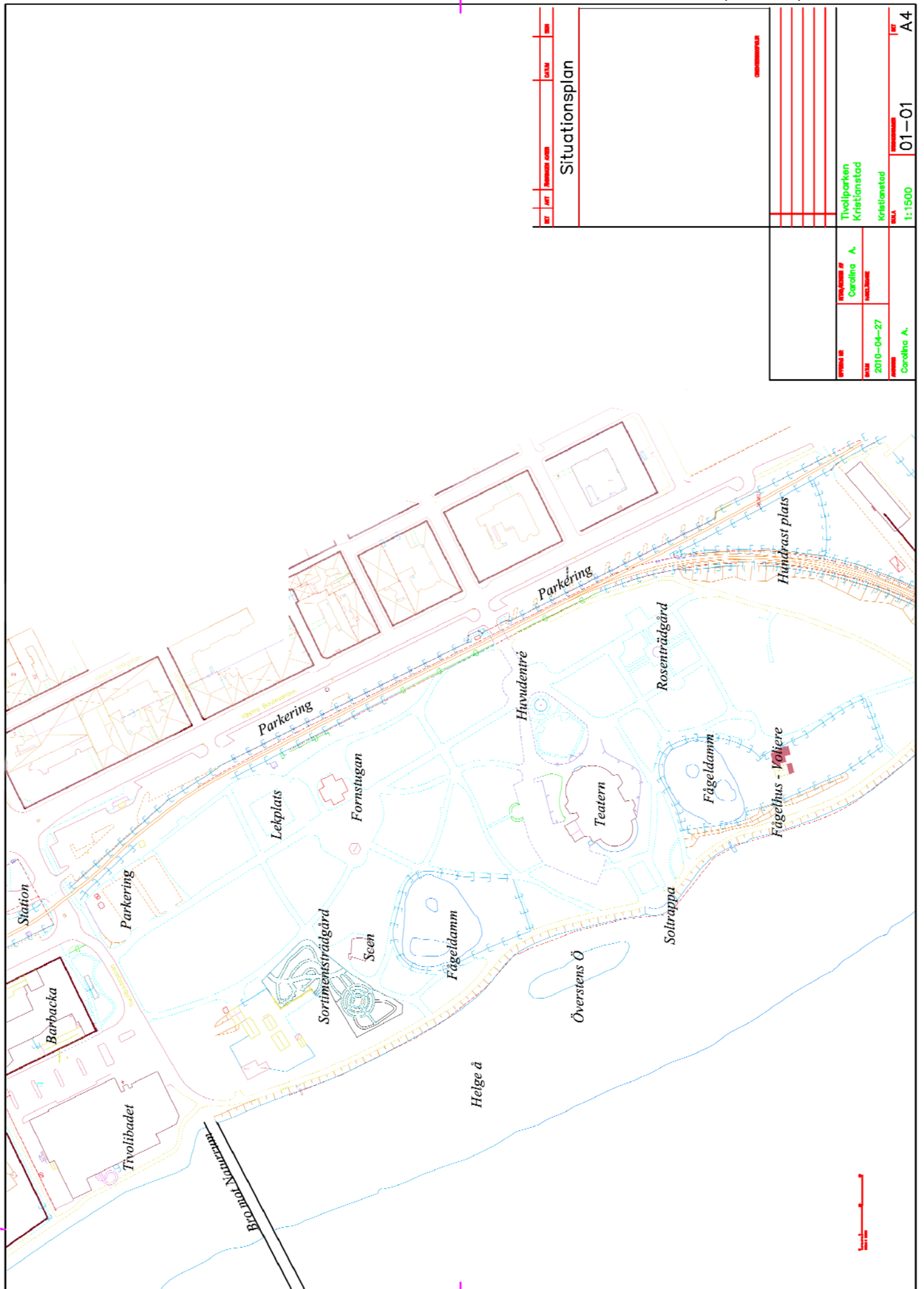
Bild 21. Tivoliparkens mellersta del.

Bild 22. Tivoliparkens norra del.

⁵² Kristianstad kommun, Parkplan, s.15

Bild 23. Situationsplan Tivoliparken

Historik

På 1700-talet var området, där Tivoliparken befinner sig, under vatten, Helge Å var så vidsträckt att vattnet nådde ända upp mot vallen där Västra Boulevarden finns idag⁵³.

"Floden Helige å, går jämte staden och med sitt vatten kringränner densamma; ett sidlänt fält, av en halv mils bredd, omgiver staden, vilket om höst och vinter överflödas av vatten, att staden då ser ut som låge han uti en sjö, men sommartiden är detta grön och täck betesmark."

*Carl von Linné, 1749 "Skånska resa"*⁵⁴

Efter att Helge Å, 1775, fick ett nytt utlopp i Yngsjö så sänktes vattenståndet vilket torrlade stora delar successivt som ledde till användning som betesmark på 1800-talet. Under 1800-1825 tror man att hela området väster om vallen utvecklades i form av vegetation så som träd-, busk- och örtvegetation.⁵⁵

"Helge Ån, inte utan hjälp av Yngsjö bönder, brutit sig ett nytt utlopp vid Yngsjö som ledde till en sänkning av Helge Åns vattenstånd"

*Christer Olofsson, redaktör år 1775, Kristianstad*⁵⁶

Inför Tivoliparkens anläggande valdes ett område strax utanför Kristianstad stads murar. Tivoliparken blev till genom att man förvandlade fästningsmarken till en park, (se Bild 24). Karta Kristianstad från 1807 visar fästningsmurarna tydligt och en hänvisning om var Tivoliparken anlades ca 30 år senare. Vart eftersom staden växte hamnade parken i ett mer begränsat område. Parken har sedan utvecklats i etapper delvis med trädplanteringar som Kommendanten Georg Cedergren (aktiv som kommendant 1817-1835) lät plantera, ett stort antal träd på ängens södra del, samt utökande av mark mot Helge Å.⁵⁷

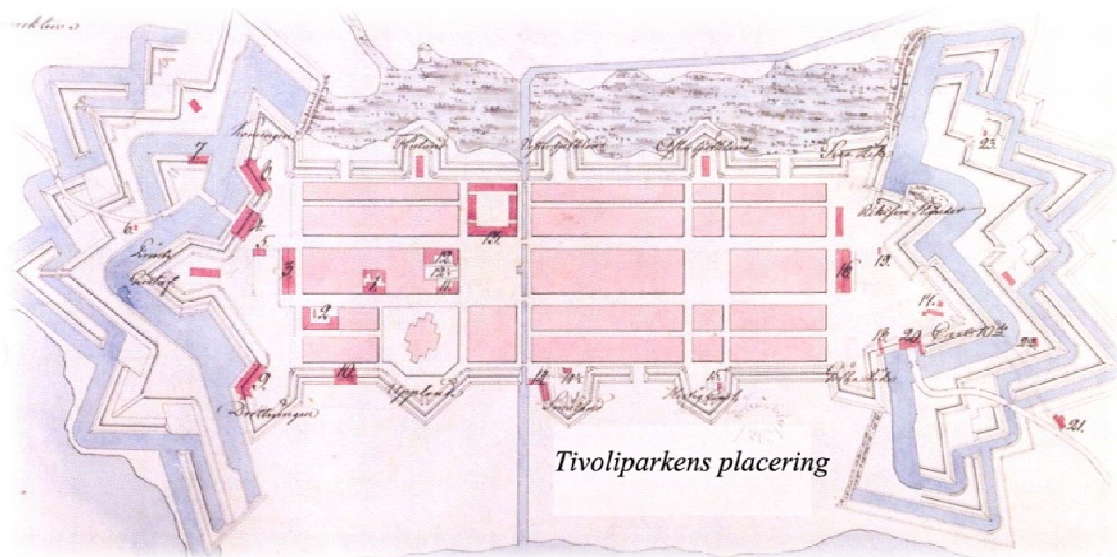

Bild 24. Karta över fästningsstaden Kristianstad, 1807 ca 30 år senare anlades Tivoliparken på den utmärkta platsen.

⁵³ Lundström Lennart (1993) *Träden i Tivoli*, s.98

⁵⁴ Vattenriket, Kristianstad, Citat: Carl von Linné, s.1

⁵⁵ Lundström Lennart (1993) *Träden i Tivoli*

⁵⁶ ibid s.98

⁵⁷ Nolin Gunilla (1999) *Till stadsbornas nytta och förlustande*, s 146.

1800-talets första hälft var tiden då många parker anlades i Sverige, mycket på grund av städernas styrelser och framväxten av borgerskap. Parken gav ett viktigt inslag i staden; en plats att mötas på, umgängesplats. Att även eftersträva en prydligare stad och göra den mer stadsmässig med hjälp av en stadspark var av vikt. Tivoliparken anlades, som många andra parker i Sverige, i syfte att vara en offentlig plats för alla.⁵⁸

Från 1800-talets mitt ökade befolkningen i städerna och man blev mer medveten om behovet av en bra miljö att leva i. Arbetarbefolkningen blev större och borgerskapet ansåg att parken kunde ge arbetarna en bättre hälsa och moral som ledde till bättre arbetsresultat. Men även för borgarna själva var parken betydelsefull då det tillbringades tid med sin familj och hade andra sociala kontakter.⁵⁹

När Tivoliparken anlades på 1800-talets första hälft var storleken på parken hälften så stor som i dag. Detta innebar att själva området, där projektområdet ligger i dag, var en yta som inte var en del av Tivoliparken från första början utan kom till i ett senare skede med områdets utveckling.⁶⁰

Någon gång mellan 1886-1901 planterades och anlades området i en parkmässig anda med blomsterrabatter etc.⁶¹ Det finns ingen angiven person som har gestaltat Tivoliparken men det tros att det kan ha varit en trädgårdsmästare, eller liknande, i styrelsen av Tivolibolaget.⁶² Historian andas fortfarande och har sen snart 200 år tillbaka förgyllt kristianstadsbornas vardag och Tivoliparken står stolt kvar på sin plats än idag.

⁵⁸ Nolin Gunilla (1999)

⁵⁹ ibid.

⁶⁰ Muntlig källa: Sune Friström, Kristianstad, 2 feb 2010

⁶¹ Lundström Lennart (1993) s.98

⁶² ibid.

Tivoliparkens koncept

Enligt Kristianstads kommuns "Utvecklingsplan för Tivoliparken" beskrivs Tivoliparken som följande. Parken delas in i tre olika rum; **Det Aktiva rummet**, **Finparksrummet** och **det Lugna upplevelserummet** (Bild 25). Det är utifrån dessa tre karaktärer som konceptet har formats (Bild 26) och lyder som följande: "Konceptet bygger på att fokusera och bygga vidare på de tre huvudkaraktärerna".⁶³ Konceptet för Tivoliparken är skäligt då det behåller dess karaktär vilket är något att sträva efter.

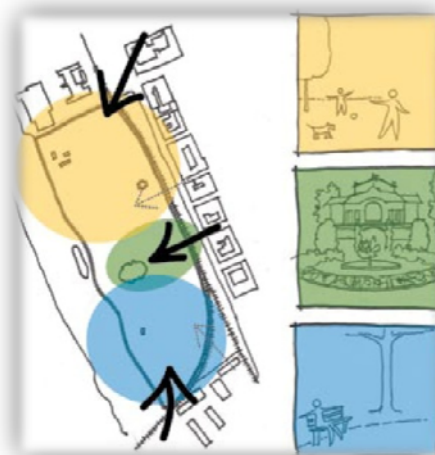

Bild 25. Tivoliparkens tre olika karaktärs rum.

<i>"Konceptet bygger på att fokusera och bygga vidare på tre huvudkaraktärer i parken."</i>		
Aktiva rummet	Lugna upplevelserummet	Finparksrummet

Figur 26. Tivoliparkens koncept

⁶³ Kristianstads kommun C4 Teknik (2007) *Utvecklingsplan för Tivoliparken*, s.7

Analys

Här följer fyra analyser gällande Tivoliparken som Kristianstad kommun gjorde inför utredning om Tivoliparkens utveckling 2007.⁶⁴ SWOT analys, rums- och målpunkts analys, slitage analys och rörelsestråksanalys gällande Tivoliparken informerar om projektområdets omgivande situation.

SWOT analys

SWOT analys står för (S) strengths, (W) weaknesses, (O) opportunities, (T) threats dvs. Styrkor, Brister, Möjligheter och Hot på ett konkret sätt av det som analyseras. Analysen resulterar i vad som behöver behållas och/eller förstärkas med styrkor, åtgärdas med brister, genomföras med möjligheter och undvikas med hot.

Tivoliparken har idag flera styrkor och kvalitéer men kan alltid utvecklas till det bättre genom hänsyn till brister och möjligheter, samt för en optimal åtgärd även lösa samtliga hot som finns (se Tabell 27).

Styrkor/Kvalitéer	Brister	Möjligheter	Hot
Storleken	Otydliga entréer	Koppla park till stad	Bristande skötselresurser
Centralt läge	Järnvägen som barriär	Vattenkontakt	Exploateringshot
Trädbeståndet	Användningsföreskrifter saknas	Upplevelser	Ej detaljplanelagd
Lekplatsen		Stadens vardagsrum	Fragmentisering av olika intressen
Teatern	Likåldrigt trädbestånd	Isbana	
Sortimentet	Slutet mot Helgeå	Kulturella möten	Parkens åldrande
Fågeldammarna	Oanpassat växtmaterial	Skulpturpark	Ökat slitage
Konserter	Toaletter	Regionalt attraktiv	Otrygghet
Aktiviteter	Information	Fler attraktiva vistelsezoner	
Friskis & Sveltis	Lerig åpromenad	Vardagsmotion	
Parkeringsmöjligheter	Belysning		
Historiska arvet	Få attraktioner höst- och vintertid		

Tabell 27. SWOT analys över Tivoliparken.

⁶⁴ Kristianstads kommun C4 Teknik (2007) *Utvecklingsplan för Tivoliparken*.

Rums- och målpunktsanalys

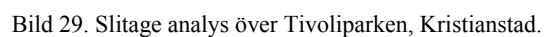
Kristianstad kommuns analys (Bild.28)⁶⁵ visar att Tivoliparken har ett flertal målpunkter samt siktlinjer. Målpunkter utgörs av lekplats, Sortimentsträdgård, Scen, Teaterbyggnad, fågeldamm, volieré, hundrastplats etc. Tivoliparkens form begränsas av en omgivande barriär i form av gator, bilparkeringar, gång- och cykelstråk samt med Helge Å i väster. Landmärken i form av Fornstuga samt Teaterbyggnaden.

Bild 28. Rums- och målpunktsanalys över Tivoliparken, Kristianstad.

⁶⁵ Kristianstads kommun C4 teknik (2006) *Utredning om Tivoliparkens utveckling*.

Kristianstad kommuns analys (Bild.29)⁶⁶ visar Tivoliparkens mest slitage känsliga ytor. Övergripande är den högsta slitage nivån längs med huvudstråken i Tivoliparken samt ytor som scenområde och övriga gräsytor.

35

Rörelsestråksanalys

Kristianstad kommuns analys (Bild.30) ⁶⁷ visar Tivoliparkens rörelsestråk. De största rörelsestråken finner man i kanterna på Tivoliparken längs med Helge Å, via åpromenaden, samt längs med Tivolibadsgatan, i norr, in mot centrum.

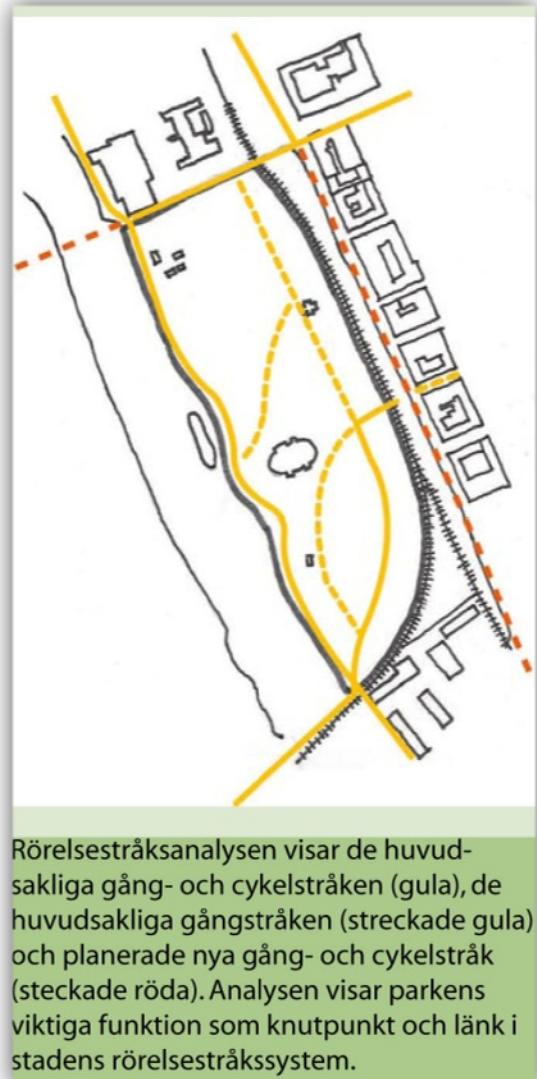

Bild 30. Rörelsestråks analys över Tivoliparken, Kristianstad.

⁶⁷ Kristianstads kommun C4 teknik (2006) *Utredning om Tivoliparkens utveckling*.

Projektområdet

Börjar med en berättelse om hur en promenad i projektområdet kan upplevas och vilka känslor och intryck som förmedlas.

Det är en solig dag med några rörliga moln på himlen. Trädens löv sprakade i orange-rött och gult, hösten var här men vintern lurade bakom hörnet det känns i den kalla luften, att stå i Tivoliparken är behagligt och ger en slags andhämtning. I bakgrunden hörs personalen som städar och krattar löv för att hålla det rent och fint för oss alla. De är måna om sin park den sköts på ett bra sätt i mina ögon. Den lilla traktorn tuffar fram och tillbaka och lämnar ett förvånansvärt mysigt ljud ifrån sig. Parkens bilparkering är nästan full och många är på väg till affärerna för att ordna det sista inför helgen. Änderna och gässen är snabbt framme och pratar glatt så det står härliga till, de vill se om det finns något gott som en brödbit. Rosorna står fortfarande i sin prakt efter många frostnätter, kalla och blåsiga dagar, de är vackra och trogna på sin plats. Det är inte alltför många i parken i dag, ett fåtal på genomströmmande med gå-käpar och cykel.

Bild 31. Grind till Sortimentsträdgård

Vi fortsätter in mot projektområdets del, gräset på platsen är grönt och besmyckas av ett få antal löv som fallit till marken. Först in i sortimentsträdgården, den lockar mest, här blommar höstaster, lila och gula i ett vackert hav i en av rabatterna. Vi passerar genom en liten låg grind (Bild.31) för att ta oss vidare in mot den enkla öppna gräsmattan, här finns känslan av att man är olämpligt placerad. Det finns inga skyltar om att man inte får vara här, men eftersom man möts av en parkerad bil och kommunal personal så inger det ett felaktigt intryck. Ståendes i den lilla delen av parken och mitt i projektområdet. Byggnaderna används som personalrum samt förvaring av maskiner etc. de känns slitna men bär på historia. Här finns bara en utväg, förutom tillbaka genom den lilla grinden, en större grind som leder till en gångväg i Tivoliparken. Fortsätter runt hörnet till den öppna gräsmattan, här är Tivoliparkens nordvästra hörn. Här upplevs en plats under förändring, de bygger bro ut mot naturrum och maskiner, byggbodar och övrigt byggmaterial belamrar mycket av gräsytan.

Större trädexemplar sträcker sig mot skyn och utgör en vägg mellan vattnet och området. Träden bromsar vinden från Helge Å, skönt, undrar hur kallt det varit annars?! Under träden frodas busk skiktet och kompletterar den ”gröna väggen”. Ett par barrträd, buskar och annan vegetation ger känslan av att man fortfarande står i en park. Den populära pulka backen, en upphöjd kulle på ca 4 meters höjd, har på toppen en plan gräsyta att vitas på och här ifrån finns en utsikt över området.

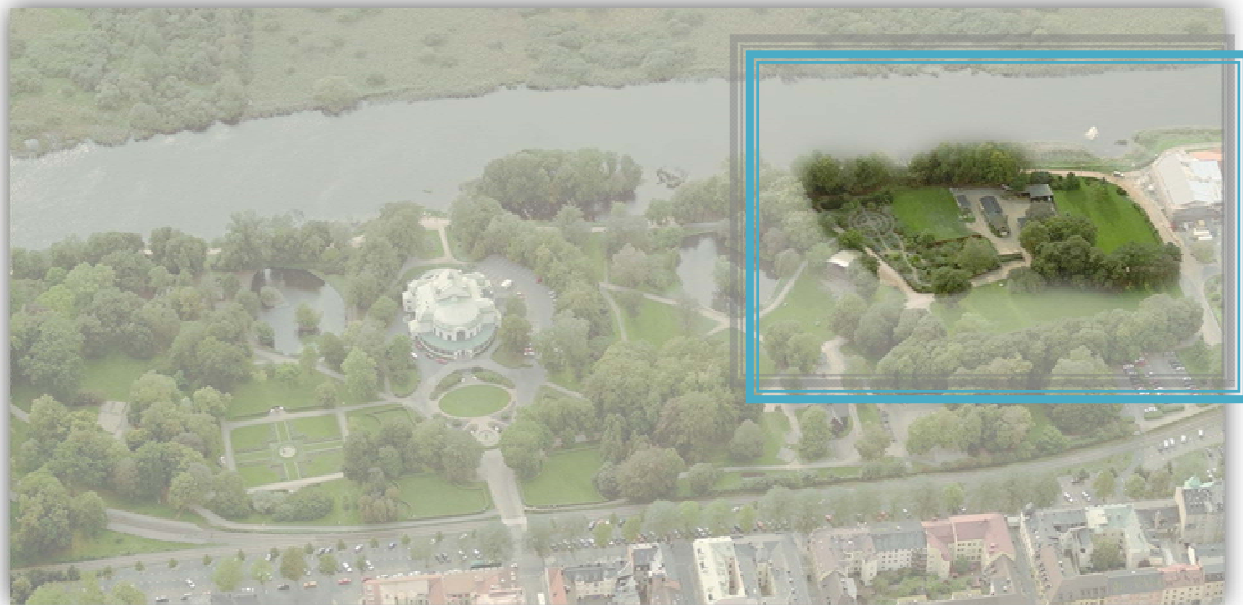

Bild 32. Projektområdets placering i Tivoliparken, sett från ost.

Projektområdet mer ingående

Projektområdet, i sitt sammanhang, med översikt på dess fysiska form och placering i Tivoliparken (Bild.32). Projektområdet är starkt begränsat i sin form med Tivoliparkens gångsystem i söder, öster, åpromenad i väster samt Tivolibadsgatan i norr. Projektområdets omgivande grönska består av gräsytor och träd i samtliga väderstreck förutom i norr, där Tivolibadsgatan angränsar. Utmärkande visuellt i projektområdets flygbild ovan är Sortimentsträdgårdens runda gångsystem, rosarie plantering, samt två större gräsytor. Norr om projektplatsen ansluts Tivolibadet samt söder om Tivoliparkens scenområde. Depåbyggnaderna är centralt placerade i projektområdet.

Projektområdets olika delar

För en tydligare redogörelse om projektplatsens befintliga situation, delas den här in i tre olika delområden (Bild 33). Delområdena har en bristande kommunikation och är tydligt avgränsade med buskage, staket, murar, byggnader och plank.

1. Sortimentsträdgård, trädgård för besökande i Tivoliparken.
2. Depåbyggnadsområde, område för personal som sköter Tivoliparken.
3. Gräsyta, yta för besökande i Tivoliparken.

Mer ingående redogörelse för delområdena följer på kommande sidor.

Bild 33. Flygfoto av projektområdet, sedd från ost, med delområdes indelning.

Sortimentsträdgård

Projektområdets södra del, Sortimentsträdgården (Bild 34), anlades mellan 1991-1993. Syftet var att väcka intresse för trädgårdskultur, inspirera för eget odlande samt en stunds avkoppling bland färger och dofter.⁶⁸ Sortimentsträdgården består av en kryddträdgård, ett rosarie (Bild 42), fjärilsrabatt och övriga planteringar med cirka 400 arter perenner, buskar och träd.

Bild 34. Flygfoto av projektområde sedd från ost, markerad Sortimentsträdgård.

Inventering

Sortimentsträdgården omges av lägre trästaket med grindar i samma formspråk. Slingrigt gångsystem mellan växtplanteringar (Bild 35). Markbeläggning består av marksten fungerande ur handikapp synpunkt. Växtkompositioner i form av buskar, mindre träd samt perenner. Kristianstad kommun har avlägsnat samtliga sittplatser/sittbänkar för att minska tillhåll för missbruk⁶⁹. Kryddträdgårdens ena långsida består av en högre mur som är en kvarlämning dvs. en grund från ett växthus som en gång funnits på platsen⁷⁰. Sortimentsträdgården har tyvärr fått vika undan på grund av minskande resurser vilket lett till ett sämre skick i form av ogräs, äldre växt exemplar, slitet material i staket och grindar.

Bild 35. Sortimentsträdgårdens östra entré.

Analys

Entréerna behöver förstärkas, de är för anonyma. Mörka vegetationsdelar behöver öppnas upp för att undvika tillhåll för missbruk. Återinföra sittplatser centralt i Sortimentsträdgården.

Bild 36. Sortimentsträdgårdens rosarie.

⁶⁸ Karlsson Lars (1997)

⁶⁹ Muntlig källa: Anders Persson, Kristianstad, 5 februari 2010

⁷⁰ ibid.

Kort historik

Sortimentsträdgårdens rosarie utgör en plats där det en gång funnits en berså. Enligt flygfoto (Bild.37) så fanns bersån långt innan Sortimentsträdgården kom till i Tivoliparken. Lennart Lundström berättade att när han var ung och sommar jobbade i Tivoliparken var det inte ovanligt att det förkom en del pussandes och kramandes i den nämnda bersån. Det var något som var direkt olämpligt och bersån togs sen senare bort.⁷¹

Som tidigare nämnt så har det en gång stått ett växthus där Sortimentsträdgårdens kryddträdgård finns idag. Det första växthuset byggdes någon gång under 1910-1923 under den regerande stadsträdgårdsmästaren Nils Eklunds tid. Växthuset ersattes med ett nytt, 1931, av den efterträdande stadsträdgårdsmästaren Gustav Rudolf Person (Ferlenius). Han lät beställa växthuset från Tyskland och låta det monteras på plats (Bild.38).⁷² Den troliga summan var 17000kr⁷³ vilket kan idag motsvara ca 500,000kr⁷⁴. I växthuset fanns en stor vinranka och ett bananträd som framgångsrikt skördades. Växthuset användes även i syfte att odla upp utplanteringsväxter för rabatterna i Kristianstad stad men ansågs för litet i storlek och togs senare bort och flyttades till en annan del i Kristianstad med befintliga växthus.⁷⁵ Ponerar att det var i Viby i Kristianstad kommun, där man än idag odlar för stadens rabatter.

Växthuset hade en stor betydelse för hur Tivoliparkens växtlighet utvecklades. När Lennart Lundström sommarjobbade tog han ofta med sig sticklingar till växthuset av ovanliga växtexemplar från olika platser han besökt. Sticklingarna odlades upp till större exemplar som sedan planterades ut i Tivoliparken.⁷⁶ Enligt Ekonomiska kartan 1972 (Bild 39) kan man ponera att det utmärkta utgör växthuset.

Bild 37. Flygfoto, troligtvis 1989/1990, projektområde sedd från söder, markerat dåvarande berså.

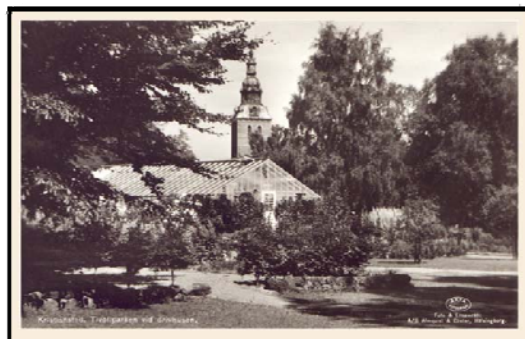

Bild 38. Vykort, Växthuset i Tivoliparken 1920-1950 tal.

Bild 39. Ergonomiska kartan 1972

⁷¹ Muntlig källa; Lennart Lundström, 20 feb 2010, Kristianstad

⁷² Lundström Henning, (1951).

⁷³ ibid.

⁷⁴ Myntkabinettet, 2 februari 2010

⁷⁵ Muntlig källa: Lennart Lundström, 20 feb 2010, Kristianstad

⁷⁶ ibid.

Depåbyggnadsområde

Projektområdets mittendel, depåbyggnadsområdet (Bild 40) utgör byggnader med personalrum samt enklare maskindepåer/utrymmen för förvaring av mindre maskiner. Depåbyggnadsområdet har en mindre passage i form av en grind till Sortimentsträdgården. Större entré i södra delen är huvudentrén till depåområdet och används mestadels för personalen. Ytterligare en entré finns, vid å promenaden mot Helge Å, grinden är ofta låst.

Bild 40. Flygfoto av projektområde sedd från ost, markerat depåbyggnadsområde.

Inventering

Öppen gräsyta, relativt plan finns i södra delen av depåbyggnadsområdet (Bild 41). Avgränsning med vegetation i väster och, som nämnts tidigare, en mur öster. Lägre byggnader med gula fasader klädda av klätterväxter. Entréerna i väster och öster är större entréerna som kommunala personalen använder sig av. Höger om huvudentrén finns offentliga toaletter. Lösgående tuppar, höns och höns hus finns i depåbyggnadsområdets mittendel.

Bild 41. Öppen gräsyta med tuppar och höns, omgivande grönska.

Analys

Gräsytan (Bild 41) har potential att användas för aktivitet. Svag kontakt med Helge Å åtgärdas genom ur glesning av vegetation. Byggnaderna (Bild 42.) ger möjlighet för café eller/och butiksverksamhet.

Bild 42. Depåbyggnader

Kort historik

I depåområdet anordnades något som kallades för ”barnens dag”, för cirka 40 år sedan. Det var ett tillfälle som erbjöd elefantridning, ja ni läste rätt! Inne på depåbyggnadsgården leddes elefanter i cirklar vilket Lennart Lundström fick uppleva då han tog betalt för inträde till detta evenemang, när han sommar jobbade i Tivoliparken. Elefanterna hade hyrts in via en cirkus, detta medgav en härlig festlighet.⁷⁷ Det visar att på den tiden valdes olika aktiviteter för att locka besökande samt hålla Tivoliparken levande och erbjuda kristianstadborna det lilla extra.

Byggnaden vars delar av fasad täckts med klängväxter, (Bild 43), var förr ett kontor för den dåvarande aktuella stadsträdgårdsmästaren. Här satt Henning Lundström, tidigare nämnts Lennart Lundströms far, under hela sin tid som stadsträdgårdsmästare (1934-1972) vilket är den längsta tid någon stadsträdgårdsmästare hittills suttit i Kristianstad.⁷⁸ Att ett kontor var placerat i Tivoliparken på den tiden var en praktisk sak, då stadsträdgårdsmästarna var på plats i den miljö som förvaltades. Den gula byggnaden till vänster om ”Kontoret” (Bild 43) kallades på den tiden för ”Mannskaps huset”. Där satt personal, ca 35-40 man, som jobbade i Tivoliparken, och åt frukost varje morgon.⁷⁹ Än i dag används det som personalrum för Tivoliparkens skötsel personal. Kristianstad kommun utvecklades och kontoret i Tivoliparken ersattes senare med det nuvarande kommunalhuset i Kristianstad som ligger ca ett par hundra meter därifrån.

Bild 43. Foto 2009, depåbyggnader.

⁷⁷ Muntlig källa: Lennart Lundström, 20 feb 2010, Kristianstad

⁷⁸ ibid.

⁷⁹ ibid.

Gräsyta

Projektområdets norra del, gräsytan (Bild 44), utgör det nordvästra hörnet av Tivoliparken. Gräs ytan angränsar till den blivande entrézonen och används för brännboll, solbad och vintertid kanas det nerför den lilla pulkabacken till barnens stora glädje. Gräsytan i projektområdet löper risk att täckas med högvatten från Helge Å under senvinter/vår.⁸⁰ Det kan vara en bidragande orsak till varför Kristianstad kommun valt att inte utveckla platsen till något annat än vad det är idag.

Bild 44. Flygfoto av projektområde sedd från ost, markerad gräsyta.

Inventering

Gräsyta med inslag av vegetation i form av träd, barrväxter och mindre buskar. "Pulkabacken" i södra delen av gräsytan är en mindre höjd som erbjuder en visuell överblick av området (Bild 45). I skrivandets stund är halva delen av gräsytan utnyttjad för bygget av Naturrum, med byggmaskiner, bodar, bilar etc. (Bild 45).

Bild 45. Vy från "Pulkabacken"

Analys

Gräsytan utvecklas med aktiviteter och integreras med den planerade entrézonen, en temadel som är föränderlig och lockande. Då området ligger i stor risk för översvämning från Helge Å, under vinterhalvåret, så innebär risken noggrann planering för vad som ska skapas på platsen och hur. Växtligheten behålls samt kompletteras.

Bild 46. Vy mot "Pulkabacken"

⁸⁰ Muntlig källa: Friström Sune, Kristianstad, 10 februari 2010

Kort historik

Norr om projektområdet har det en gång legat en småbåtshamn (Bild 47). Vintertid användes den till skridskonöje, men pga. drunkningsolycka lät den dåvarande stadsträdgårdsmästaren, Henning Lundström, sänka en gräsyta som skridskobana i Tivoliparkens norra del. Mycket för en "säkrare" skridskoåkning.⁸¹ Hamnen lades ingen inför byggandet av Tivolibadet, 1957 (Bild 48).

Vägen mellan hamnen och Tivoliparken kallades för "fiskarbacken" (Bild 49) som i dag utgör Tivolibadsgatan. Byggnaden i bakgrunden är inte kvar.

Gräsytan har troligtvis varit öppen i sitt formspråk sen en längre tid tillbaka. Med vita parksoffor på gräsytan erbjöd solvärme och en stunds vila (Bild 50). Det är inte så stor skillnad från idag med hur det en gång sett ut.

På gräsytan samlades löv och jordhögare för kompostering inför gödslande av växtlighet i Tivoliparken. "Pulkabacken" användes förr i tiden med syfte att åka skidor, man hade inte så stora anspråk på den tiden, som Lennart Lundström berättade med ett skratt.⁸²

De barrväxter som planterades, gräsykans nordvästra hörn, hade på den tiden ett syfte, utöver dess grönska, att förebygga graviditeter. Det ansågs obekvämt att in befinna sig i sådana växter.⁸³ Redan 1934-35 planterades barrväxter bl.a. Picea och Abies, vilka senare ersattes med Lärkträd och andra barrväxter.⁸⁴ Många av dessa växter finns kvar än idag.

Bild 47. Hamnen i Kristianstad

Bild 48. Tivolibadet, 1950-tal.

Bild 49. "Fiskarbacken", 1910-tal

Bild 50. Gräsytan, 1940-tal

⁸¹ Muntlig källa: Lennart Lundström, 20 feb 2010, Kristianstad

⁸² ibid.

⁸³ ibid.

⁸⁴ Lundström Lennart (1993) s.116

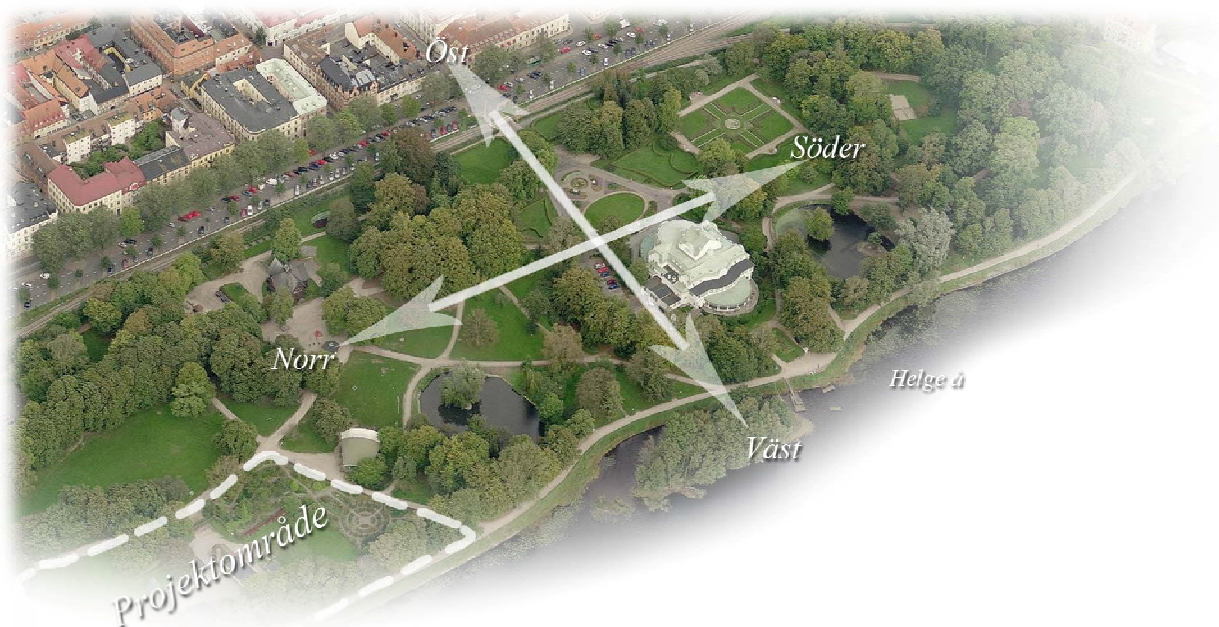

Bild 51. Flygfoto av Tivoliparken med markerat projektområde och utmärkta väderstreck.

Analys projektområde

Då C4 Kristianstad redan tagit fram analyser som SWOT, rörelsestråk, vegetation, rums och målpunktsanalys för Tivoliparken (hänvisning till s.33-36) så kompletterades det med analyser för projektområdet. Analys metoderna som användes är "Genius-loci/ Platsens själ" och SWOT, med dessa resulterades information gällande projektområdet.

Genius-loci metoden ger känsla för platsen/området, vad upplevs på plats, vad man ser, vad för innehåll finns. Viktigt att förmedla en upplevelse på pappret då alla inte har möjligheten att besöka området just i denna stund. Genius loci metoden är ett omtalat begrepp av Christian Norberg-Schulz som valts för att få känsla och förståelse för projektplatsen⁸⁵. SWOT analysen valdes för att den ger ett konkret seende för vad som man behöver åtgärdas, förstärkas, kompletteras och utvecklas.

Vad är projektområdets själ?

Efter besök på projektområdet valdes nyckelord som ett beskrivande av platsen (se Figur.52). Utifrån dessa nyckelord beskrivs projektområdets karaktär i följande text: Projektområdet är en ljus plats med rymd. Gräset utgör ett visuellt mjukt intryck och bjuder in till picknick, lek, solbad eller en stund vila.

Staket med grindar begränsar och ramar in projektområdet på vissa delar. Träd och buskvegetationen skyddar för blåst från Helge Å. Skugga som sol, öppet som slutet, lite undanskymt. Äldre och lägre byggnader beklädda av mossor och klängväxter. En plats med historia och charmiga inslag av tuppar och höns.

Projektområdet - Genius loci i ord...

<i>Ljust</i>	<i>Gräs</i>	<i>Staket</i>
<i>Historia</i>	<i>Lummighet</i>	<i>Grönt</i>
<i>Grindar</i>	<i>Gångar</i>	<i>Öppet</i>
<i>Tuppar o höns</i>	<i>Lite blåsig</i>	<i>Nära vatten</i>
<i>Undanskymt</i>	<i>Rymd</i>	<i>Skugga o sol</i>
<i>Byggnader</i>	<i>Klängväxter</i>	

Figur 52. Projektområdets karaktär i ord.

⁸⁵ Norberg-Schulz, Christian (1984) *Genius loci - towards a phenomenology of architecture*.

SWOT analys för projektområdet

SWOT analys av projektområdet visar på de förutsättningar som finns för den blivande Hälsoträdgården. Enligt Tabell 53 redovisas för vad som bör behållas, förstärkas, utvecklas samt åtgärdas med projektplatsen.

Styrka (S)	Brister (W)	Möjligheter (O)	Hot (T)
Ligger i Tivoliparken, platsläge	Begränsad plats	Mer aktivitet	Högvatten nivå
Tillgänglighet	Maskinbuller	En plats för alla, tillgång för staden	Ökat slitage
Etablerat	Vind från Helge Å	Förstärka parkens karaktär	Finansiering
Kontakt med Vattenriket, Helge Å	Brist på kontakt med Helge Å	Förstärka omgivning	
Kontakt med Naturrum		Bättre kontakt med vattnet	

Tabell 53. SWOT analys för projektområdet.

Styrka (S)

Enligt Bild 54: Projektområdet har en distinkt form och karaktär i Tivoliparken. Scenområdet, där det årligen erbjuds aktiviteter påverkar projektområdet positivt. Ett större utbud av växtlighet att ta vara på och förstärka finns i Sortimentsträdgården. Olika rumskaraktärer med slingrande gångar, öppna gräsytor och befintliga byggnader. Rörelsestråket inne i Tivoliparken som passerar förbi projektområdet är till fördel för den planerade Hälsoträdgården. Den planerade entrézonen norr om projektplatsen kommer ge en ökad tillgänglighet till Hälsoträdgården. Angränsande öppna ytor finns i Tivoliparken som kompletterar den planerade Hälsoträdgårdens karaktär.

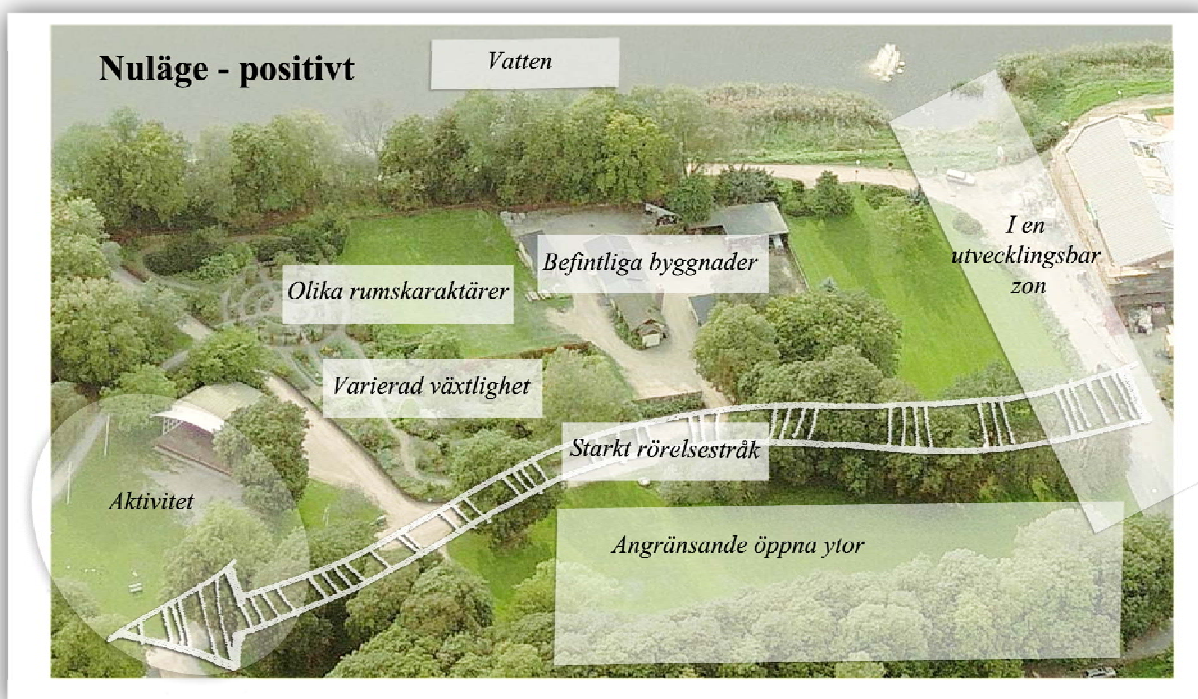

Bild 54. Styrka analys för projektområdet.

Brister (W) och Hot (T)

Enligt Bild 55: Projektområdets nedre del, Sortimentsträdgården, har mörka täta växtzoner som hindrar sikt mot vattnet samt utgör tillhåll för missbruk och nedskräpning. Generellt för denna delen är det även en eftersatt skötsel. Vidare in mot öppna gräsytor finns stundtals störelsemoment av skötselmaskiner samt skapar en minskad tillgänglighet då kommunal personal infinner sig på platsen. Risk och hot med projektområdet är översvämningar av Helge Ås högvatten. Den norra delen av projektområdet samt Tivoliparken är platt på innehåll och kommer skapa ett ointressant möte med den planerade entrézonen om inget annat planeras.

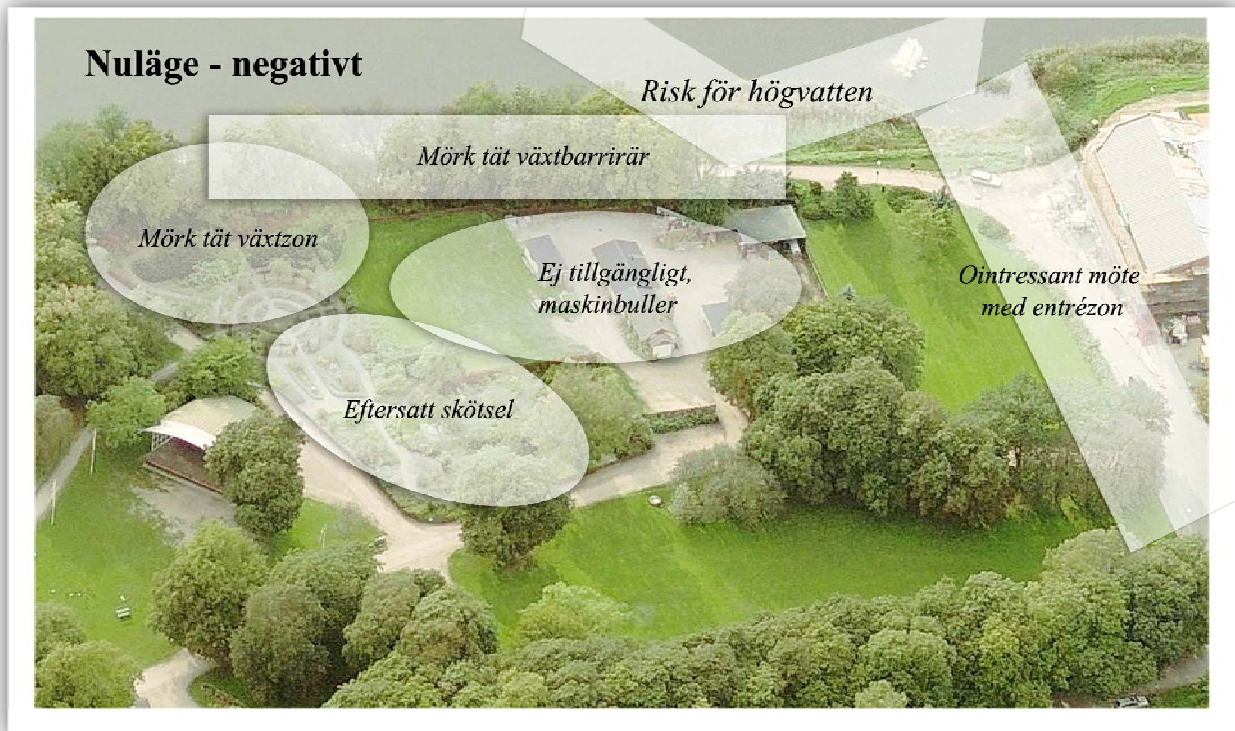

Bild 55. Brister och Hot analys för projektområdet.

Möjligheter (O)

Enligt Bild 56: Projektområdet har potential och möjlighet att utvecklas till det bättre. Att integrera fler upplevelser, aktiviteter samt skapa en helhet mellan de olika delarna i projektområdet. Sortimentsträdgården integreras med den gräsyta som finns bakom, staket och plank mellan depåbyggnadsområde och norra gräsyta tas ned för en kommunikation mellan de olika delarna, allt sammans för en skapad helhet. Aktiv yta, dvs. gräsytan, menas med odling kopplat till caféverksamhet, i och med att ytan ligger ”bakom” och inramat i sitt sammanhang så leder man in och lockar samt ger en känsla av trygghet med omgivande grönska. Kontakt med vattnet är viktigt för projektområdet och kan förstärkas med urgallring av vegetation och avlägsnande av staket. Genom att anlägga en temadel i den högra gräsytan förskönas entrézonens nedre del med blommande växtlighet, vattenelement som dammar etc., ett perfekt välkomnande in till Hälsoträdgården.

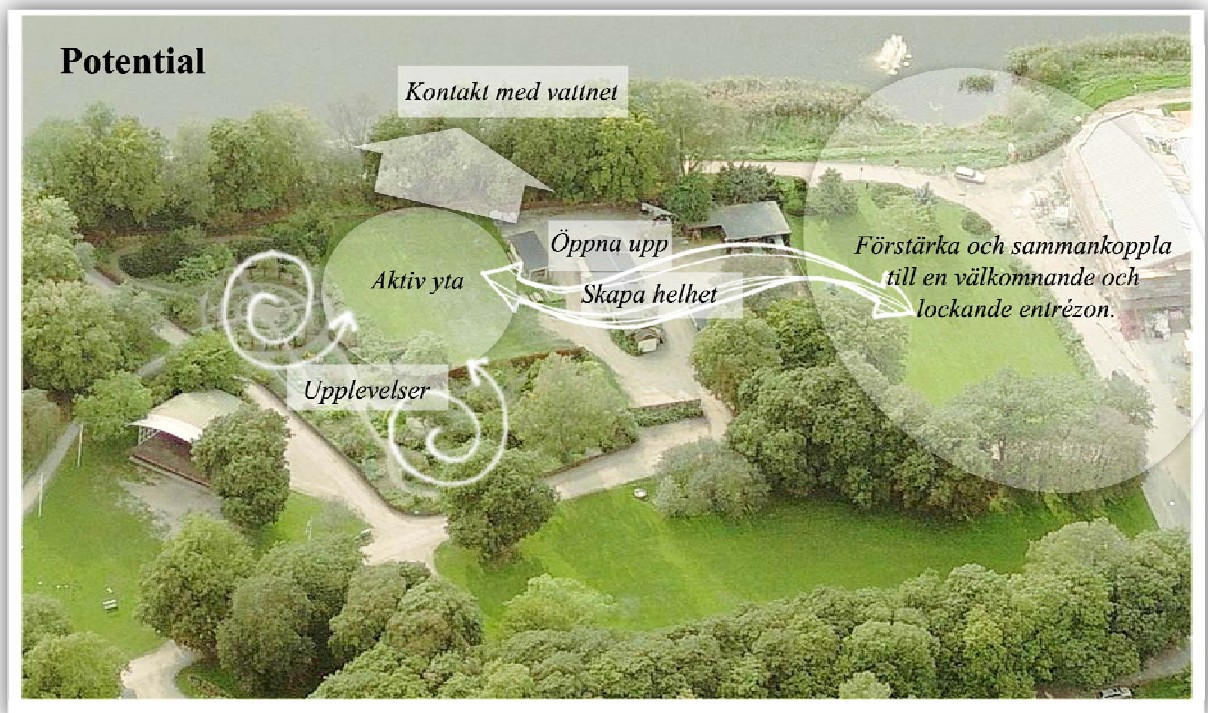

Bild 56. Möjligheter analys för projektområdet.

Vad en Hälsoträdgård innebär har presenterats i föregående bakgrunds kapitel. Litteraturstudierna har givit en konkret linje om vad en hälsoträdgård bör innehålla. Vidare behandlades projektområdet i Tivoliparken, där redovisades historia, framtid och nutid samt analyser. Tillämpningen kommer utgå från frågeställningarna samt projektplatsen förutsättningar. Aspekterna har tillämpats för att Hälsoträdgården i Tivoliparken ska få en lämplig grund och innehåll.

Tillämpning av Bakgrund

Hälsoträdgården i Tivoliparken, Kristianstad

Litteraturstudiernas första frågeställning

Litteraturstudiernas första frågeställning, Vad är en Hälsoträdgård? med hänvisning till sidorna 13-15 i arbetet, kommer här kopplas och tillämpas i följande text.

Vad definierar den planerade trädgården i Tivoliparken som en Hälsoträdgård?

Här har vi en Hälsoträdgård med ett buskap om en god hälsa för alla! Att skapa en Hälsoträdgård i Tivoliparken innebär att dess innehåll och syfte ska överensstämma med målgruppens behov, detta är något som gestaltningen ska forma och erbjuda. Att planera aktiviteter samt erbjuda något för alla i form av olika rum och upplevelser är en stor del av ändamålet. Med trevlig och utbildad personal underhålla samt utveckla Hälsoträdgården för målgruppen. Enligt de teorier som Stigdotter och Grahn presenterar på sidan 14 så har Hälsoträdgården i Tivoliparken sin tyngd på teori nummer 1; *en plats som erbjuder positiv upplevelse av Hälsoträdgårdens innehåll och design*. Men även av teori 2; där *aktivitet* erbjuds för den som önskar. Detta leder till att Hälsoträdgårdens innehåll har teori 3 bakom sig dvs. *positiv hälsoeffekt för de som besöker/använder Hälsoträdgården*. Mellan de tre begreppsnamn: Hälsoträdgård, Helande trädgård samt Healing garden har begreppet Hälsoträdgård valts.

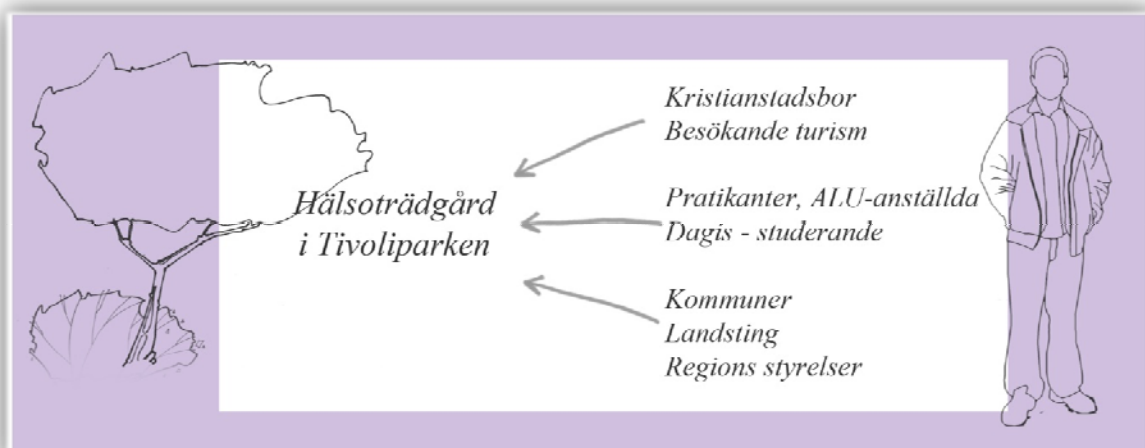
Litteraturstudiernas andra frågeställning

Litteraturstudiernas andra frågeställning, Vad är Hälsoträdgårdens olika inriktningar? (s.16-18) kopplas och tillämpas som följande:

Vad är inriktningen på Hälsoträdgården i Tivoliparken?

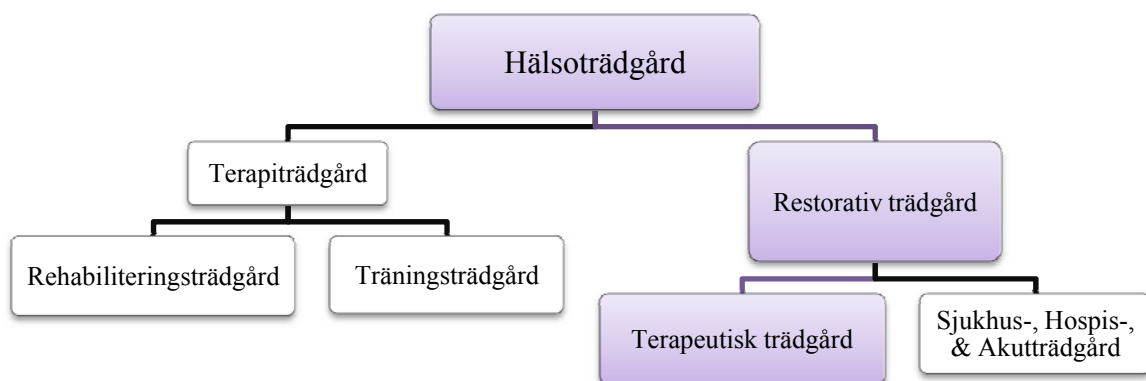
Hälsoträdgården som planeras i Tivoliparken är till för alla, för förtydligande av målgruppen se Bild 57 nedan. Målgruppen har format Hälsoträdgårdens innehåll och på så sätt skapat en tydlig inriktning.

Bild 57. Målgrupper för Hälsoträdgården i Tivoliparken

Hälsoträdgården i Tivoliparken är unik med sitt innehåll, inriktningen är en kombination av olika begrepp och områden, inriktningen följer den högra spalten (se Figur 58). Hälsoträdgården har följande inriktning; **restorativ upplevelseträdgård med terapeutisk inriktning** med syfte att passa olika sinnestillstånd.

Tillämpning av teorin om Hälsoträdgårdens olika inriktningar som presenteras på s.16-18 i arbetet har givit en tydlig riktning för vad som Hälsoträdgården i Tivoliparken erbjuder. **Restorativ**, mycket för att Hälsoträdgården är placerad i en kulturhistorisk park, Tivoliparken. Utbud av olika platser som erbjuder upplevelser med åpromenad, slutet rum och öppna vyer, grönska i form av höga träd, blommande buskar och perenner samt vida gräsmattor. Eftersom upplevelser är viktiga i en Hälsoträdgård passar även begreppet **upplevelse** in i sammanhanget. Hälsoträdgården bjuder på upplevelser allt från att beakta trädgården och aktivt delta i aktiviteterna. Hälsoträdgården har även en **terapeutisk** inriktning det terapeutiska stämmer in med vad som kommer finnas. Alla är välkomna till Hälsoträdgården, året om för att avnjuta och pausa från vardagen.

Figur 58. Hälsoträdgården i Tivoliparken inriktningar, lila markerade.

Vilka är upplevelserna i Hälsoträdgården?

Upplevelser baseras på olika karaktärs delar:

- Temadel

Hälsoträdgårdens temadel skall inspirera med en miljö av varierat innehåll. Här finns ett utbud från aktiva till mer lugnare delar.

- Odlingsdel

Hälsoträdgårdens odlingsdel skall erbjuda aktivitet samt utbildning med varierade odlingssätt. Även sociala inslag i form av sitt- och mötesplatser.

- Sortimentsdel

Hälsoträdgårdens sortimentsdel skall erbjuda varierade växtkompositioner, inspirera om dåtid och framtid. Aktiv samt lugnare del.

Litteraturstudiernas tredje frågeställning

Litteraturstudiernas tredje frågeställning, Hur gestaltar man en Hälsoträdgård? (s.19-22) kopplas och tillämpas som följande:

Med koppling till Cooper och Barnes tidigare påstående sid 19 i arbetet, om att arkitekten bör ha en förståelse för vem som Hälsoträdgårdens är till för, så har följande tillämpning gjorts:

Vad önskar Hälsoträdgårdens målgrupp?

Som tidigare nämnts är Hälsoträdgårdens målgrupp *alla* vilket kan vara vårt att fastställa konkret vad som behöver vara Hälsoträdgårdens innehåll. Att besöka en trädgård som man inte själv behöver sköta och jobba i kan vara avslappnande för många. Något som kan uppskattas är inspiration för sitt egna där hemma, allt från fönstret, balkongen till en trädgård. Det som tillämpas i kommande gestaltningen var litteraturstudiens påvisade om vad den generella människan behöver. Det redogörs i kommande text nedan om Hälsoträdgårdens innehåll. Cooper och Barnes nämner även tre aspekter som man bör tänka på, s.19, dessa har tillämpats i de tre nämnda karaktärsdelar (s.51) samt i kommande text gällande Hälsoträdgårdens innehåll och trygghet.

Vad är unikt med projektområdet?

Eckerling talar om (sid. 19) att det är av betydelse att få med det unika med platsen i gestaltningen detta har visats med analyser, historik samt visade av befintlig situation (s.23-48). Tillämpning av materialet har skapat två delar, utöver andra aspekter, inför gestaltningen att ta hänsyn till: historik samt befintlig situation. Kamp, sid.20 redogjorde en checklista för gestaltning av Hälsoträdgård som tillämpats inför inventering samt litteratursökning av projektplatsens förutsättningar.

Vad kommer Hälsoträdgården i Tivoliparken innehålla?

Hälsoträdgården har baserats på det som litteraturstudien visat och innehåller följande:

- Förmedla olika upplevelser; *"här var skönt att sitta och titta på vattnet" "Vilken härligt personal som visade mig runt i odlingslandet!"*
- Stimulera samtliga sinnen och erbjuda olika rum för olika sinnestämningar; *"vilken vacker rabatt, vad är detta för blomma?!" "Åh, vad gott basilikan luktar! Vilka ståtliga solrosor, de var höga!"*
- Inspiration, trygghet, nytänkande och öka ett miljötankande; *"det var roligt att se hur de planterade i rabatten!" "Närodlad det är bra!" "I hörnet vill jag sitta och äta min glass..."*
- Locka och ge en lust till utomhusvistelse; *"vad döljer sig bakom hörnet, vart leder den slingriga stigen?" "Det är skönt att vara här, få komma ifrån allt där hemma för en stund". "Titta, vilken vacker sten!" "Vad kommer odlas i Hälsoträdgården i sommar?" "En kopp kaffe i varma vårsolen" "plocka äpplen en höst dag det ser jag fram emot!"*
- Anpassad för alla; *"min rullstol får plats vid alla sittplatser!" "Gångarna är breda och tydliga att använda." "Jag kan lätt orientera mig om var jag är i Hälsoträdgården"*

Vad ger trygghet i Hälsoträdgården?

Trygghet har tillämpats i Hälsoträdgården i form av:

- Sittplatser med skydd om ryggen på olika platser, lummigt, skymt som öppet och tillgängligt med begränsad insyn, gärna svalt på sommaren och varmt på våren.
- En lugn plats att kunna komma undan på.
- Kunna välja olika vägar/stigar att ta sig från, den ena stigen leder till lugn o ro, den andra till mer aktivitet.
- Trevlig och engagerad personal på plats, kunna svara på frågor och skapa personliga kontakter.

- Belysning för en tydligare översyn när mörkret faller på.
- Omgivande vegetation som omfamnar men även tillgång till visuell överblick på större platser.
- Infotavlor, för aktuell information om Hälsoträdgårdens aktiviteter och innehåll.

Hur gestalta Hälsoträdgården i Tivoliparken på ett förädlade sätt?

Följande har applicerats för att ”förädla” projektområdet med Hälsoträdgårdens innehåll:

- Samma formspråk och material som de befintliga gångarna i Tivoliparken.
- Varierade öppna som slutna ytor för ta an det som finns i omgivningen.
- Utveckling av sortimentsträdgård, bevarat dess utgångsplats med integrering i resten av Hälsoträdgården.
- Huvudbyggnader behålls och utvecklas, återinför vissa användningsområden.
- Återskapande av historia med uppbyggnad av växthus.
- Kvarlämning av växthus grund utvecklas till soltrappa.
- ”Pulkabacke” utvecklas och förstärks fysiskt med ny användning.
- Vegetation som perenner, buskar, träd behålls. Omplantering och återplantering av historiska växter som en gång funnits i Tivoliparken.

Externa önskemål med Hälsoträdgården

Viktigt att tillämpa de önskemål som finns kring projektet Hälsoträdgård i Tivoliparken inför gestaltningen.

Projektidé grundaren, Anders Perssons, generella önskemål för Hälsoträdgårdens syfte: ”En Hälsoträdgård med odling i fokus, öppen för alla, med delar som inspirerar, aktiverar och utbildar.” ”Möjlighet för odling” ”Föränderliga idéträdgårdar” ”En plats för seminarier, konferenser, utbildningar och andra evenemang”⁸⁶

För att tillgodose önskemålen: Hälsoträdgårdens odlingsdel bjuder på olika odlingssätt och aktiviteter, temadelen bjuder på inspiration och lockande föränderlighet. Byggnad för personal, utbildning, konferenser och seminarier. Mötesplatser i Hälsoträdgården som ger plats för större grupper på en och samma gång.

Kristianstad kommuns önskemål, enligt Utvecklingsplan för Tivoliparken: ”Fortsätta med exotiska och annorlunda sortval vid nyplanteringar där så är möjligt” ”Café verksamhet i Tivoliparken.” ”Tryggare å promenad, infotavlor vid entréer, tydligare och mer välkomnande entré.” ”Aktiviteter som är park anknutna” ”Skapa aktivitet med ytor bakom sortimentsträdgården.” ”Bra entré mot Natrum Vattenriket.”⁸⁷

Önskemålen tillämpades i Hälsoträdgårdens temadel samt sortimentsdel. Ny caféverksamhet i befintliga depåbyggnader, tillgänglighet året om, vilket den nuvarande café byggnaden i Tivoliparkens forstuga inte har möjlighet till. Hälsoträdgården bidrar med mer belysning, bättre visuell överblick, mer rörlighet av människor, välkomnande blommande växtlighet samt infotavlor och trevlig personal. Hälsoträdgården erbjuder aktiviteter som tipsrundor, rundvandringar, odling, växtlighetsdisponering. Yta bakom sortimentsträdgård gestaltas till en odlingsdel i Hälsoträdgården. Med ett integrerande av Hälsoträdgården i den planerade entrézonen, ger en förstärkning samt en trevligare entrézon och entré mot natrum Vattenriket. Samtliga önskemål från Anders Persson & Kristianstad kommun faller väl in i Hälsoträdgårdens syfte och mål.

⁸⁶ Muntlig källa Anders Persson, 16 januari 2010

⁸⁷ Kristianstads kommun C4 Teknik (2007) s.7

Inventering och litteraturstudier om projektområdet

Projektområdets förutsättningar som redovisades (s.23-48) kopplas och tillämpas som följande:

PROJEKTOMRÅDE

Med tidigare visad inventering, analysering och redogörelse för projektområdet i Tivoliparken och delar av stadsdelen, i arbetets bakgrund, har tillämpats i form av: Med koppling till projektområdets placering i staden, (se sid.23-24) så är det av vikt att integrera detta i gestaltningstankarna som att Hälsoträdgården i ett större sammanhang ska vara ett komplement och även integreras i det sammanhang som gäller.

Stadsdelens påverkan av Hälsoträdgården och tvärtom

Att integrera Hälsoträdgårdens med den utveckling som sker så (koppling till sid.25-27) så kommer den ha en viss påverkan som följande:

- Entrézon – Att integrera Hälsoträdgården med den planerade entrézonen ger en förstärkning av entrézonens nedre del mot Naturrums GC-bro samt för Hälsoträdgårdens norra entré.
- Naturrum – Hälsoträdgårdens integrering i entrézon ger kontakt med Naturrums GC-bro som inger en förstärkning av områdets karaktär.
- Tivoli ängar o Härlövs backar - Hälsoträdgården kommer vara något man passerar genom på väg ut mot friluftsområdet vilket sätter Hälsoträdgården i fokus samt ger en vacker passage mellan de olika delarna.
- Kristianstadlänken – Med Kristianstadlänken kommer det generera minskad rörelse av cyklar inne i Tivoliparken, dvs. Hälsoträdgården kommer påverkas positivt, fördel då det eftersträvas endast gångtrafikanter i Tivoliparken.
- Resecentrum – Hälsoträdgården ger området nära resecentrum en möjlighet om en mer avkopplande miljö.

Vad har analyserna för betydelse för gestaltungsförslaget?

Analyserna gällande Tivoliparken s.33-36 har tillämpats och resulterat i följande:

Med koppling till SWOT analys (s.33) medger Hälsoträdgården en förbättring av:

- Brister: ”Få attraktioner höst- och vintertid” Hälsoträdgården förstärker denna brist med sin verksamhet som sträcker sig året om med olika aktiviteter. ”Belysning” Ny och ytterligare belysning i Hälsoträdgården ger tryggare känsla för den delen i Tivoliparken. ”Information” Information vid entré samt i hela Hälsoträdgården.
- Möjligheter: ”Upplevelser”, ”Kulturella möten”, ”Fler attraktiva vistelse ytor” ”Vardagsmotion” Samtliga möjligheter kan Hälsoträdgården leva upp till med sitt innehåll och ändamål.
- Hot: ”Otrygghet” Hälsoträdgården medger en ökad trygghet i den del som planeras i Tivoliparken.

Med koppling till Rums- och målpunktsanalys analys (s.34) medger Hälsoträdgården en förbättring av:

- Analysen visar en stark målpunkt i form av Sortimentsträdgården, dessvärre är den inte lika stark vintertid⁸⁸, detta förstärker Hälsoträdgården med aktiviteter året om.
- Gång- och cykelstråk i väster, längs med å promenaden, kommer förstärkas med Hälsoträdgården
- Analysen visar omgivande barriär i norr, i form av blivande entrézon och väster, Helge Å, om projektområdet. Hälsoträdgården integrerar Tivoliparken med den blivande entrézon, dvs den norra barriären. Visuellt kontakt med Hälge å kommer förstärkas med Hälsoträdgården.

⁸⁸ Kristianstads kommun C4 teknik (2006) *Utredning om Tivoliparkens utveckling*.

Med koppling till Slitage analys (s.35) medger Hälsoträdgården en förbättring av:

- Analysens norra del är en slitage känslig yta, i Tivoliparken, vilket kommer sänkas med Hälsoträdgårdens placering, då gångstigar ersätter gräsytor etc.

Med koppling till Rörelsestråksanalys (s.36) medger Hälsoträdgården en förbättring av:

- Analys visar att med GC-bro mot Naturrum samt den planerade friluftsparken ute i Härlövs backar ge ett starkt rörelsestråk norr om Tivoliparken. Hälsoträdgården kommer försköna samt leda en del av rörelsen genom och förbi.
- Rörelsestråksanalysen visar även att projektområdet är kantat av starka (hel gula) rörelsestråk i norr och i väst längs med å promenaden. Rörelserna kommer troligtvis förstärkas med Hälsoträdgårdens placering i Tivoliparken.

Analyserna gällande projektområdet s.45-48 har tillämpats och resulterat i följande.

SWOT analys gällande Projektområde (s.46) redovisades med riktning för vad som ska tillämpas i gestaltungsprocessen. SWOT analysen visar projektområdets möjligheter och styrkor. Brister och hot har resulterat i en lista på åtgärder för vidare arbete i gestaltungsprocessen;

- Integrera projektområdet med dess omgivning; entrézon, Tivoliparken, Helge Å med vattenriket.
- Skapa tillgänglighet och lockelse, upplevelse för alla.
- Rikare växtlighet, inramande och förskönande med inspiration, odling och sinnesstimulering.
- Sammanhängande gångsystem med miljötänk av ekologiskt material.
- Mötesplatser; Café verksamhet, växthus och varierade sittplatser ute i Hälsoträdgård.

Ger Hälsoträdgården något utöver det som redan finns?

Hälsoträdgården ger en tillgängligt planerad miljö, centralt belägen. Större utbud av växtlighet i antal arter, sorter och kompositioner. Skapar möjlighet för alla att uppleva odling, inspiration med berikad kunskap om växter. Fokus på odling och hälsa skapar mer intresse för Tivoliparken och Kristianstad stad. Hälsoträdgårdens potential att erbjuda ett bredare utbud av olika arrangemang med lokalt förankrade verksamheter och företag. Integrera flera verksamheter och skapa en starkare målpunkt i staden. Hälsoträdgården ger Tivoliparken en försäkras om att den berörda delen, projektområdet, inte kommer exploateras vilket kan hota Tivoliparkens karaktär och framtida levnad. Att förstärka den gröna miljö som finns skyddar platsens karaktär. Med Hälsoträdgården stärks Tivoliparken och erbjuder mer än vad som finns i dag. Hälsoträdgården ger förbättrad och trevligare entrézon mot Naturum, strax utanför Tivoliparken.

Tabellen 59, nedan, visar vad Hälsoträdgården kan tillföra besökaren, Tivoliparken och Kristianstad kommun.

Besökaren	Tivoliparken	Kristianstad stad
Ett bredare urval för var i Tivoliparken man vill vistas.	Ett större utbud av aktivitet	Förstärkning av entrézon mot Naturum
Social kontakt, mötesplats, knutpunkt: Café	En mer artrik miljö	En trädgård öppen för alla i centralt läge.
Bättre tillgänglighet.	Öka tillgänglighet på flerytor.	Utbildningsmöjligheter
Njuta av en mer artrik miljö och upplevelse.	Ett högre antal besökare	Arbetsmöjlighet för praktik, arbetsplatsträning, ALU-anställning
Något nytt och föränderligt.	Hamna i fokus på nytt	Förstärka Tivoliparkens karaktär.
Utgöra en tillflykt från vardagen.		En tillgång för Kristianstads utbud, förstärka dess profil.
Förebyggande av depression, ångest, övervikt och hjärtåkommor ⁸⁹ .		
Sömnkvaliteten förbättras, Stresstoleransen höjs ⁹⁰ .		
Stärkande av skelett, muskler, immunförvar, motorik etc ⁹¹ .		

Tabell 59. Vad ger Hälsoträdgården besökaren, Tivoliparken och Kristianstad stad.

⁸⁹ Rickard & Küller Marianne (1994) s.10

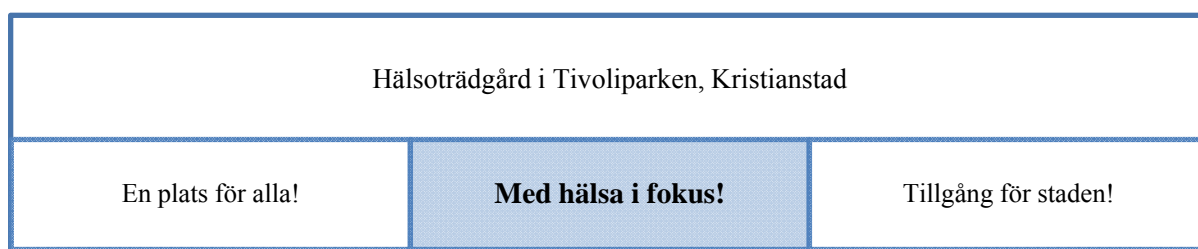
⁹⁰ ibid.

⁹¹ ibid.

Hälsoträdgårdens koncept

Eftersom projektområdet ligger i Tivoliparken är det av vikt att veta vad som planeras för Tivoliparkens utveckling (se s.32 i arbetet). Tivoliparkens koncept är av betydelse för gestaltningen av Hälsoträdgården. Beroende på hur gestaltungsförslaget håller sig till konceptet kan vara avgörande om det överhuvudtaget passar in i Tivoliparkens koncept. Att bygga vidare på Tivoliparkens koncept, innebär att gestaltungsförslaget får en starkare ståndpunkt och syfte och ökar chansen för att bli till verklighet. Den planerade Hälsoträdgården är placerad i den ”aktiva” delen av Tivoliparken vilket passar väl in med Hälsoträdgårdens planerade aktiviteter, en aspekt enligt Tivoliparkens koncept.

Hälsoträdgårdens koncept består ett huvudsyfte; Hälsa i fokus!

Figur 60. Hälsoträdgårdens koncept

Med hälsa i fokus så förebygger och/eller förbättras hälsan hos målgruppen av Hälsoträdgården. Med aktiviteter, utbildningar och seminarier öka förståelsen för hälsans betydelse. Hälsoträdgården ska vara en tillgång för staden, en resurs och komplement för stadsdelen. Hälsoträdgården är för alla, erbjuder upptäckarglädje, aktivitet och andhämtning i stadens stress, samt vara en resurs för staden och en del av utvecklingen.

En Hälsoträdgård för alla, tillgängligheten både fysiskt och psykiskt är av betydelse för att hålla trädgården levande.

Fysisk tillgänglighet menas (i examensarbetet):

- Rullatorer, käpp, rullstol, elrullstol, barnvagn
- Underlag – markbeläggning – breda gångar – kontrastfärger
- Sittplatser, vilstolar
- Upphöjda odlingsbäddar
- Anpassade lokaler med ex. breda (el) dörrar och handikapp toaletter

Psykisk tillgänglighet menas (i examensarbetet):

- Lätt att hitta in och ut
- Orienteringspunkter
- Tydliga entréer
- Symboler, infotavlor ord – anvisningar, ledtrådar

I följande kapitel används tillämpningen från föregående kapitel med ett visat gestaltungsförslaget av Hälsosträdgården i Tivoliparken.

Gestaltningförslag

Hälsoträdgården med, ca 2500 kvm, ger besökaren redan vid entrén en förståelse för vad som finns innanför grindarna. Hälsoträdgårdens omgivning utgör Tivoliparkens grönska, känsla av att vara i en annan miljö är påtaglig. Väl inne i Hälsoträdgården finns olika rum av varierade karaktärer med aktiviteter och upplevelser.

Hälsoträdgården i helhet

Hälsoträdgårdens budskap är förutom hälsa även undervisning i utbildningssyfte. Att skapa en förståelse hos barn och ungdomar och låta äldre få lära sig något nytt eller bara få vara nostalgisk.

Möjlighet för intresserade företag att utbilda sig i betydelsen av frisk personal. Enligt SVT1 den 25 april 2010⁹², sändes ett reportage gällande investering i hälsa i dess personal som visade att företag vinner ekonomisk och arbetsmiljömässigt på att investera i hälsa för sina anställda. Man talade om företaget Posten, där påvisades att deras investering femdubblades i vinst då resultatet var en stor tillbakagång av sjukfrånvaro. Sjukfrånvaro är en stor utgift/förlust för ett företag.

Mötesplatser

Hälsoträdgården erbjuder tydliga mötesplatser som café, växthus, sittplatser och öppna som slutna. Att kunna välja vilken grad av social kontakt som önskas med de varierade mötesplatserna.

Belysning

Belysning i Hälsoträdgården placeras vid entréer, byggnader samt i mörka delar för en ökad trygghet. Led och effektbelysning kompletterar basbelysning med djupare ljuseffekt av Hälsoträdgården samt för att undvika vandalisering och tillhåll för missbruk.

Gångytor

Hälsoträdgårdens gångsystem har ett formspråk som harmoniserar med de befintliga gångarna i Tivoliparken, mycket för att integrera Hälsoträdgården visuellt och funktionsmässigt. Val av material är den miljövänliga EcoYta ytbeläggningen. Eco Ytan är tålig och lättskött samt förhindrar erosion, dämpar dammbildning, giftfri och lik den beläggning som redan finns i Tivoliparken. Ytan fungerar bra för rullatorer, käppar barnvagnar och är ett bra val ur tillgänglighets synpunkt⁹³ De överordnade gångytorna är väl tilltagna i bredd på minst ca 1.8m för två rullstolar att mötas på bredd och de underordnade i lämplig smalare bredd .

Övriga markytor

Sittplatser utanför café utgörs av lämplig marksten med ytbehandling med till fördel för alla, rörelsehindrad eller inte. Markytor intill sittplatser ska kunna erbjuda plats för rullstolar vid sidan av och även övriga gångytor på bredd ska vara lämpligt tilltagna. Markbeläggningens färgval kommer baseras på tydliga kontraster, för ett förtydligande för synskadade.

Staket och entréer

För att undvika nattlig vandalisering etc. i Hälsoträdgården finns möjlighet att låsa grindar i entréerna, ett nödvändigt ont. Staket kring Hälsoträdgården kompletteras med växtlighet i form av klippta

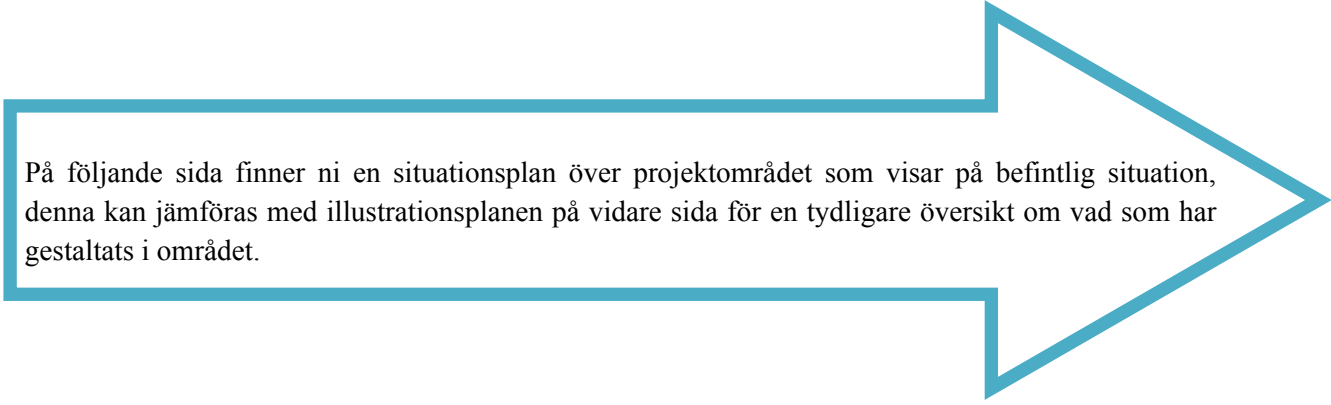
⁹² SVT1, 25 april 2010

⁹³ Vivaldi

häckarhäck för ett mjukare intryck. Staket höjd varierar beroende på möjlighet för visuell inblick/utblick i Hälsoträdgården. Staketets formspråk skall vara enkelt men tilltalande, tillsammans med LEGI⁹⁴ väljs ett passande staket för ändamålet. Med lägre grind vid entréer ges markering om att här finns en ”verksamhet” med kompletterande information om att allmänheten är varmt välkommen⁹⁵.

Växtmaterial

Hälsoträdgården har varierande växtmaterial med bra utbud av olika färger, strukturer, dofter, former etc. Vid plantering av växtlighet ska skötselnivå hållas så låg som möjligt med hjälp av marktäckande perenner eller täckande material som hämmar ogräs tillväxt. Växtvalet av inhemskt samt exotisk inriktning för ett bredare utbud. Hälsoträdgården ger möjlighet för återplantering av växtexemplar som en gång funnits i Tivoliparken. Säsongsbetonad växtlighet med upplevelse året om. Växter i blå-lila färgkulör för Hälsoträdgårdens lugnare delar samt färgsprakande färgval, gul-rött, vid entréer för att uppmärksamma och betona.

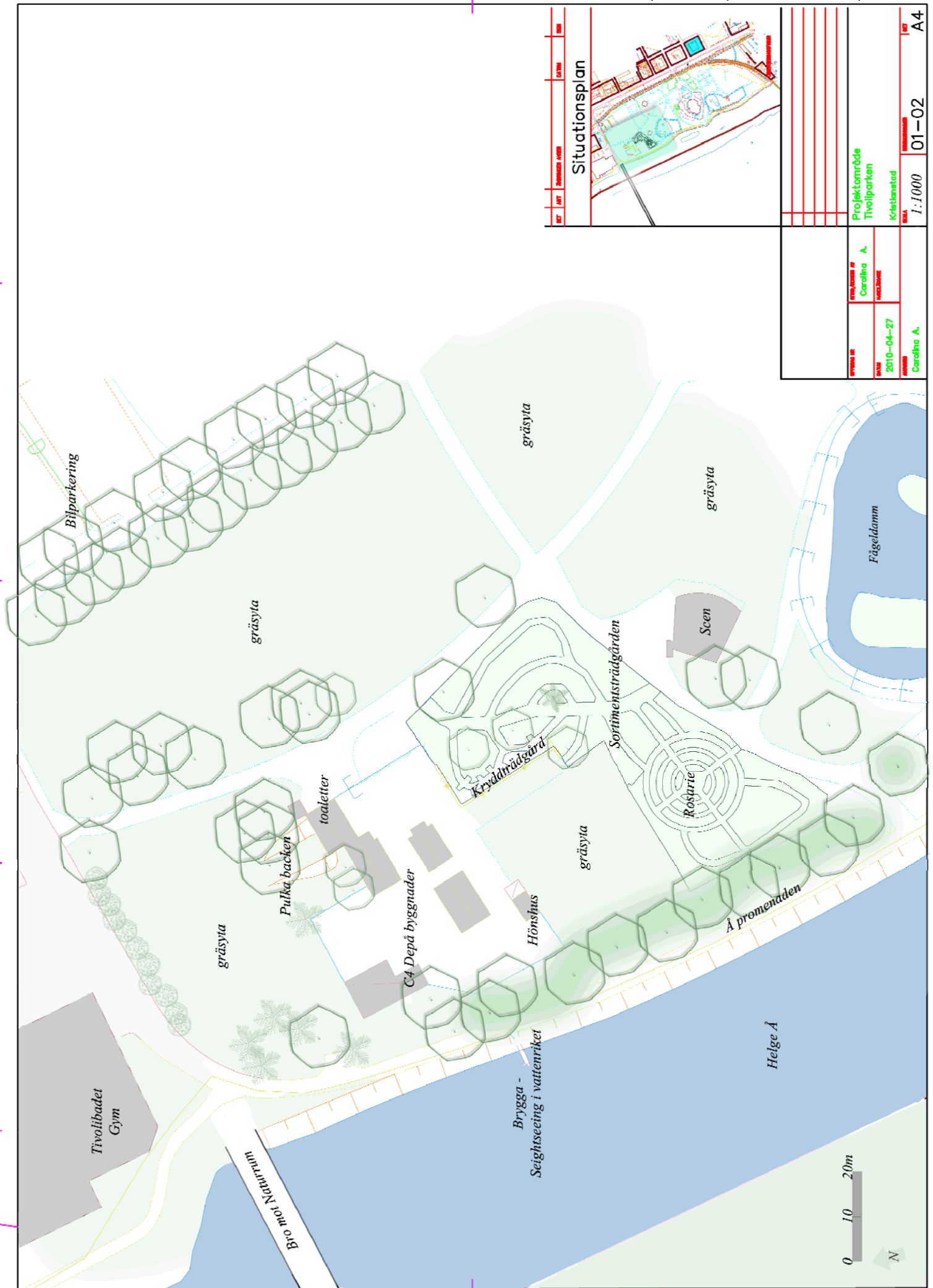

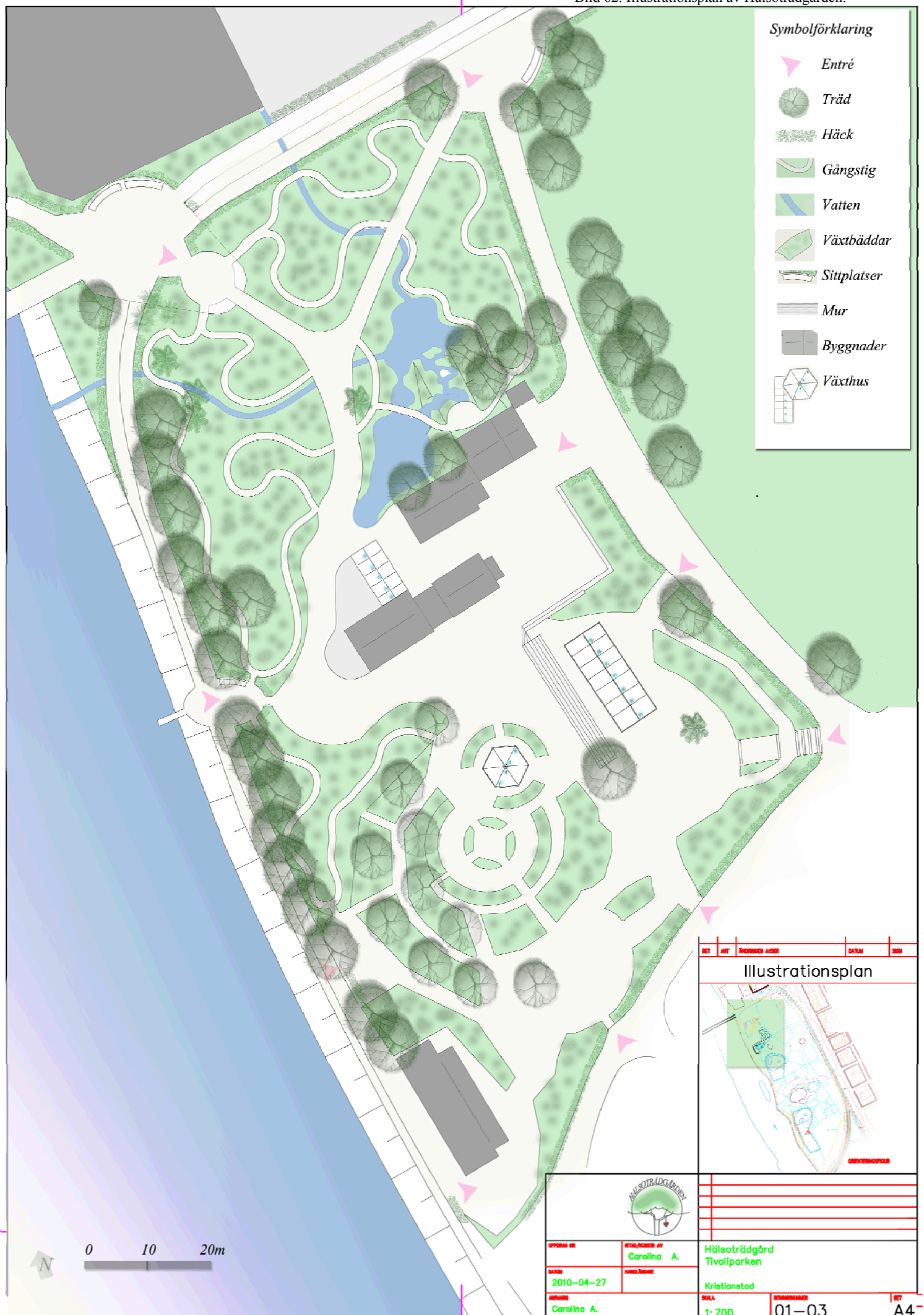
På följande sida finner ni en situationsplan över projektområdet som visar på befintlig situation, denna kan jämföras med illustrationsplanen på vidare sida för en tydligare översikt om vad som har gestaltats i området.

⁹⁴ Parkland.se

⁹⁵ Muntlig källa; Carina Tenngart, Alnarp, 1 mars 2010

Bild 61 Situationsplan av Projektområdet i Tivoliparken

Hälsoträdgårdens delar

Hälsoträdgården består av tre karaktärsdelar som skapar en helhet. De tre olika karaktärsdelarna är temadel, odlingsdel samt sortimentsdel. Dessa delar presenteras mer ingående i följande text.

Bild 63. Hälsoträdgårdens färgindelning av de olika karaktärsdelarna. Figur förminskad från original, hänvisning till skalstock för rätt skala.

Hälsoträdgårdens temadel

Som tidigare nämnt är temadelen i Hälsoträdgårdens den del som har direkt kontakt och integrerad i den planerade entrézonen. Generellt för temadelen är dess föränderlighet som sker inom det streckade området (se Bild 65) utanför det streckade är området bestående.

Temadelen erbjuder:

- Dagvattenhantering
- Temarum
- Produktvisning
- Entréer
- Café

Temadelens innehåll kommer att beskrivas mer ingående i temadelens avsnitt.

På följande sida visas illustrationsplan om hur temadelen skulle kunna se ut i Hälsoträdgården. Därefter följer illustrationer som visar hur temadelen kan upplevas.

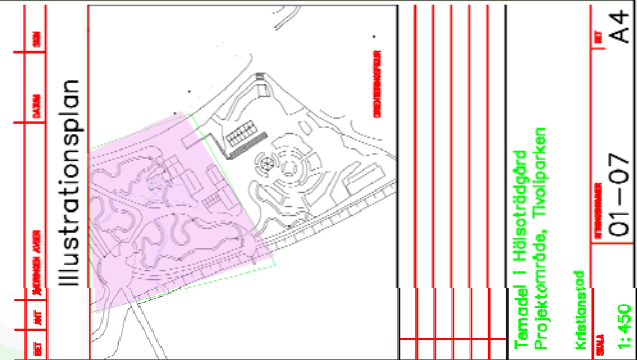
Bild 65. Orienteringsfigur, Temadel.

Bild 64. Orienteringsfigur.

OBS! Följande symbol länkar samman illustrationsplaner med illustrationer genom hela gestaltungs kapitlet, sifferhänvisning samt riktning visas med angiven symbol; Ögat.

Dagvattenhantering

Dagvattenhanteringen i Hälsoträdgården utgörs av ett öppet dagvattensystem. Referensbild (Bild 67) visar från Österäng i Kristianstad med ett öppet dagvattensystem. Det baseras på att med hjälp av olika höjdnivåer leda vattnet ned i diket.⁹⁶ På liknande sätt är Hälsoträdgårdens dagvattenhantering uppbyggt och inritad i föregående illustrationsplan, sida 65.

Hälsoträdgårdens dagvattnen leds från taket på intill liggande Tivolibadets byggnad och vidare via diken genom Hälsoträdgårdens temadel. Dagvattnet fördröjs i temadelens stora damm för att sedan slutligen ledas vidare ut i Helge Å. Rening av vattnet sker genom en sedimentering eller filtrering för att följa det miljömål som finns i kommunen.

Bild 67. Referensbild öppet dagvattensystem.

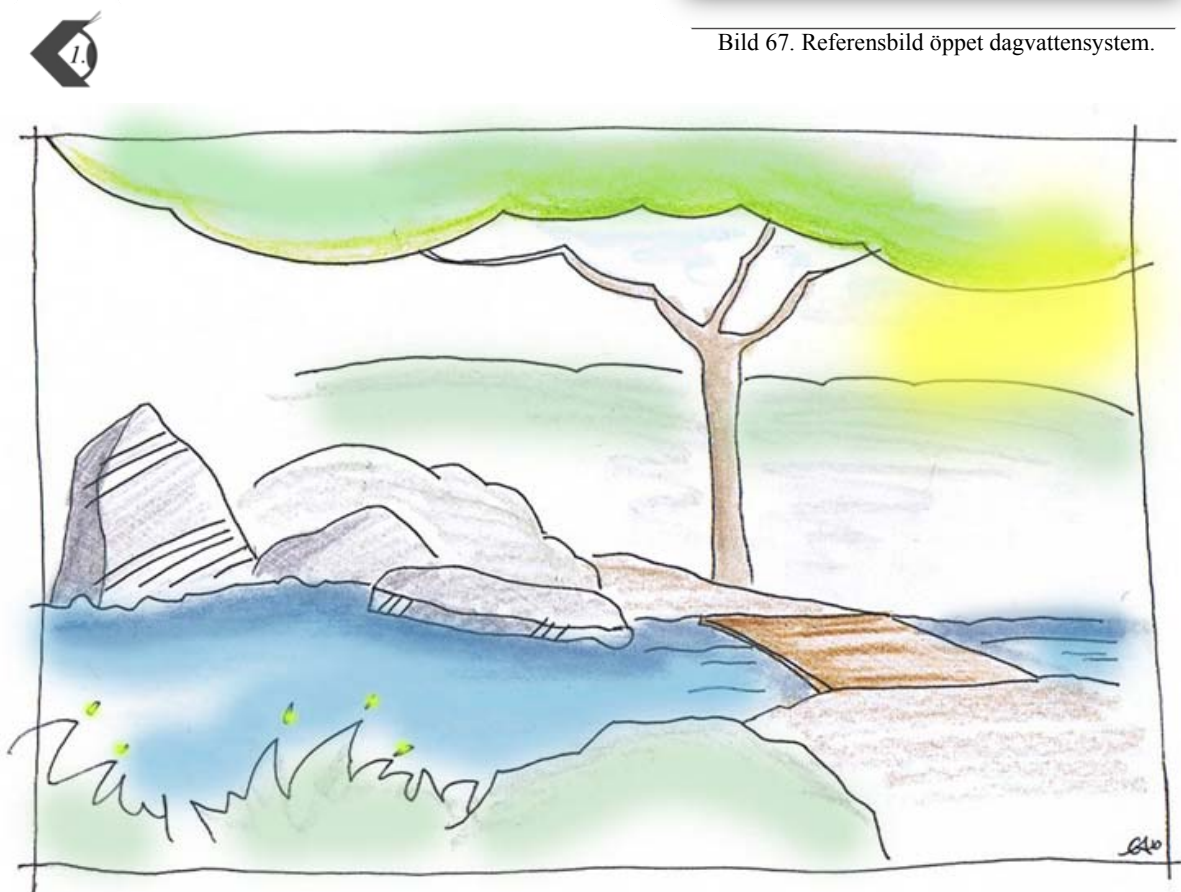

Bild 68. Dagvattenhantering

⁹⁶ Kristianstad, Dagvattenpolicy, 2 maj 2010

Temarum

Temarummets fokuspunkt är dammen med dess vattenfall och vattenspel. Att använda den befintliga höjden, tidigare nämnts som "Pulkabacken", ges det en passande lutning för vattnets fall framför samt på sidan av höjden (se Bild.69 och 70).

Bild 69. Vattendamm i Hälsoträdgårdens temadel, med ringlande vattenfall.

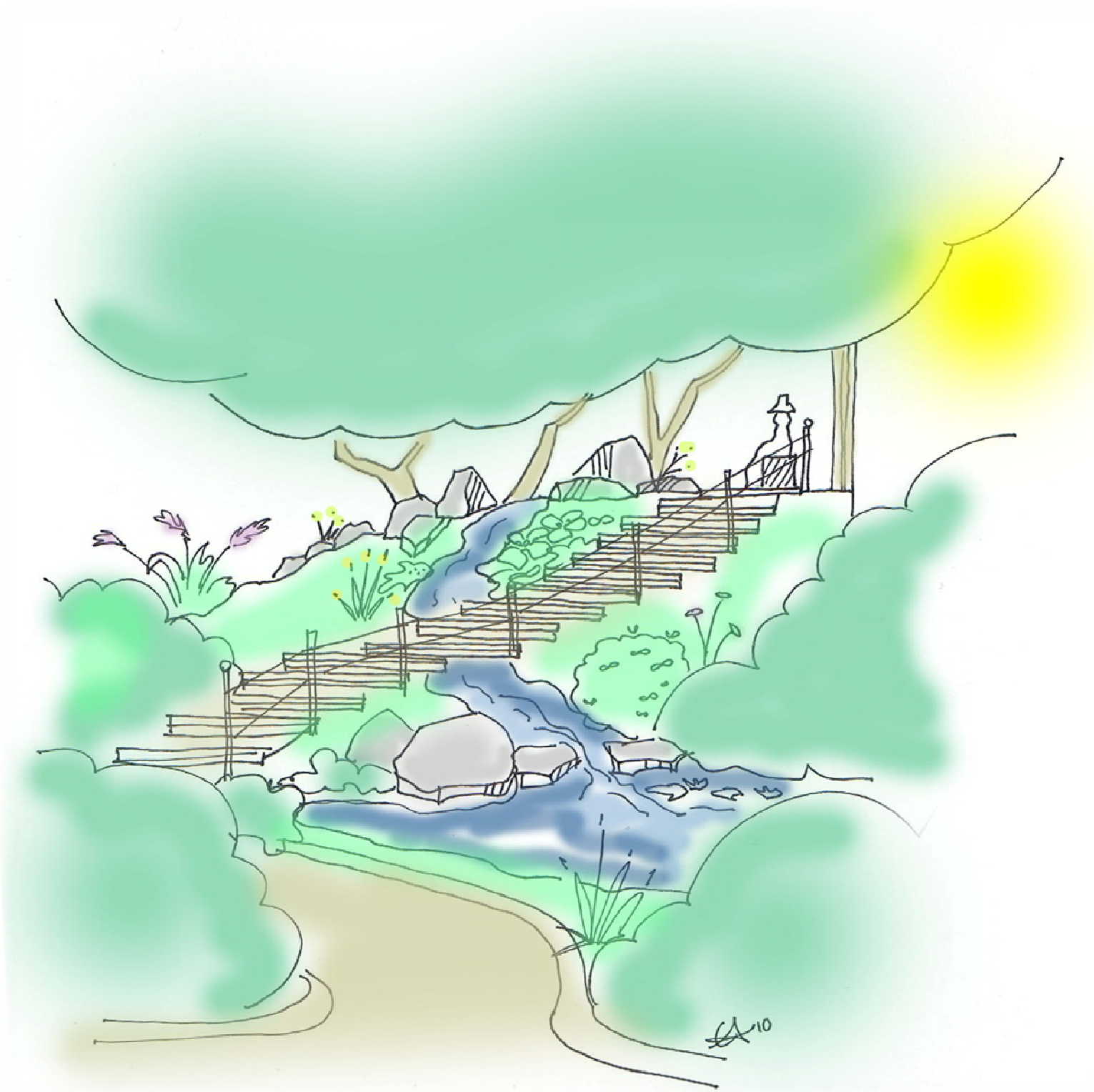

Bild 70. "Pulkabacken" i Hälsoträdgårdens temadel, en sittplats med vacker utsikt.

Produktvisning

Med produktvisning i temadelen av Hälsoträdgårdens ger ett utbud för bredare publik. Produkter från lokalt förankrade företag med tema; natur/trädgård/hälsa. Hälsoträdgården skapar även möjligheter för lokala konstnärer att visa upp sina konstverk och installationer.

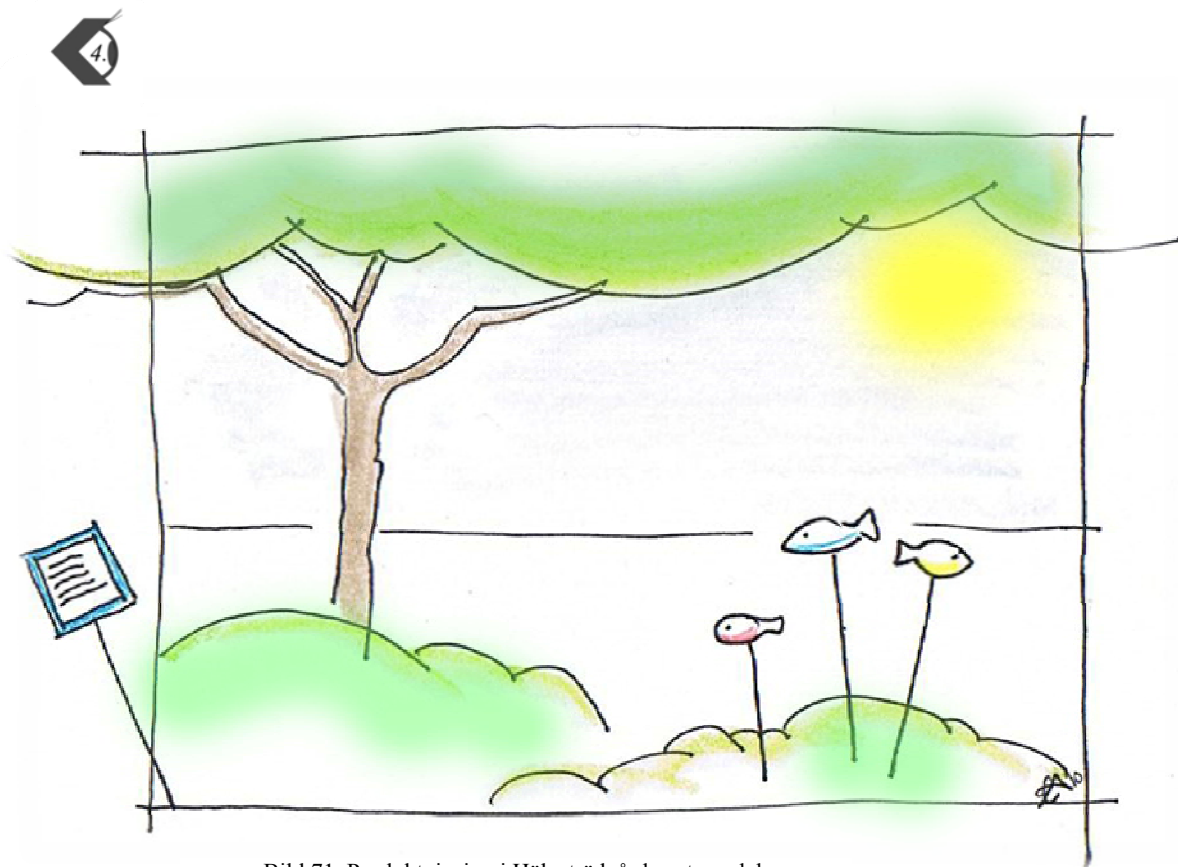

Bild 71. Produktvisning i Hälsoträdgårdens temadel.

Entréer

Hälsoträdgårdens norra huvudentré finns vid Naturrums brofäste (se Illustrationsplan, sid 65). En huvudentré med infotavlor som informerar om Hälsoträdgårdens aktiviteter, planer, verksamheter och även aktuellt tema i temadelen.

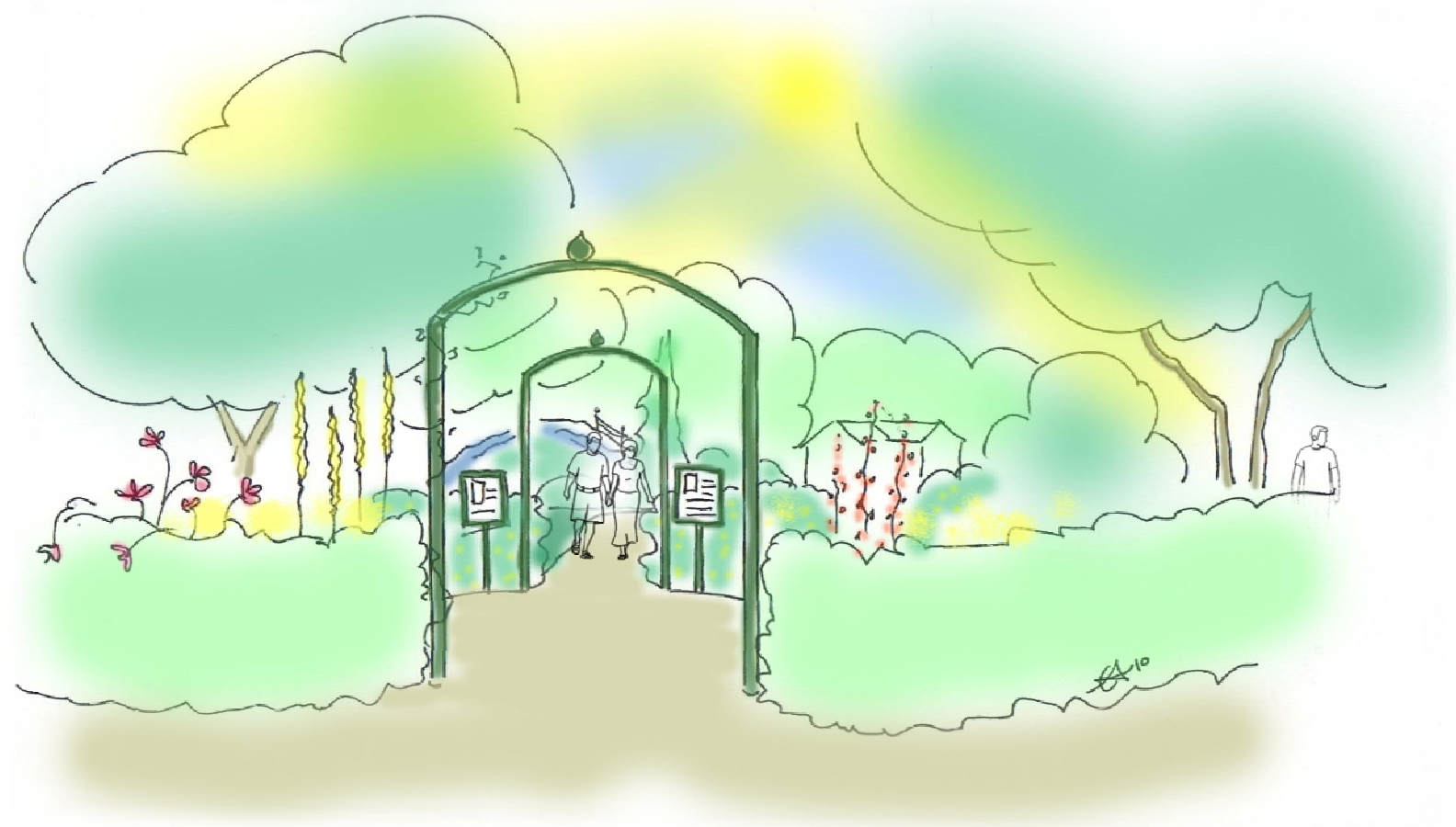

Bild 72. Hälsoträdgårdens norra huvudentré.

Entrézon

Att passera via entrézonen ger en känsla av att passera genom Hälsosträdgården och inte förbi den. Entrézonen är endast för gångare och cyklister, cykelväg till vänster på skiss (Bild 73) och gångväg närmst Hälsosträdgården. Mycket för att temadelens rabatter sträcker sig mot Tivolibadets fasad, det förankrar Hälsosträdgården med dess omgivning i den viktiga entrézonen.

Bild 73. Entrézon mellan Tivolibadet och Hälsosträdgården.

Café

Hälsoträdgårdens café är en central mötesplats mellan odling och temadel. Det som odlas upp i Hälsoträdgården skall i första hand användas för bakverk etc. i caféet (se Bild 74).

Från cafébyggnadens uteservering finns en siktlinje, visuell kontakt, med Naturrumsbyggnaden ute i Helge Å (se bild 75) vilket skapar en kommunikation mellan platserna. Uteserveringen inramas av varierad växtlighet.

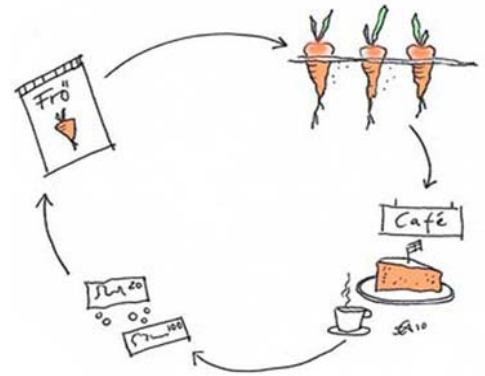

Bild 74. Grönsaker som odlas upp i Hälsoträdgården används för bakverk i caféet.

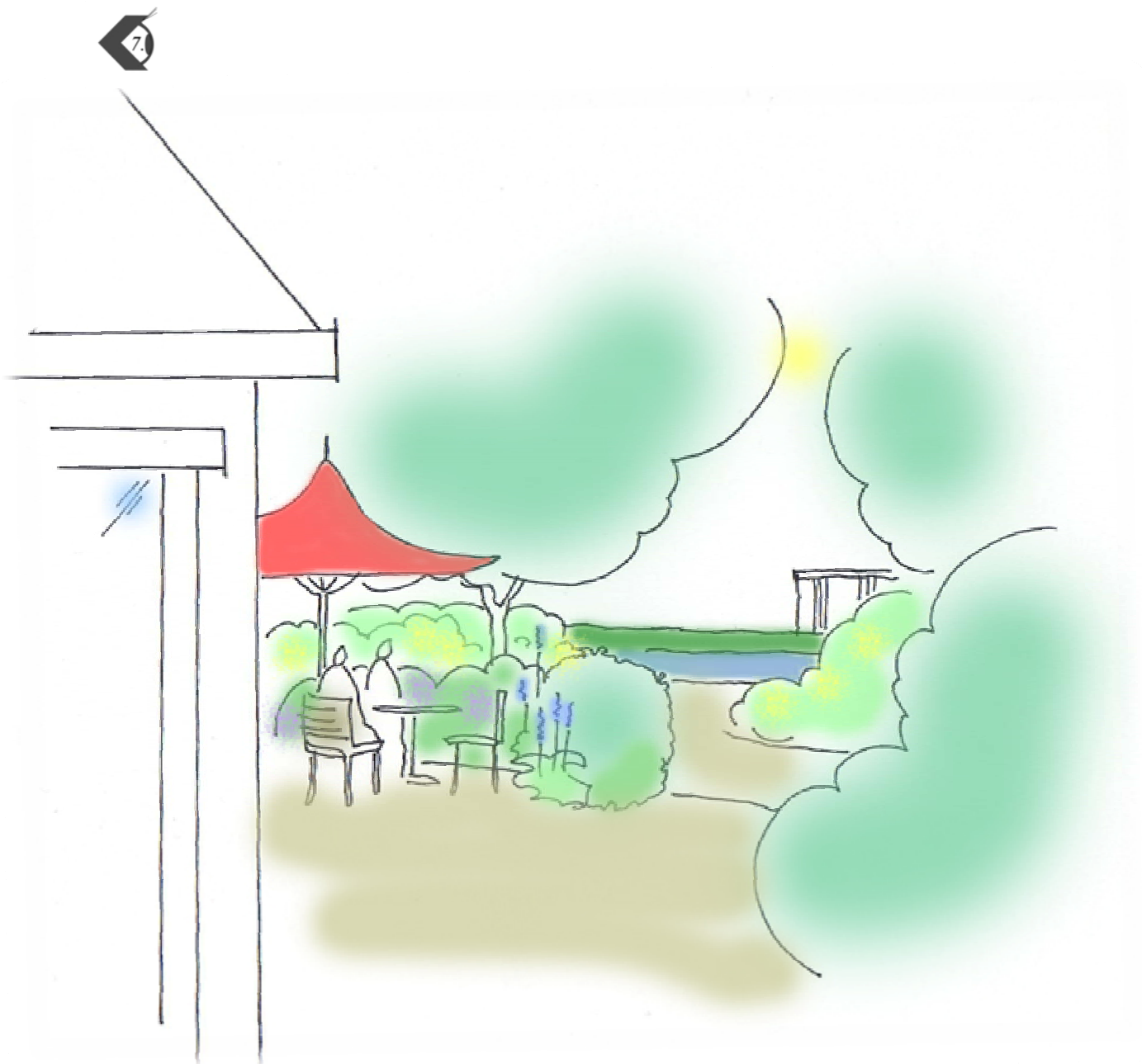

Bild 75. Café med uteservering, siktlinje mot Naturrums byggnad.

Café interiör

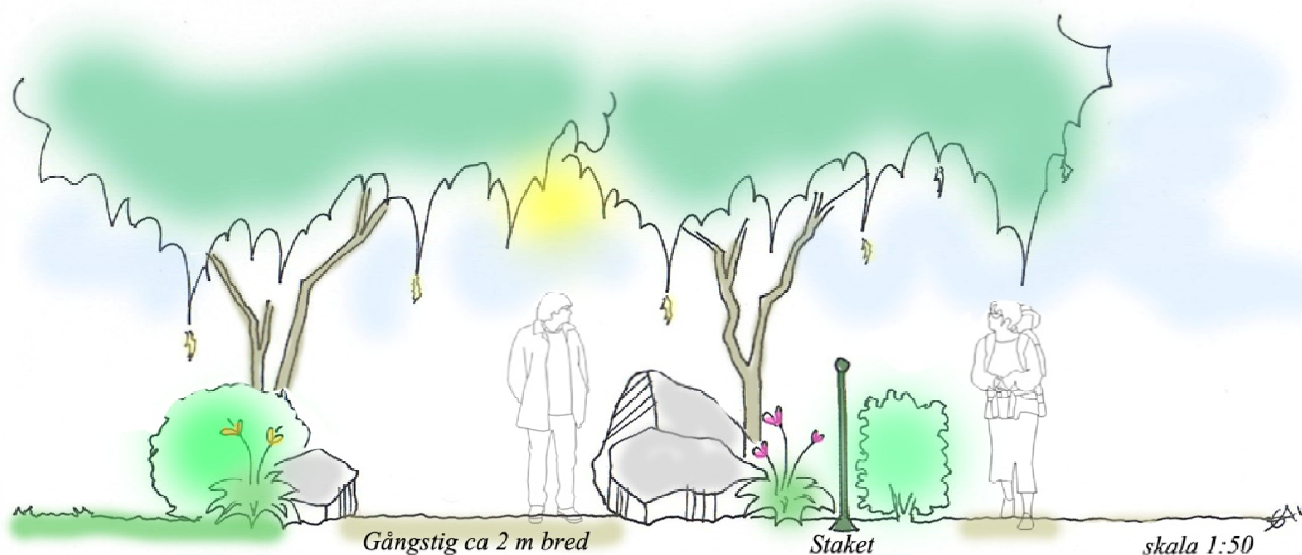
Enligt ritning nedan (Bild 76) visas potential om caféverksamhet i den tilltänkta depåbyggnaden. Arkitekt ritad planritning av Peter Johansson, Byggprojektering S&J AB i Åtvidaberg.

Bild 76. Illustrationsplan över cafébyggnads interiör, originalbild förminskad.

Snitt

Snittet visar på en sektion av temadelen med dess förhållande att befinna sig i samt se in i Hälsoträdgården. Se illustrationsplan, sida 65 för exakt placering av snitt med hänvisning till **A** markering.

A

A

Bild 77. Snitt från Hälsoträdgårdens temadel.

Hälsoträdgårdens odlingsdel

Odlingsdelen är den mest centrala delen i Hälsoträdgården och ligger i direkt söderläge.

Odlingsdelen erbjuder:

- Odling
- Växthus
- Soltrappa
- Luktmuseum

Odlingsdelens innehåll kommer att beskrivas mer ingående i odlingsdelens avsnitt.

På följande sida (Bild 73) visas illustrationsplan om hur odlingsdelen skulle kunna se ut i Hälsoträdgården. Därefter följer illustrationer som visar hur odlingsdelen kan upplevas.

Aktiviteter i odlingsdelen:

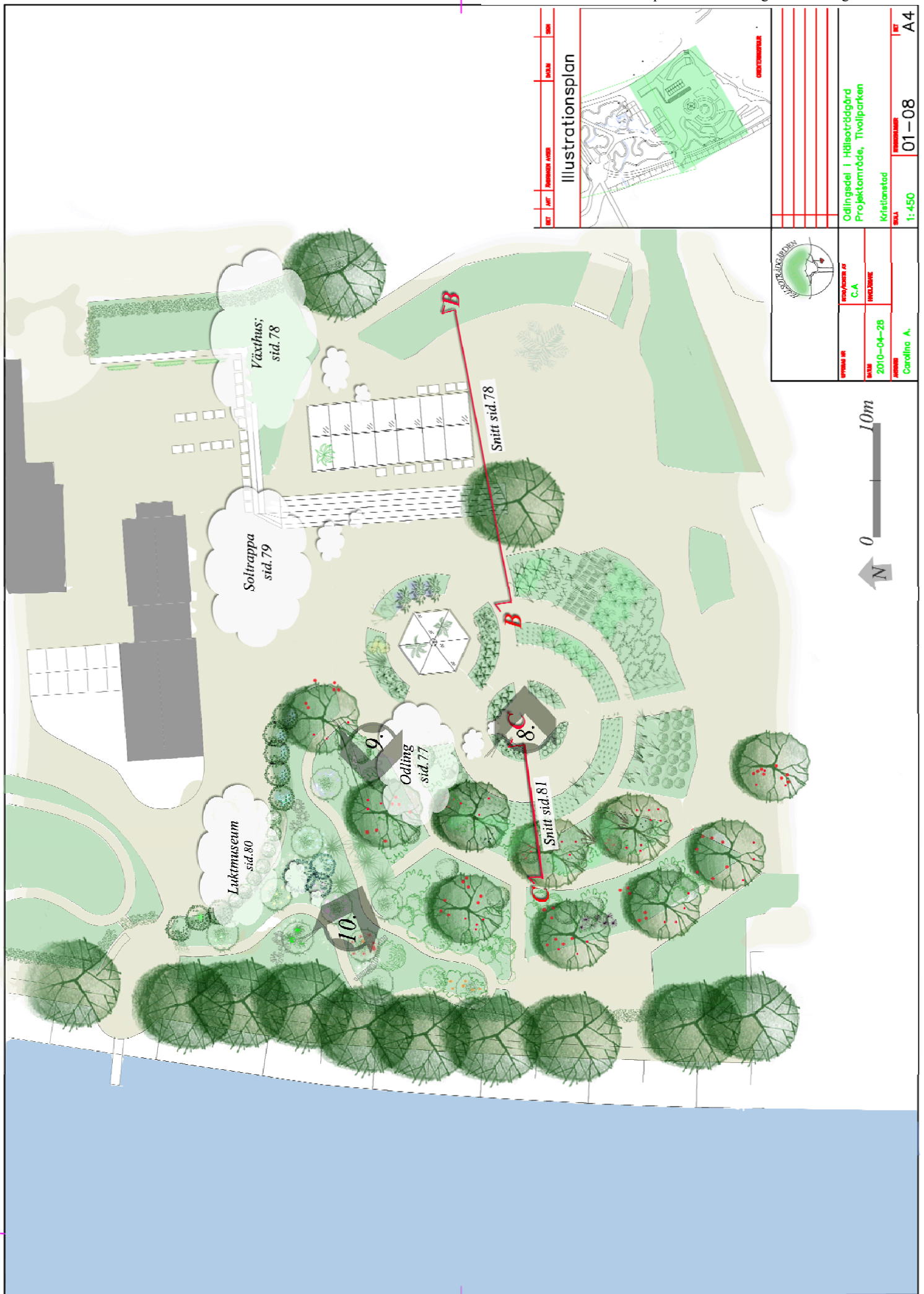
- Skördefest
- Säsongsaktiviteter; Påsk, halloween, midsommar, morsdag, fars dag, alla hjärtans dag, jul, nyår.
- Inspirationsseminarier
- Blomsterarrangemang
- ”Spirit of food” infodag!

Bild 64. Orienteringsfigur.

Bild 78. Illustrationsplan för Hälsoträdgårdens odlingsdel.

Odling

Hälsoträdgården fokuserar på odling av grönsaker, kryddor, bär, frukt och inslag av exotiska samt inhemska växter. Odlingsdelen har anställd personal som odlar och ansvarar för försäljning samt utbildning.

Bild 79. Hälsoträdgårdens odlingsdel med frilandsodling.

Växthus

Hälsoträdgårdens odlingsväxthus länkar samman odlingsdelen samt sortimentsdelen. Med växthuset förlängs odlingssäsongen med eftersträvan om produktion av växter och grönsaker i försäljnings syfte. Snitt nedan, för exakt placering hänvisning till illustrationsplan, s76 med

I anslutning till växthuset finns upphöjda odlingsbänkar som inger bättre tillgänglighet för rörelsehindrade att aktiveras.

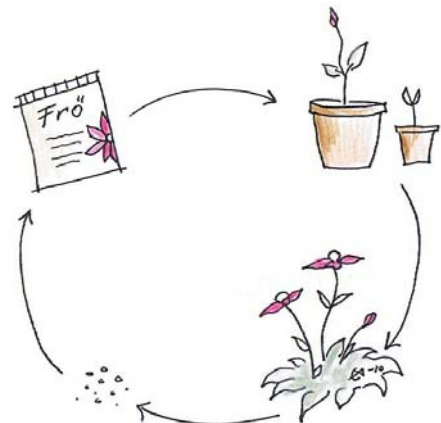

Bild 80. Växter som odlas upp i Hälsoträdgårdens används för försäljning samt återplantering.

Bild 81. Snitt från odlingsdel skala 1:100

Soltrappa

Hälsoträdgårdens soltrappa utgör en varaktig mötes- och sittplats i gränsen mellan odlingsdel samt sortimentsdel. Med sin dubbelsidiga form, se föregående sida 78, ger soltrappan sittmöjligheter i både sol som skugga.

Bild 82. Soltrappan är centralt placerad i Hälsoträdgården.

Luktmuseum

Luktmuseet är den del som länkar samman Hälsoträdgårdens norra del med södra del tillsammans med caféområdet. Luktmuseet erbjuder ett större sortiment av växtlighet med fokus på doft upplevelser.

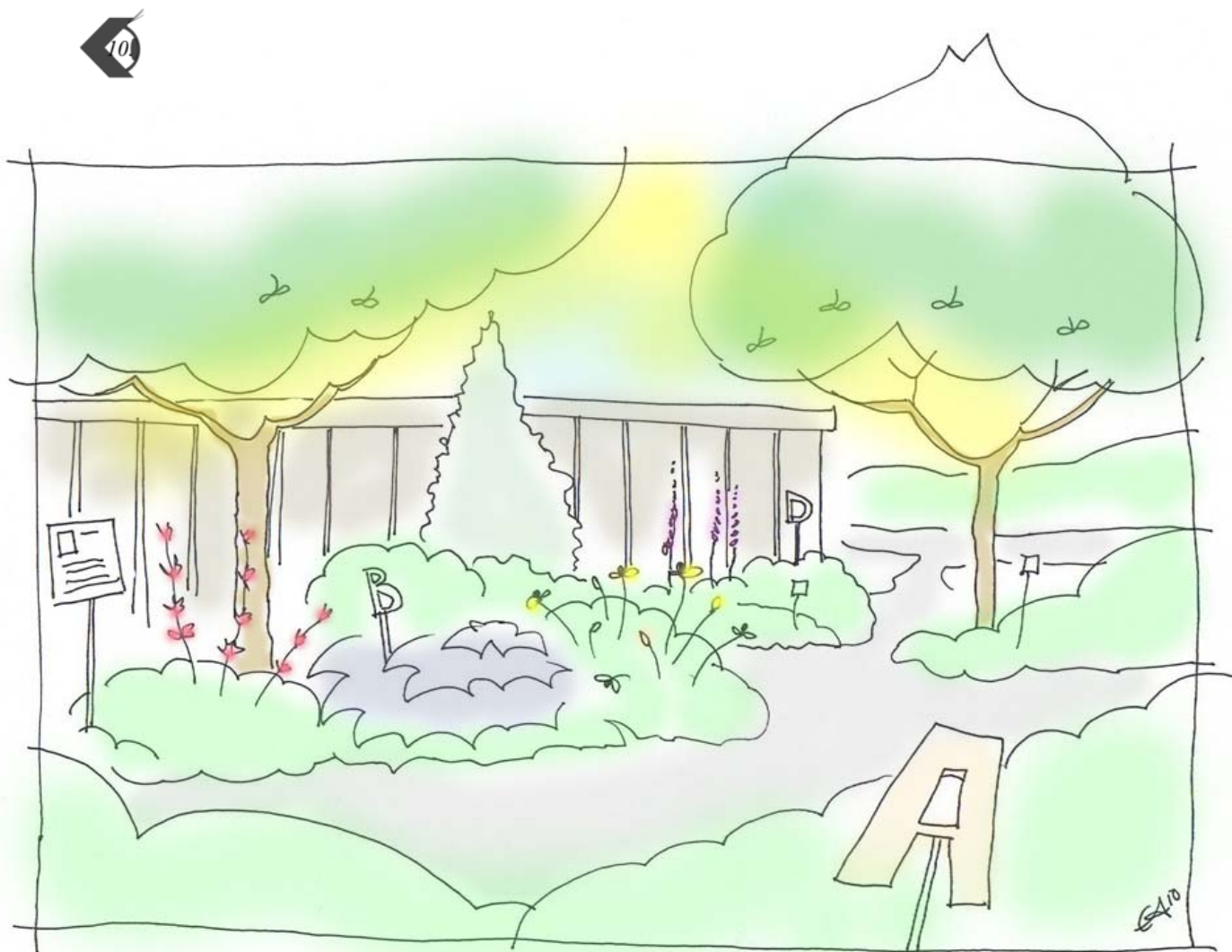

Bild 83. Hälsoträdgårdens Luktmuseum med en upplevelse av olika doft sensationer.

Snitt

Snittet visar en sektion av odlingsdelen dvs förhållandet mellan odlingsytor, gångytor samt växtbäddar. Tillgängligt ur handikapp synpunkt.

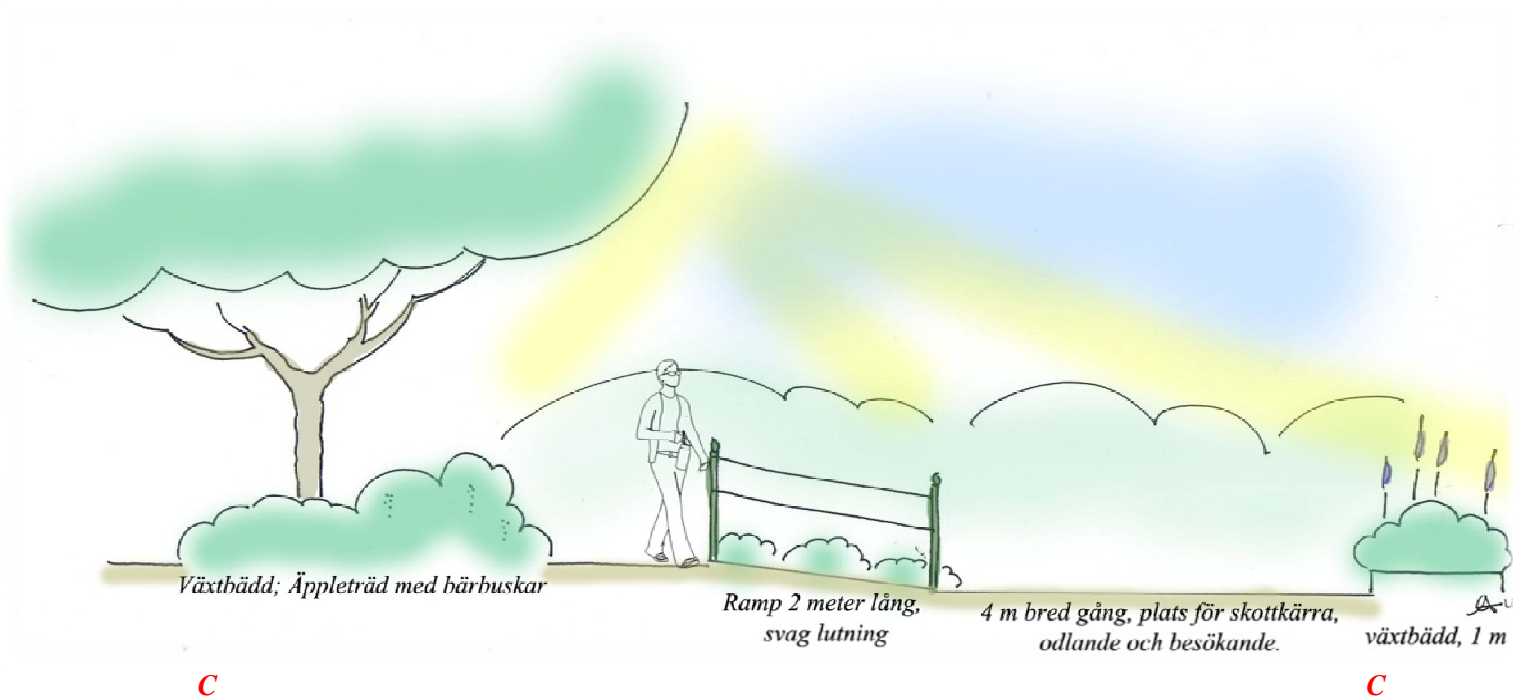

Bild 84. Snitt i odlingsdelen se illustrationsplan (sid.76) för exakt placering med hänvisning till C.

Hälsoträdgårdens sortimentsdel

Sortimentsdelen i Hälsoträdgården utgör den nedre delen som är vänd in mot Tivoliparken.

Sortimentsdelen erbjuder:

- Växtkompositioner
- Entré
- Lugna delen
- Fruktlund
- Eco byggnad

Sortimentsdelens innehåll kommer att beskrivas mer ingående i sortimentsdelens avsnitt.

På följande sida visas illustrationsplan om hur sortimentsdelen skulle kunna se ut i Hälsoträdgården. Därefter följer illustrationer som visar hur sortimentsdelen kan upplevas.

I sortimentsdelen finns lugnare delar som erbjuder en stunds vila och eftertanke, en aktiv del med försäljning av grönsaker etc. och en mer ”upptäcker” del som bjuder på variation av växter.

Sortimentsdelen behåller en del av Sortimentsträdgårdens ursprungliga form och har integrerats med resten av Hälsoträdgården.

Växtkompositioner

En stor del av Sortimentsdelen är dess olika växtkompositioner och stora utbud av arter samt sorter. Med fortsatt syfte som den ursprungliga Sortimentsträdgården.

Bild 64. Orienteringsfigur.

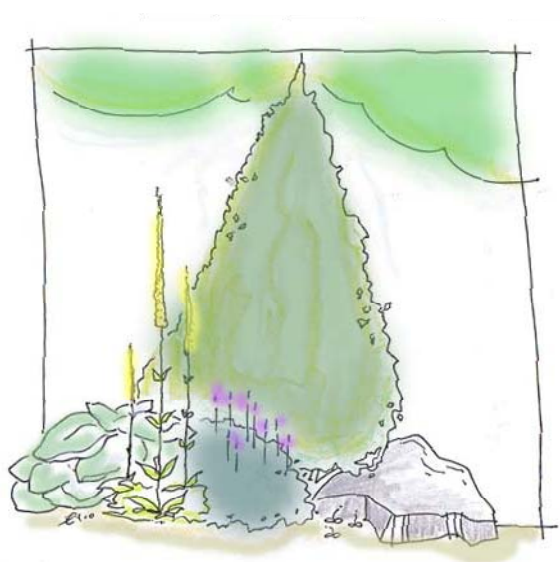
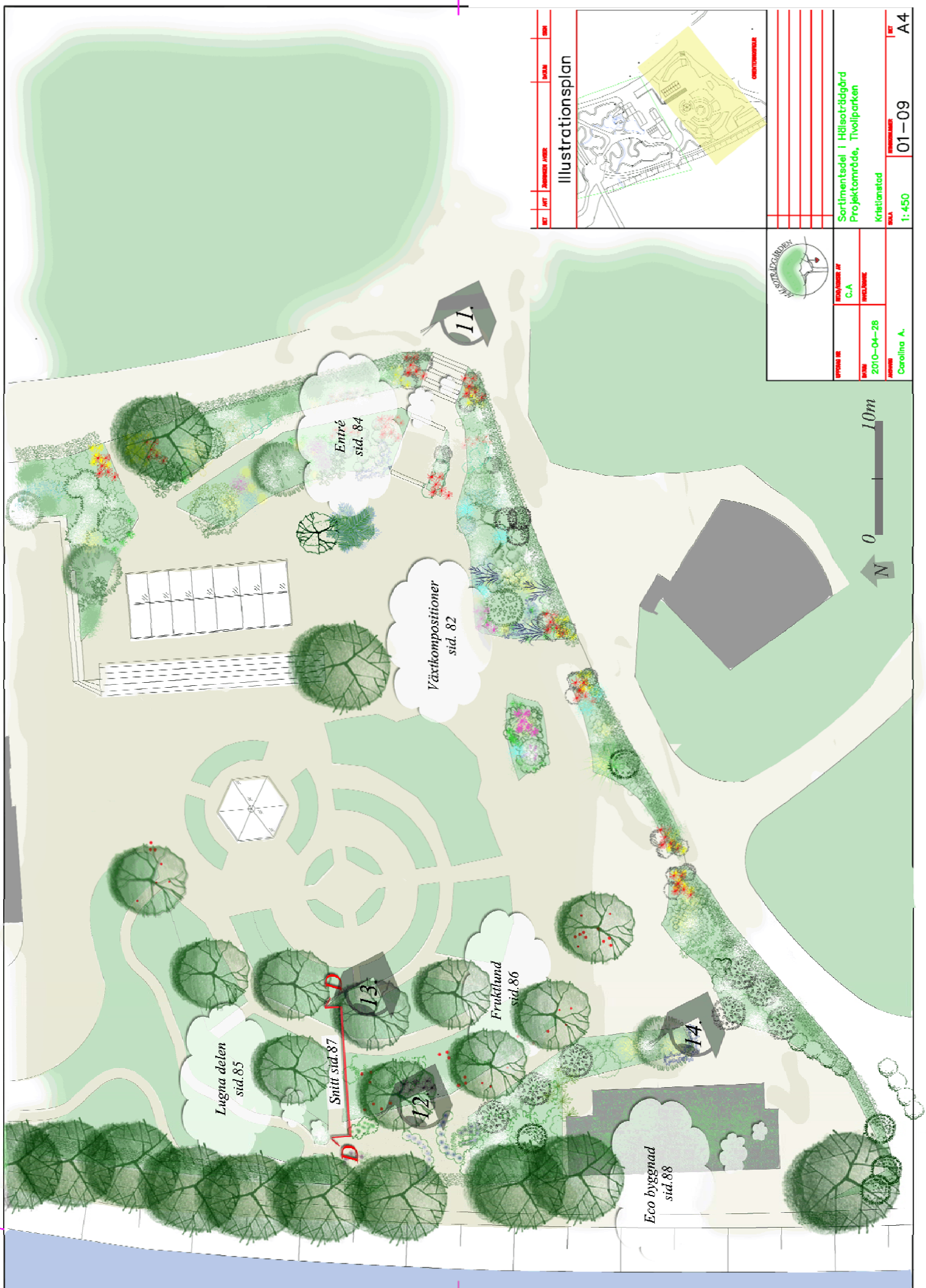

Bild 85. Växtlighet komponerat i olika versioner.

Entré

Sortimentsdelen välkomnar med den Hälsoträdgården södra entrén som är placerad i hörnet riktad in mot Tivoliparken. Huvudentrén är ett komplement för de befintliga mindre entréerna.

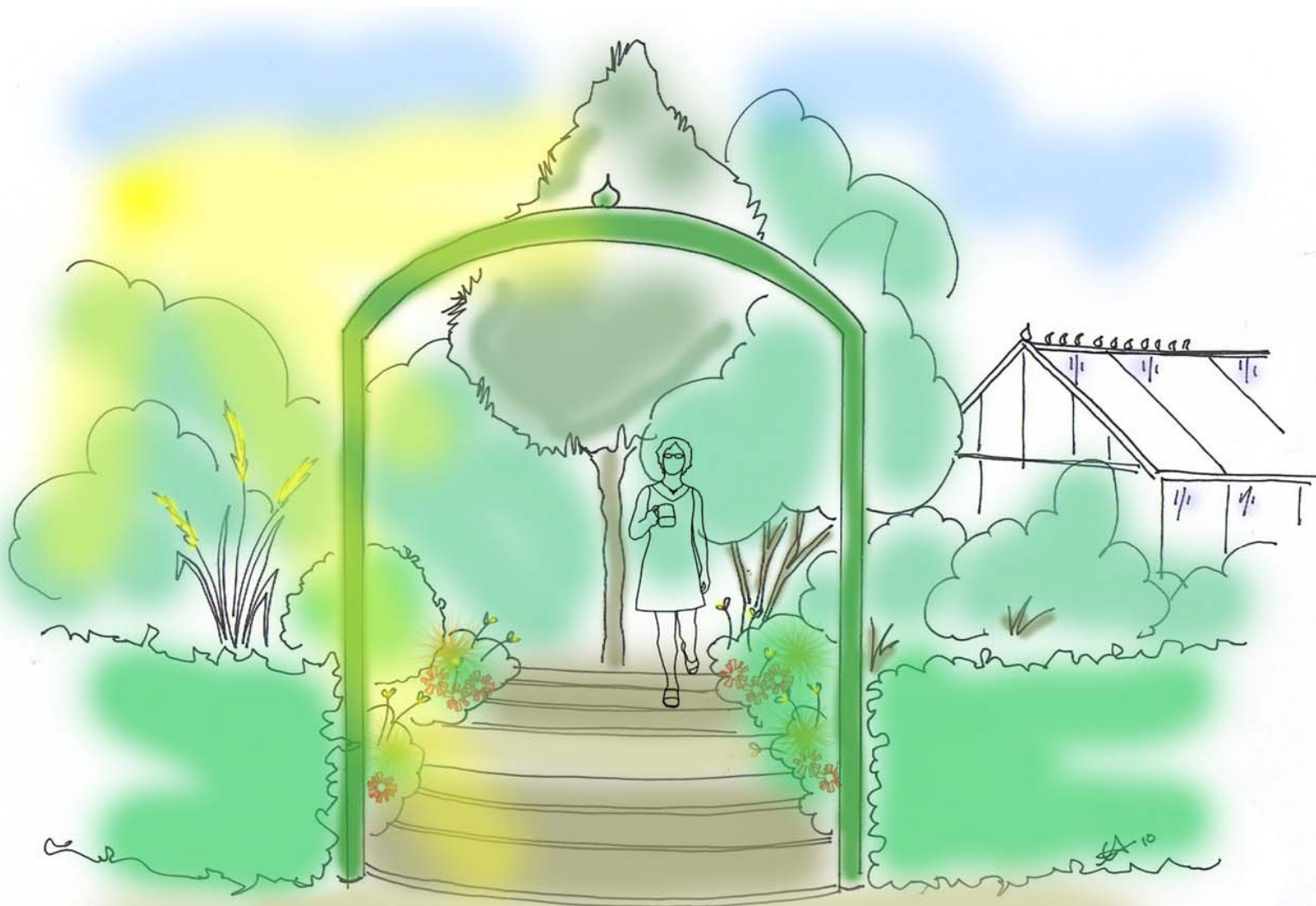

Bild 87. Ny entré i Hälsoträdgårdens södra del, dvs. sortimentsdelen.

Lugna delen

Hälsoträdgårdens lugnaste del har utsikt mot Helge Å samt inger en mer avslappnande atmosfär. Växtlighet är planerat efter den lila/blå färgskalan för ett lugnare och svalare intryck.

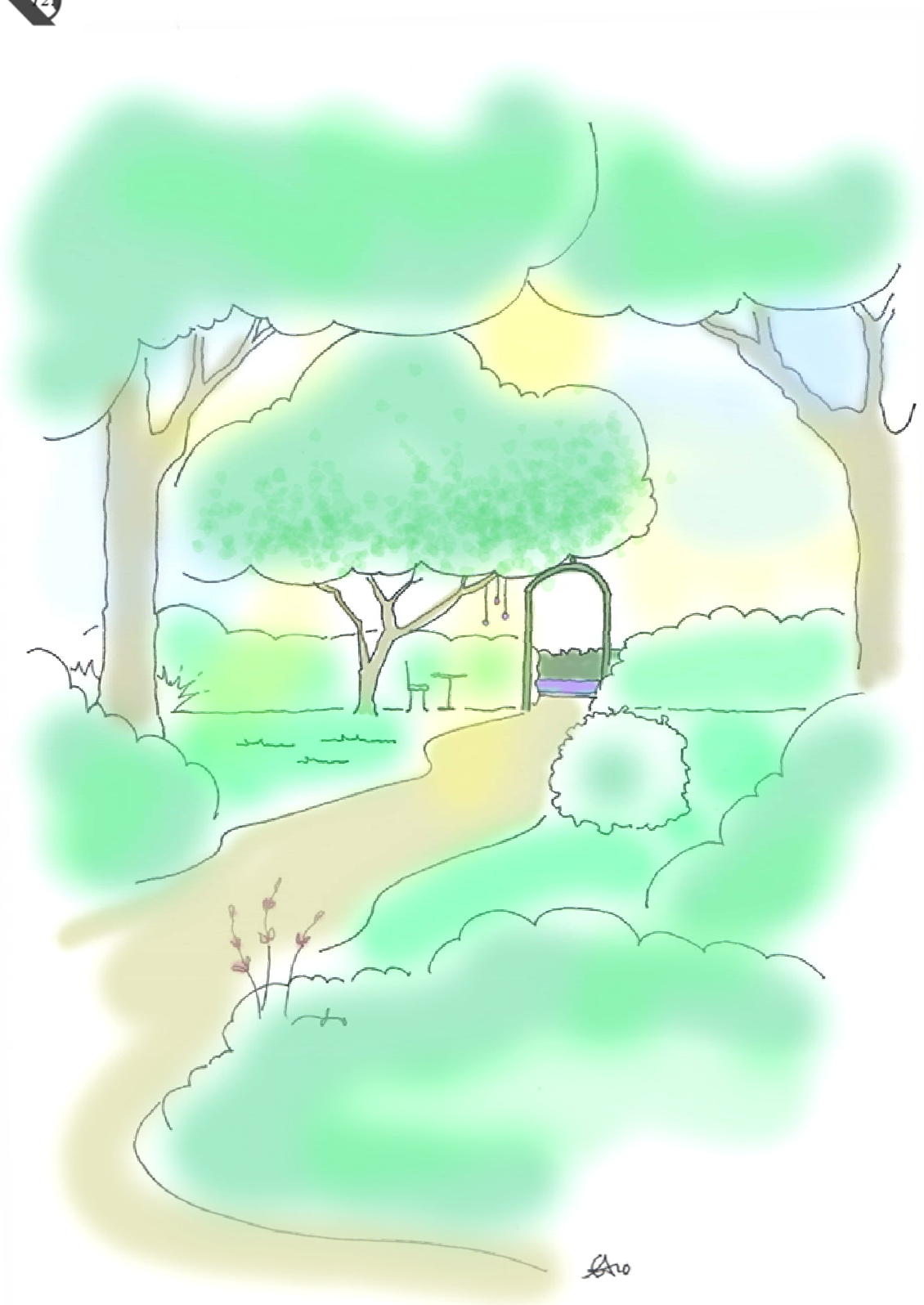

Bild 88. Hälsoträdgårdens lugnaste del.

Fruktlund

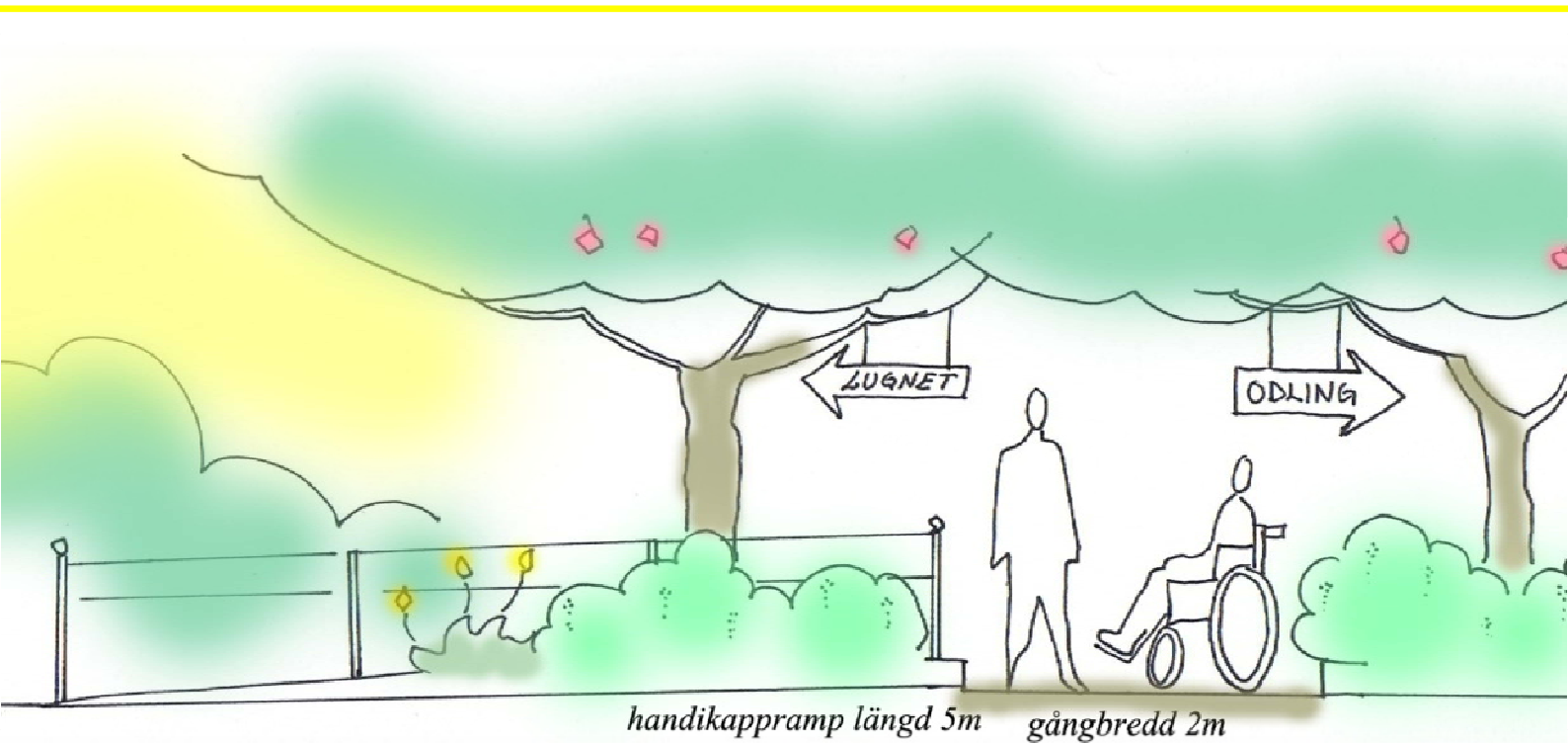
Fruktlunden länkar samman Hälsoträdgårdens delar som: luktmuseet sortimentsdelen, odlingsdelen och det lugna rummet. En passage bestående av frukträd samt bärbuskar och inslag av perenner.

Bild 89. Passagen genom Fruktlunden leder dels till det "Lugna rummet"

Snitt

Snittet visar en sektion i förhållandet mellan fruktlund och passage mot Hälsoträdgårdens lugnare delen.

D

D

Bild 90. Snitt – Sortimentdelen, skala 1:400, se Illustrationsplan (s 83) för exakt placering med hänvisning till **D**.

ECO – byggnad

I Hälsoträdgårdens nedre hörn i sortimentsträdgården finns den ekologiska byggnaden. Byggnaden har för avsikt att innehålla rum för personal, möten, seminarier och utbildningar. Byggnaden har anpassats efter omgivning med ett lägre formspråk samt ”grönt” tak i form av sedumtak. Sedumtak valdes för dagvattenomhändertagande som reducerar och fördröjer dagvatten samt ger isolerande effekt på byggnaden.

Byggnaden syfte går i ekologisk ton av material med ekologiskt byggnadssätt. Fasadens kulör är av en mörkare ton för att upplevas mindre uppseendeväckande. Nedan visas förslag på fasad (Bild 90). Fasad-, snitt- samt planritning är ritad av arkitekten Peter Johansson Byggprojektering S&J AB, Åtvidaberg. För byggnaden interiört visas en planritning på nästa sida.

Bild 91. Fasadritning, ECO byggnad i Hälsoträdgårdens sortimentsdel, ritad av Peter Johansson, Byggprojektering S&J AB.

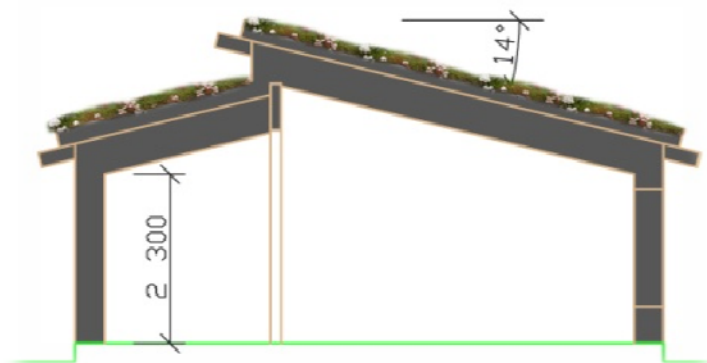

Bild 92. Sedum tak på ECO byggnad, ritad av Peter Johansson, Byggprojektering S&J AB.

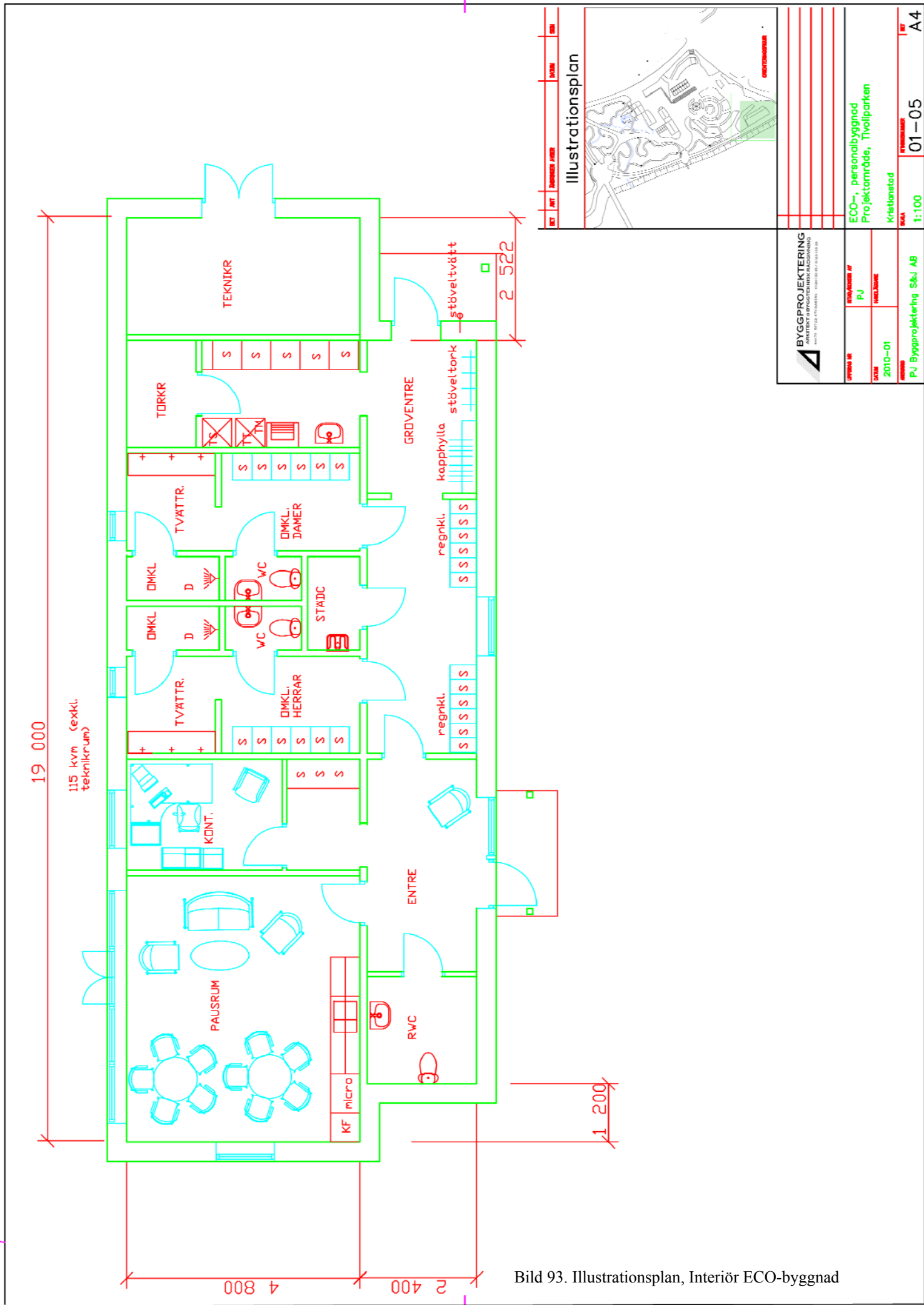
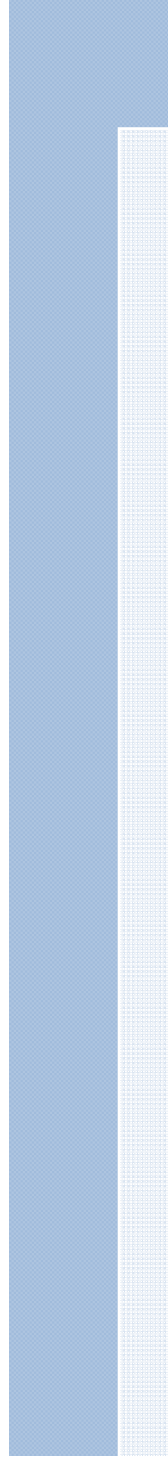

Bild 93. Illustrationsplan, Interiör ECO-byggnad

Avrundning

Diskussion

För att uppnå mitt syfte, om att gestalta en Hälsoträdgård i Tivoliparken, har jag dokumenterat platsen, skapat förståelse för vad som sker och för vad som planeras i området. Områdets historia har gett mig en uppfattning för varför det ser ut som det gör idag och hur det har förändrats och utvecklats genom årens lopp. All denna information har bearbetats och analyserats för att vidare tillämpats för ett passande gestaltungs-förslag av en Hälsoträdgård. Hela gestaltungs-förslaget har baserats på den gällande målgruppen för Hälsoträdgården dvs. *alla*.

Arbetsprocess

Att gestalta Hälsoträdgården efter de premisser som fanns var en utmaning. De externa önskemål som fanns med Hälsoträdgården och den litteratur som fanns var en utmaning att tillämpa inför ett bra gestaltungs-förslag. Examensarbetets innehåll är anpassat efter litteraturstudier, projektområdets förutsättningar samt målgrupp för Hälsoträdgården.

Val av begrepp

Arbetsprocessen började med att jag ifrågasatte valet av begrepp till trädgården. Från början var syftet/visionen att skapa en Hälsoträdgård med terapi inriktning; Terapiträdgård enligt Anders Persson. Efter besök på projektområdet och analysering av syfte, mål och målgrupper kunde litteraturen guida mig till lämpligt val av begrepp. Valet av begrepp var viktigt i arbetsprocessen för en passande Hälsoträdgård med rätt ändamål. Efter diskussion med idégrundaren Anders Persson valdes begreppet Hälsoträdgård, mycket grundat på målgruppen för Hälsoträdgården. Val av begreppet Hälsoträdgård var passande för ändamålet, det visade sig vara ett begrepp som i sitt ords betydelse lockade många. Att nämna till en person att man skapade en Hälsoträdgård ingav ett direkt intresse och intryck av att man skapade något för dem.

Inriktningen på Hälsoträdgården är inte 100 % fastställd. Hälsoträdgårdens planerade aktiviteter som passa in på inriktningen terapiträdgård. Skillnaden var att Hälsoträdgården är tillgänglig för alla vilket ger svårighet i att erbjuda terapi fullt ut. Det kan stämma att inriktningen nuddar terapidelen med det är inte det som är det dominanta i innehållet. I framtiden om behovet finns kan terapidelen utvecklas och på så sätt ändra Hälsoträdgårdens inriktning på nytt.

Gestaltning

I början av arbetsprocessen gjorde jag ett gestaltungs-förslag som baserades på en stramare budget. Eftersom det ekonomiska styrde mycket av utformningen upptäckte jag att designen inte var tillräcklig, den kändes platt och upplevelsefattigt. Förslaget förkastades efter närmare eftertanke om vad en Hälsoträdgård bör innehålla. Det var dock en bra grund att gå vidare med samt en viktig del i skissprocessen. Utvecklingen av förslaget gjordes med fokus på hälsa, upplevelse och innehåll samt eftertanke för vad målgruppen ville ha och förväntade sig av Hälsoträdgården, en tillämpning av litteraturstudien gjordes. Processen med att gestalta en Hälsoträdgård var en utmaning, mycket att ta hänsyn till och beakta men spännande att få integrera en ny aspekt i ett omtyckt område i stadsdelen i Kristianstad.

Reflektion

Vad ger Hälsosträdgården i Tivoliparken som inte naturen kan ge?

I den gröna sektorn talas det om att natur är mest optimalt ur läkande och förebyggande hälsosyfte. Att anlägga en Hälsosträdgård i Tivoliparken är ett komplement för det som finns i Kristianstad. Det finns rekreationsområden, vattenbiosfärsområdet samt Tivoliparken i nära anknytning till Kristianstad innerstad. Att skapa något naturligt som redan finns runt hörnet på staden hade känts krystat. Hälsosträdgården är ett komplement till Kristianstads utbud av grön- samt rekreationsområden. En plats för möjlighet att uppleva odling samt ett socialt kulturutbud; detta kan inte naturen ge på samma sätt. Det man inte finner i Tivoliparken, inne i staden, ute i vattenriket det ska Hälsosträdgården erbjuda och vise versa. Möjlighet att skapa en naturlig del i Hälsosträdgården var begränsad, dvs. känsla av skog och det kravlösa. Dock planerades en lugnare del i Hälsosträdgården närmst Helge Å.

Om att anlägga Hälsosträdgård i just Tivoliparken?

Jag anser att det finns goda förutsättningar för att anlägga en Hälsosträdgård i Tivoliparken. Det valda projektområdet har bra utgångspunkter för en fungerande Hälsosträdgård. En stor del av projektområdets karaktär kan behållas samt förstärkas. En Hälsosträdgård hade varit till fördel för Tivoliparken, något nytt som händer och en förstärkning av den målpunkt som finns idag. Hade man kunnat placera Hälsosträdgården i en annan del av Tivoliparken eller något liknande? Jag anser att platsen, som valts, är lämplig. Mycket för att det i nuläget är en ”sovande” plats som stannat i utveckling, lite bortglömd. Att projektområdet även ligger i den aktiva delen av Tivoliparken är passande och följer enligt Kristianstad kommuns koncept för Tivoliparken.

Att projektplatsen i Tivoliparken är begränsad i form, storlek och funktion behöver inte vara en nackdel men innebär att gestaltungsprocessen bör vara grundlig för en fungerande design. Se till SinnensträdgårdTM i Sabbatsberg, Stockholm, en Hälsosträdgård som placerad just på en mindre yta, trots detta har man lyckats tillämpa platsens förutsättningar med ett bra resultat. Det är en fungerande Hälsosträdgård som även ligger i angränsning till Vasaparken vilket kan relateras till projektområdets placering i förhållande till Tivoliparken. SinnensträdgårdTM är ett aktuellt exempel på att det är möjligt att skapa en bra Hälsosträdgård från sådana utgångspunkter.

Vad ger en Hälsosträdgård?

En Hälsosträdgård ges möjlighet om en bättre medvetenhet om livskvalité. Hälsosträdgård tillför en grön miljö med målgruppen hälsa i fokus. En bättre hälsa för alla är i långa loppet en vinst både för staten – regeringen – befolkningen, alla vinner på det! Att äta sunt är viktigt för god hälsa, det räcker inte alltid att bara vistas i en grön miljö. Kunna skörda en jordgubbe eller en morot utan tillsats/besprutning är viktigt att hålla vid. Man kommer alltid att behöva en god hälsa, då är människan i balans för att njuta av livet. Varför inte lära ut mer om vad Hälsosträdgården har att erbjuda, alla har inte en trädgård, viktigt med offentliga och tillgängliga Hälsosträdgårdar som kompletterar vad parker och naturområde inte kan ge!

”Hälsa ska inte behöva kosta något, det ska vara för alla, oavsett religion eller ekonomisk bakgrund” /Linda Vigren 2010⁹⁷

⁹⁷ Muntligt; Vigren Linda, Folkhälsovetare, Kristianstad, april 2010

Tivoliparken och Hälsoträdgårdens framtid

För den planerade Hälsoträdgården finns ett visat intresse från Studio glashyttan i Åhus. Lennart Nissmark formgivare och marknadsansvarig på Glashyttan vill om möjlighet bidra till produktvisning i Hälsoträdgården (se Bilder 94,95). Detta är ett positivt tecken för att skapa en framtid för Hälsoträdgården, des överlevnad förstärks om det finns mer än endast intresse från målgruppen för Hälsoträdgården.

Hur pass säker är Tivoliparkens överlevnad? Det finns planerade projekt i Tivoliparken som skapar en viss oro. De tre punkthus som jag tidigare redovisat i arbetet, sid 27, kommer byggas i direkt anslutning till av Tivoliparkens södra del.

Detta är oroande i mitt tycke, ett djärvt steg att bebygga och exploatera så nära Tivoliparken. Visserligen är på gränsen till Tivoliparken men principen att tänka tanken är alarmerande men ändå förståligt till viss mån. Kan förstå att behovet och efterfrågan finns men frågan är om man inte kunnat anpassa byggnaderna bättre till Tivoliparkens karaktär. Att påstå att byggnaderna "harmoniserar med träden" när de är överdimensionerade känns som ett sätt att försöka försköna det hela. Jag anser om man ska exploatera mer i och intill Tivoliparken bör det eftersträvas en förädling och inte förändring! Å andra sidan vem vill inte bo i Tivoliparken? Men kommer Tivoliparken alltid vara för alla eller kommer den begränsas ytterligare ju mer man exploaterar?!

Hälsoträdgårdarnas utveckling och framtid

För att säkra Hälsoträdgårdens framtid gäller det att behålla fokus på befolkningens hälsa. Hälsan är viktig grundpelare och inte alltid prioriterad som den borde vara. Utan ett intresse av en god hälsa och människans välbefinnande försvagas efterfrågan och Hälsoträdgårdens utveckling stannar av. Målgruppen skapar möjligheter om att anlägga fler värdefulla gröna miljöer som Hälsoträdgårdar. Nya inriktningar av unika Hälsoträdgårdar utvecklas och det är idag endast ett axplock för vad som finns och komma skall. Hur kommer Hälsoträdgårdens innehåll se ut om 50 år? Det kan endast målgruppens behov avgöra och gällande Hälsoträdgårdarnas utveckling kan endast framtiden utvisa.

Malmö stad, som tidigare nämnts i arbetet på s.18, är ett bra föredöme för fler kommuner runt om i landet. Att satsa på en förebyggande samt se till befolkningen/anställdas bästa är ett vinnande koncept på längre sikt. Att värna om sin personal, med ett hälsosyfte, kommer troligen kommer bli mer vanligt framöver då det nått fram till fler företag, myndigheter etc. om att det kan ligga en större ekonomisk vinst i det hela!

Bild 94. Studio Glashyttan i Åhus, "Lymegrass"

Bild 95. Studio Glashyttan i Åhus, "Dewdrops10"

Slutligen

Gestaltningssförslaget ger möjlighet för Hälsoträdgårdens vision att bli till verklighet. Hälsoträdgården är en bra vision som bara väntar på att förverkligas. Det finns mycket att vinna och så lite att förlora. Tivoliparken är vårt kulturarv och vi bör bevara och utveckla dess arv förnuftigt och försiktigt. Utvecklingen för Tivoliparken idag ska vara något för alla att uppleva och ta del av, vilket var Tivoliparkens grundpelare från början; en offentlig park för alla. Hälsoträdgården bjuder in till en förändring i framtidens tecken men även återinförandet av historien i form av odling och växthus inom parkens ramar, och viktigast av allt; en Hälsoträdgård för *alla*!

”En liten förändring kan ge stora konsekvenser som gynnar många!”

/Linda Vigren 2010⁹⁸

Carolina Aouseus

carolina@kund.biknet.se

⁹⁸ Muntligt; Vigren Linda, Folkhälsovetare, Kristianstad, april 2010

Källförteckning

Tryckta källor

Abramsson Karin & Tenngart Carina (2003) *Grön Rehabilitering - förstudie grön rehabilitering*, Institutionen för landskapsplanering Alnarp, LRF Sydost.

Cooper M. C. & Barnes, M. (1999) Introduction: *Historical and Cultural Perspective on Healing Gardens*. I Cooper Markus, C & Barnes, M. (red).. *Healing Gardens; Therapeutic benefits and design recommendations*. Wiley, New York.

Eckerling Maria (1996) *Therapeutic Landscapes; Designing Gardens for Health and Healing. Journal of Therapeutic Horticulture*, AHTA, Volume III– *Guidelines for Designing Healing Gardens*.

Friström Sune (1990) *Stadsfotografering: Kristianstad innerstad: utförd 1989/1990*, Stadskultur Kristianstad.

Kamp David, (1999) *Design Considerations for the Development of Therapeutic Gardens*, ASLA

Küller Marianne & Rickard (1994) *Stadens grönska, äldres utevistelse och hälsa*. Byggforskningsrådet. R24:1994 Stockholm.

Lundström Lennart (1993) *Träden i Tivoli*, särtryck ur Föreningen Gamla Christianstads årsbok 1993.

Nolin Gunilla (1999) *Till stadsbornas nytta och förlustande*, Den offentliga parken i Sverige under 1800-talet, Byggförlaget.

Norberg-Schulz, Christian (1984) *Genius loci - towards a phenomenology of architecture*. Rizzoli International Publications Inc. New York.

Stigsdotter, U. & Grahn, P. (2002). ”What makes a garden a healing garden?” I: *Journal Therapeutic Horticulture*. Vol 13, pp 60-69.

Ösby Elin (2007) *Avgränsningar I svenska rehabiliteringsträdgårdar*, Examensarbete SLU. ISSN 1651-8160 s.41

Karlsson Lars (1997) *Sortimentsträdgården med rosenträdgård och kryddträdgård*, Tivoliparken Kristianstad C4-teknik.

Kristianstads kommun C4 teknik (2006) *Utredning om Tivoliparkens utveckling*, Stadsarkitektkontoret, Mark- och exploateringskontoret och Kultur- och Fritidsförvaltningen.

Kristianstads kommun C4 Teknik (2007) *Utvecklingsplan för Tivoliparken*, Stadsarkitektkontoret, Mark- och exploateringskontoret och Kultur- och Fritidsförvaltningen.

Lundström Henning, (1951) *Ur Tivoliparkens historia*, handskriven historia 16 sidor, ägare av papprena; Lennart Lundström, son till Henning.

Muntliga källor

Friström, Sune, Kristianstad Fd Stadsarkitekt och Kulturchef i Kristianstad	2010-02-10
Johansson, Peter, Åtvidaberg Byggnadsarkitekt, Byggprojektering S&J AB	2010-01-22
Lundström, Lennart, Kristianstad Hortonom	2010-02-18,20
Nissmark, Lennart, Åhus Glasformgivare, Studio Glashyttan Åhus	2010-02-05
Persson, Anders, Kristianstad Trädgårdsdesigner	2010-02-05
Tenngart, Carina, Alnarp Landskapsarkitekt LAR/MSA och MSc	2010-03-01
Vigren, Linda, Kristianstad Folkhälsovetare	2010-04-15

Elektroniska källor

Du&jobbet Arbetsmiljö Tidningen http://www.duochjobbet.se/viewNews.do?NewsID=1542&template=defaultHalsa.jsp	2010-04-18
Fojab Arkitekter http://www.fojab.se/projekt/kv_flickskolan	2010-04-18
Haga hälsoträdgård http://www.haga.se	2010-04-07
Hälsans Natur http://www.halsansnatur.se/images/media/naturiv060220.pdf , s8 Hultman Sven-G, (2005) <i>Natur i vården, Grön terapi och rehabilitering – en naturlig del av framtidens hälso- och sjukvård?</i> Förstudie för Landstinget i Uppsala län	2010-04-15
Hällefors kommun http://www.hellefors.se/kommunen/sidansbild/sinminparkbroschyr08.pdf	2010-04-07
SLU, Alnarps rehabiliteringsträdgård http://www.ltj.slu.se/alnarpsrehabtradgard/rehab.html	2010-04-07
Eniro http://kartor.eniro.se/ - (Sök: Kristianstad och välj Flygfoto, Utsikt)	2010-01-11
Kristianstads teaterförening http://www.kristianstadsteaterforening.se	2010-02-03
Kristianstad vykort http://www.kristianstadvykort.se/tivoliparken/parken.htm	2010-01-11
Kristianstad kommun, Dagvattenpolicy http://www.kristianstad.se/sv/Kristianstads-kommun/Miljo-klimat/Vatten--avlopp/Dagvatten/dagvattenpolicy/	2010-05-02
Kristianstad kommun, Härlövs backar http://www.kristianstad.se/sv/Kristianstads-kommun/Bo-Bygga/Parker/Harlovs-backar/	2010-02-03
Kristianstad kommun, Parkplan http://www.kristianstad.se/upload/Bo_bygga/dokument/parker/Parkplan_Krstd_webb.pdf	2010-05-24
Kristianstad kommun, Resecentrum http://www.kristianstad.se/upload/Bo_bygga/Samhallsplanering/P%20detaljplaner/ResecentrumCentralen/Plan-%20och%20genomf%20b6randebeskrivning.pdf	2010-04-13
Kristianstadbladet, Punkthus http://www.kristianstadsbladet.se/article/20100211/BOSTAD/702119823/2375/&/Nybygg-e-inleds-efter-sommaren	2010-04-18
Kristianstad kommun, Kristianstadlänken http://www.kristianstad.se/sv/Kristianstads-kommun/Bo-Bygga/Kristianstadslanken/	2010-02-03
Lantmäteriverket http://www.lantmateriverket.se	2010-02-02
Mellanrum Arkitekter http://www.mellanrum.se/rHarlovsbackar.html	2010-02-03
Myntkabinettet http://www.myntkabinettet.se/web/Hem.aspx	2010-02-02
Parkland http://www.parkland.se/page.asp?idMainPage=14	2010-05-11
Skånskan http://www.skanskan.se/article/20100126/LOMMABURLOV/701259772/0/NYHETER/*genombrott-drojer-for-gron-rehabilitering	2010-04-18
Stockholm stad http://www.stockholm.se/Fristaende-webbplatser/Stadsdelssajter/Normalm/Sinnenas-tradgard-/	2010-04-07
Studio Glashyttan, Åhus http://www.studioglashyttan.se/	2010-02-05
Wikipedia http://sv.wikipedia.org/wiki/Rehabilitering	2010-04-18
SVT http://svt.se/2.22620/1.1977800/varje_halsokrona_ger_tre_tillbaka	2010-04-25

TV4 http://www.tv4play.se/nyheter/nyhetskanalen?videoId=1.1564785	2010-04-18
Markvi http://www.uppsatser.se/uppsats/f3350bc428/ (sid.13)	2010-06-03
Vattenriket, Kristianstad, Naturrum http://www.vattenriket.kristianstad.se/naturum/index.htm	2010-02-02
Vattenriket, Kristianstad, Ekenabben http://www.vattenriket.kristianstad.se/plats/ekenabben.htm	2010-05-06
Vattenriket, Kristianstad, Citat; Carl von Linné http://www.vattenriket.kristianstad.se/plats/pdf/kanalhuset_36-39.pdf	2010-02-02
Vattenriket, Kristianstad, Håslövs Ängar http://www.vattenriket.kristianstad.se/naturreservat/haslov.htm	2010-05-06
Biosfärområdet Vattenriket, Kristianstad http://www.vattenriket.kristianstad.se/sammanfattning/index.htm	2010-04-06
Vivaldi http://www.vivaldi.se/admin/bildbank/uploads/Dokument/ECOYTA.pdf	2010-02-02

Figur-, tabell- och bildförteckning

C.A=Carolina Aouseus

	Sid.	Källa
Omslagsbild	1	C.A
Bild 1. Norra Skåne, sept. 2009	10	http://www.nsk.se/article/20090910/NYHETER/501565100/1124/NYHETER/*/KRISTIANSTAD/kan-tank-sig-terapeutisk-tradgard-i-tivoliparken
Figur 2. Frågeställningar	11	C.A
Bild, röd fråga: Haga hälsoträdgård		Ulf Nordfjell, http://www.haga.se/tradgard/index.html
Bild, lila fråga: Terapistol		C.A
Bild, grön fråga: Planritning		C.A
Figur 3. Projektets arbetsprocess...		C.A, Inspirerad av Christine Markvi, "Örtagårdsparken i Rosengård" – tillbaka blick och framtidsperspektiv (2009) s.13 "Figur 1. Örtagårdsparkens framtida utvecklingsprocess"
Bild 4. Trädgårdens uppbyggnad.	13	C.A
Bild 5. Hälsoträdgård dess innehåll		C.A
Figur 6. Tre teorier som utgår från ...	14	C.A, samtliga tre illustrationer i figur: C.A
Figur 7. Hälsoträdgård med underkategoriserade inriktningar.	15	C.A Grundad på och utvecklad av: Abramsson Karin & Tenngart Carina (2003) <i>Grön Rehabilitering - förstudie grön rehabilitering</i> , Institutionen för landskapsplanering Alnarp, LRF Sydost.
Tabell 8. Exempel på Hälsoträdgårdar...	17	C.A
Bild 9. Sinneas Trädgård™ i Stockholm.		http://rolandwalden.wordpress.com/2009/09/14/sinnenas-tradgard/
Bild 10. Kristianstad och Tivoliparkens placering.	23	Sverige karta: http://www.privathemtjanst.se/bildersverige_karta.gif Kristianstad karta: www.eniro.se bearbetat av C.A
Bild 11. Projektområdet i Tivoliparken dess placering i Kristianstad, vy från norr.		Patrik Olofsson/N Bearbetad av C.A
Bild 12. Projektområdets placering ...	24	Patrik Olofsson/N, bearbetad av C.A
Bild 13. Projektområdets placering i ...	25	Patrik Olofsson/N, bearbetad av C.A
Bild 14. Entrézon med Naturrums gång- och cykel bro över Helge Å.		White Arkitekter AB
Bild 15. Projektområdet i förhållande till det pågående bygget Naturrum.	26	Patrik Olofsson/N, bearbetad av C.A
Bild 16. Friluftsparken på andra sidan Helge Å, sett från staden.		http://www.kristianstad.se/sv/Kristianstads-kommun/Bo-Bygga/Parker/Harlovs-backar/
Bild 17. Västra Boulevarden förslag		http://www.kristianstad.se/sv/Kristianstads-kommun/Bo-Bygga/Kristianstadslanken
Bild 18. Fotomontage av blivande resecentrum i Kristianstad.	27	<i>SWECO</i> .
Bild 19. Planerade punkthus i södra delen av Tivoliparken		FOJAB arkitekter
Bild 20. Tivoliparkens södra del.	28	C.A, 2009
Bild 21. Tivoliparkens mellersta del		C.A, 2009
Bild 22. Tivoliparkens norra del.		C.A, 2009

Bild 23. Situationsplan Tivoliparken	29	CAD underlag: C4 Kristianstad kommun, bearbetad C.A
Bild 24. Karta över fästningsstaden ...	30	http://www.buf.kristianstad.se/norretull/Historia/karta1807stor.jpg bearbetad av C.A
Bild 25. Tivoliparkens tre olika...	32	C4-teknik, Utvecklingsplan
Figur 26. Tivoliparkens koncept		C.A, 2010
Tabell 27. SWOT analys ...	33	C4-teknik, Utvecklingsplan
Bild 28. Rums- och målpunktsanalys ...	34	C4-teknik, Utvecklingsplan
Bild 29. Slitage analys ...	35	C4-teknik, Utvecklingsplan
Bild 30. Rörelsestråks analys ..	36	C4-teknik, Utvecklingsplan
Bild 31. Grind från Sortimentsträdgården	37	C.A, 2009
Bild 32. Projektområdets placering ..	38	www.eniro.se – Flygfoto bearbetats av C.A
Bild 33. Flygfoto av projektområdet..		www.eniro.se , bearbetad av C.A
Bild 34. Flygfoto av projektområde ..	39	www.eniro.se , bearbetad av C.A
Bild 35. Sortimentsträdgårdens östra entré.		C.A, 2009
Bild 36. Sortimentsträdgårdens rosarie		C.A, 2009
Bild 37. Flygfoto, troligtvis 1989/1990...	40	Stadsfotografering: Kristianstad innerstad: utförd 1989/1990
Bild 38. Vykort, 1920-1950tal av		http://www.kristianstadvykort.se
Bild 39. Ergonomiska kartan 1972		Kristianstad J133-3D2j75 http://www.lantmateriverket.se 2 feb 2010
Bild 40. Flygfoto av projektområde ...	41	www.eniro.se , bearbetad av C.A
Bild 41. Öppen gräsyta med tuppar...		C.A
Bild 42. Depåbyggnader		C.A
Bild 43. Foto 2009, depåbyggnader.	42	C.A
Bild 44. Flygfoto av projektområdet ..	43	www.eniro.se , bearbetad av C.A
Bild 45. Vy från ”Pulkabacken”		C.A, 2009
Bild 46. Vy mot ”Pulkabacken”		C.A, 2009
Bild 47. Hamnen i Kristianstad	44	http://www.kristianstadvykort.se
Bild 48. Tivolibadet, 1950-tal		http://www.kristianstadvykort.se
Bild 49. ”Fiskarbacken”, 1910-tal		http://www.kristianstadvykort.se
Bild 50. Gräsytan, 1940-tal		http://www.kristianstadvykort.se
Bild 51. Flygfoto av Tivoliparken med ...	45	www.eniro.se , bearbetad av C.A
Figur 52. Projektområdets karaktär i ord.		C.A
Tabell 53. SWOT analys för projektområdet.	46	C.A, 2010
Bild 54. Styrka analys för projektområdet.		www.eniro.se , bearbetad av C.A
Bild 55. Brister och Hot analys...	47	www.eniro.se , bearbetad av C.A
Bild 56. Möjligheter analys ...	48	www.eniro.se , bearbetad av C.A
Bild 57. Målgrupper för Hälsoträdgården...	50	C.A, 2010
Figur 58. Hälsoträdgården i Tivoliparken ...	51	C.A, 2010
Tabell 59. Vad ger Hälsoträdgården ...	56	C.A, 2010
Figur 60. Hälsoträdgårdens koncept	57	C.A, 2010
Bild 61. Situationsplan av Projektområdet...	61	CAD underlag: C4 Kristianstad kommun, bearbetad C.A
Bild 62. Illustrationsplan av Hälsoträdgården	62	C.A, 2010
Bild 63. Hälsoträdgårdens färgindelning ...	63	C.A, 2010
Bild 64. Orienteringsbild	64	C.A, 2010
Bild 65. Orienteringsbild, Temadel		C.A, 2010
Bild 66. Illustrationsplan ...	65	C.A, 2010
Bild 67. Referensbild ...	66	http://www.kristianstad.se/sv/Kristianstads-kommun/Miljo-klimat/Vatten--avlopp/Dagvatten/dagvattenpolicy/
Bild 68. Dagvattenhantering		C.A, 2010
Bild 69. Vattendamm i Hälsoträdgårdens ...	67	C.A, 2010

Bild 70 ”Pulkabacken” i Hälsoträdgården...	68	C.A, 2010
Bild 71. Produktvisning...	69	C.A, 2010
Bild 72. Entré till Hälsoträdgårdens temadel.	70	C.A, 2010
Bild 73. Entrézonen ...	71	C.A, 2010
Bild 74. Grönsaker som odlas ...	72	C.A, 2010
Bild 75. Café med uteservering...		C.A, 2010
Bild 76. Illustrationsplan ...	73	Johansson, Peter, byggprojektering S&J AB, CAD ritning, jan 2010
Bild 77 Snitt från Hälsoträdgårdens...	74	C.A, 2010
Bild 64. Orienteringsbild	75	C.A, 2010
Teckning - grönsaker		C.A, 2010
Bild 78. Illustrationsplan...	76	C.A, 2010
Bild 79. Hälsoträdgårdens ...	77	C.A, 2010
Bild 80. Växter som	78	C.A, 2010
Bild 81. Snitt från odlingsdelen ...		C.A, 2010
Bild 82. Soltrappan...	79	C.A, 2010
Bild 83. Hälsoträdgårdens Luktmuseum ...	80	C.A, 2010
Bild 84. Snitt från odlingsdelen...	81	C.A, 2010
Bild 64. Orienteringsbild	82	C.A, 2010
Bild 85. Växtlighet komponerat ...		C.A, 2010
Bild 86. Illustrationsplan ...	83	C.A, 2010
Bild 87. Ny entré i Hälsoträdgården...	84	C.A, 2010
Bild 88. Hälsoträdgårdens lugnaste del	85	C.A, 2010
Bild 89. Passagen genom Fruktlunden ...	86	C.A, 2010
Bild 90. Snitt – Sortimentdelen...	87	C.A, 2010
Bild 91. Fasad ritning på ECO-byggnaden...	88	Johansson, Peter, byggprojektering S&J AB, CAD ritning, jan 2010
Bild 92. Sedum tak på ECO-byggnad...		Johansson, Peter, byggprojektering S&J AB, CAD ritning, jan 2010
Bild 93. Illustrationsplan, Interiör ECO-byggnad.	89	Johansson, Peter, byggprojektering S&J AB, CAD ritning, jan 2010
Bild 94. Studio Glashyttan i Åhus, ”Lymegrass”	93	http://www.studioglashyttan.se/production.php3?start=2&glas=7&glas3=21&sel=yes
Bild 94. Studio Glashyttan i Åhus, ”Dewdrops 10”		http://www.studioglashyttan.se/production.php3?start=2&glas=7&glas2=Interior - Exterior&sel=no
Logga Hälsoträdgård	94	C.A, 2010
Sista sidan – Färg lagd gestaltningsskiss av Adrian Aouseus		C.A, 2010, färglagd av Adrian Aouseus

Avslutar arbetet genom ett barns perspektiv.
Snabbskissen "hälsoträdgårdens entré" blev spontant färg lagd av
Adrian Aouseus, 3 år, mars 2010.

Glöm inte de kommande generationerna, vars miljö vi förvaltar!

